

המבשר סורני

ערש"ק פרשת לך לך
י"ב בחשוון תשפ"א • גליון 622

קדוש וברוך

יובל שנים להסתלקותו של שר התורה ועמוד החסד
הגאון הצדיק רבי רפאל ברוך טולידאנו זצ"ל
ראב"ד מקנס במרוקו ומקברניטיה של יהדות המזרח

שיחת זיכרונות עם נכדו חביבו הג"ר מיכאל טולידאנו שליט"א, מייסד ונשיא
ישיבת 'אור ברוך' רוויית סיפורי הוד על גדלותו וצדקותו והיותו כביר המעש ורב
הפעלים לתורה ולקדושה

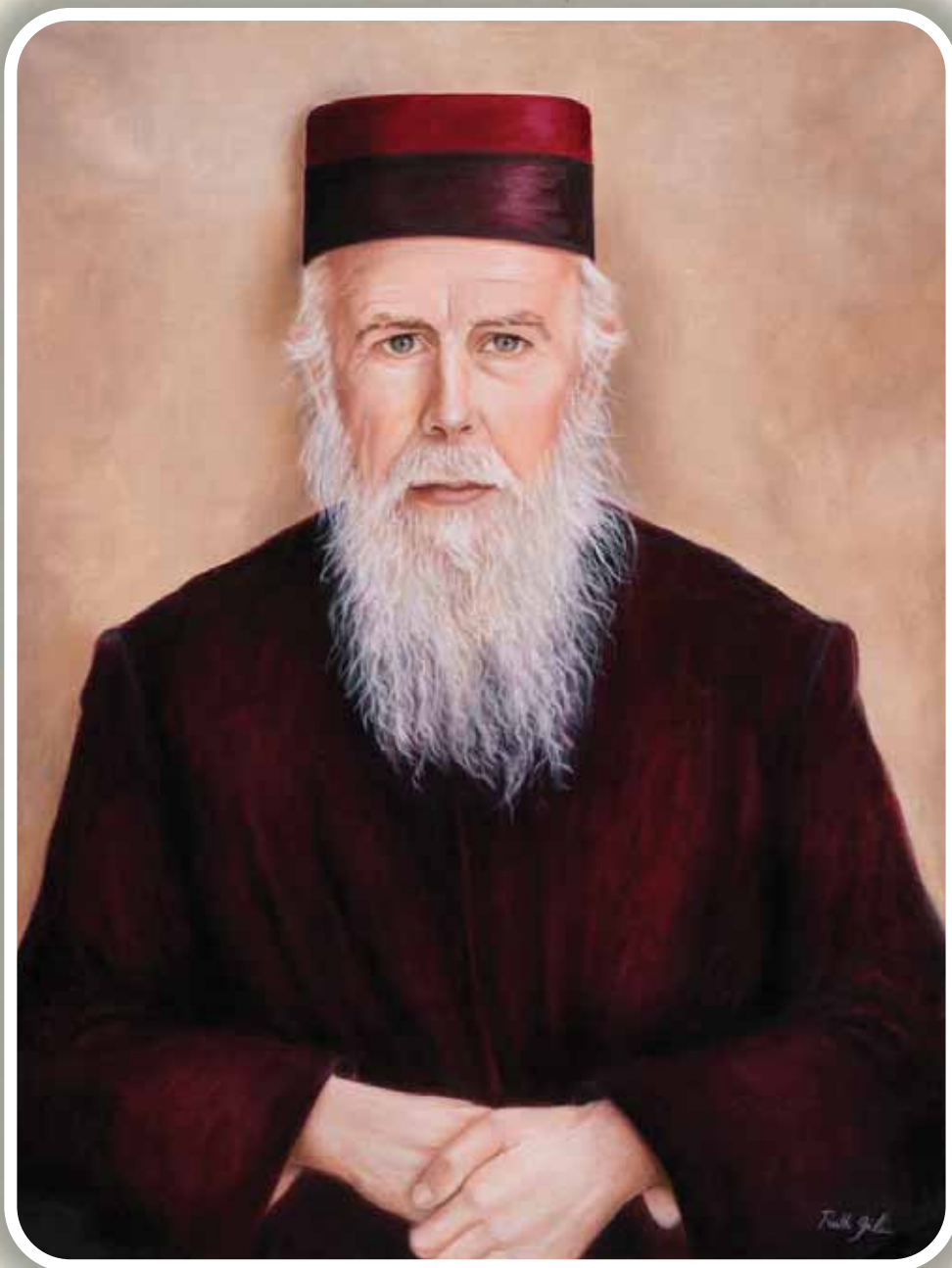
צדיק באמונתו

יריעה מיוחדת ועשירה במלאות
שלושים להסתלקותו לשמי רום
של כ"ק מרן אדמו"ר מפיטסבורג
זצוק"ל: ראיונות מיוחדים, שיחות
נפש ועדויות מאלפות

דרכו הסלולה

הצצה זעירה למשנתו של הגאון
הצדיק רבי לייב מינצברג זצוק"ל,
בעל ה'בן מלך' ורבה של 'קהל עדת
ירושלים', לקראת יום השנה השני
לעלותו בסערה השמימה

והנער איננו אתי | גדולי המחנכים בשורות כאובות לנוכח האסונות הרוחניים של תקופת הקורונה

- ❖ תן לי הנפש: לפשר היעלמותה של קהילת הגרים הענקית שהסתופפה בצילו של אברהם אבינו (כח)
- ❖ כדלעומר מלך עילם: ראשי התיבות של גז"ל, מבש"ל וכדלרעומ"ר מפיהם של קדושי עליון (כה)
- ❖ ויוצא אותו החוצה: תמצית של מסה מרתקת אודות השפעת מערכת הכוכבים והמזלות על ישראל (ג)

לך
לך
לך

ויעל אלוקים מעל
אברהםלעת נסיון נלקחים מיהודי מדרגותיו; לאחריו – הוא
מתעלה עוד יותר

יקותיאל יהודה גנזל

הסתכל בשלושה

לך-לך, בתייך, להודות בְּהִלָּל
להתבונן גם במִשְׁנַת בֵּן מְהִלָּלָא
זֶכֶר גַּם זֶכֶר, דְּבַר אֱלֹקִים בְּפִיךָ
מֵאַרְצֶךָ, מוֹלֶדְתְּךָ, וּבֵית אָבִיךָ

מֵאַרְצֶךָ –

אוֹתָהּ פֶּסֶת אֶרֶץ
אֵלֶיהָ יָגִיעוּ גַם אֲדִירֵי מֶרֶץ
כָּל אָדָם, עֲגֹלְתָהּ, רִיקָה אוֹ מְלֵאָה
אֶל אֶרֶץ עֶפְרָיִם, רְמָה וְתוֹלְעָה
הַקִּדְיִשׁ, הַמְּלִוִּים, קִדְיֵשׁ הַיִּתּוּם
זֶכֶר גַּם זֶכֶר, הֵלֶךְ בְּתֶם

מוֹלֶדְתְּךָ –

מֵאַיִן בָּאתָ, בֶּן כְּרֶךְ וּבֶן כְּפָר
אָדָם, כָּל אָדָם, יְסוּדוֹ מֵעֶפְרָיִם
חַיִּים קִצְרִים, מְהִלָּךְ הוּא וְיֶשֶׁר
מִמָּה נִוצֵר, וּמָה נִשְׁאָר
מִמְּקוֹר עֶפְרָיִם, מִחֲדָלֶיךָ
זֶכֶר גַּם זֶכֶר, בְּרַח מִבְּשָׁלוֹן

בֵּית אָבִיךָ –

הוּא מִמֵּתִינָה, אָב שְׂהוּא מְלֶכֶךְ
צוּפָה מִבֵּית כָּל חֶרֶךְ וּפְלֶכֶךְ
בְּבוֹא הַיּוֹם, פִּנְקָס יִפְתָּח, הַחֲנֻנִי
יִדְרֹשׁ חֲשִׁבּוֹן עַל כָּל יוֹם סִתְנֻנִי
הוּא הֵיחָה, גַּם הוֹוָה, גַּם יֵהֵיחָה
זֶכֶר גַּם זֶכֶר, תְּמִים תִּהְיֶה

(עפ"י הרה"ק רבי חנוך העניך מאלכסנדר זי"ע)

בפרשת השבוע (יז, כב) בסיום דבר ה' אל אברהם על מצוות מילה – "ויכל לדבר איתו ויעל אלוקים מעל אברהם": "כשהקב"ה שורה על האדם שם לא יגור רע, הוא היצה"ר. ומשום הכי כתוב כן: 'ויעל אלוקים מעל' – כו' סילק הש"י רגע מאברהם אבינו ע"ה, בכדי שימצא היצה"ר מקום לפתותו. וזה גודל הנסיון – להודיע חיבת אאע"ה לקונו, שכבש את יצרו לעשות רצון קונו בלב שלם.

לאור זאת כתוב ב'שם-משמואל' (תרע"ט) ליישב את שקשה לפירש"י עה"פ (יג, א) "ויעל אברם ממצרים ... הנגבה" – "לבוא לדרומה של א"י... להר המוריה": "ויש לדקדק מ"ש אח"כ: 'וילך למסעיו מנגב ועד בית א-ל עד המקום אשר היה שם אהלו בתחילה בין בית א-ל ובין העי אל מקום המזבח אשר עשה שם בראשונה', והנה מקום זה בגבול בני יוסף שהוא לצפונה של הר המוריה, וא"כ ההולך ממצרים שהוא בדרום אל הר המוריה אין לו לעשות דרכו אל מקום המזבח ההוא. ואדרבה, מקום זה הוא להלאה מהר המוריה, לצפון או סמוך לו, ולמה לא הלך להר המוריה. ומוכח מזה שלא היתה כוונתו ההליכה להר המוריה.

"ונראה, דהנה לעיל בפרשה – 'ויסע אברם הלך ונסוע הנגבה', פירש"י: 'ללכת לדרומה של א"י' וכו' – הר המוריה שהוא נחלתו. והמזבחות שעשה מקודם בשכם ובין בית א-ל ובין בעי היו הכנה לבוא לזו התכלית, כענין מעלין בקודש. והנה אברהם היה לו מירוק ונסיון במצרים. וכבר הגדנו בשם כ"ק אבי אדומ"ר וצללה"ה שאאע"ה לגודל מעלתו לא היו כל כל הנסיונות להיקרא נסיון, שהרי לא היו תופסין מקום כלל לעומת הדרגין של בקדושה – לולא שניטלו ראויים

"ע"כ ראה א"ע כאילו היום נולד ומתחיל מחדש בהתחזקות וחיות גדולה מאוד, יותר ממנו כל המדרגות. עכ"ד...מבראשונה. וע"כ, כמו בראשונה התחיל עליותיו מבית א-ל והעי, כנ"ל, כן נמי עשה באחרונה – שהתחיל מחדש מבית א-ל ועלה מדרגא לדרגא, כענין מעלין בקודש, עד הר המוריה. וע"כ כשעבר סמוך להר המוריה, לא סר שמה, אלא הלך מקודם לבית א-ל על דעת לחזור ללכת משם להר המוריה."

והעומד בנסיון, לא רק שבעבור הנסיון הוא מקבל בחזרה את מדרגותיו, אלא שבכוח העמידה-בנסיון הוא עוד יותר מתרומם ומתעלה. וכפי שפירשו צדיקים הכתוב (תהלים) "נתת ליראיך נס להתנוסס": "מאהבתו את יראיו מזמן להם הקב"ה נס", במטרה 'להתנוסס', במשמעות של הרמה וגובה – להגביהם ולהרימם עוד יותר.

וכן כתוב ב'שפת-אמת' (תרמ"ד): "עשרה נסיונות נתנסה אברהם להודיע כמה חיבתו כו'. כי ע"י נסיון מתעלה האדם למדרגה עליונה. כי 'נסה' הוא לשון הרמה, כמו: 'שאו נס'. וממילא, ע"י אשרה נסיונות נתרומם אאע"ה בכל העשרה דרגין"

החיים היהודיים, אלו המוכתבים על-פי מערכת התורה והמצווה, אף החיים התורתיים בצורה 'פשוטה' ו'בסיסית', אינם חיים של נוחות ודרור; הם דורשים מאמץ והקרב. זאת, כי חובות ודרישות דת תורה, אינם דברים שה'נפש הבהמית' נהנית מהן ונמשכת אליהן. להיפך – הן עומדות מנגד ובסתירה לטבעו של אדם ולתכונות אנוש. כך שהחיים ע"פ התורה כרוכים בהכרח בלחימה של האדם עם עצמו ובהיאבקות עם טבעו.

אולם חיי תורה 'רגילים' ו'שוטפים', אף שוודאי כבודם במקומם ושכרם מובטח, כש"לפום צערא – אגרא", עדיין אינם מעידים ומכריזים על בעליהם כמי שלרבו נאמן לה' אלוקיו נותן התורה והמצווה על חוקיה ואזהרותיה, כמי שנושא בעול-מלכות-שמים כמשמעותה – שיעבוד וביטול מוחלט לרצון האלוקי, שזה אומר: בכל תנאי ובכל מצב. כי אף להקרבה ומאמץ אדם מתרגל, עד שהם הופכים לטבע שני שלו, בוודאי אם הורגל לכך מנעוריו, בוודאי אם גדל וחי בסביבה בה היתה קיימת רתיעה מוחצנת מחטא ועוון, וביטול מצוה ממצוות ה' היה דבר מופרך ושל-א-יעלה-על-הדעת.

מבחן נאמנותו של יהודי לריבון עולמים הוא בזמנים ומצבים 'בלתי-שגרתיים', יהדותו נתקלת בהרים וחומות, גלים אדירים ומאיימים נישאים לפניו, הנאמנות לרצון האלוקי דורשת דם יזע ודמעות; והקשיים הבלתי-רגילים מביאים לכך כי יעלו ויבואו בליבו נימוקים ו'תירוצים' כי לא תהיה כלפיו תביעה באם יכנע לעת כזאת; וכאשר יעמוד בנסיון, יאזור כוח ועוז להתגבר על כל המניעות והקשיים, ישליך נפשו מנגד למען הקם דבר ה', אם ב'סור-מרע' ואם ב'עשה-טוב', או-אז הוכח וגולה כי לבבו נאמן לפניו ית'.

אחר שעניינו וטבעו של נסיון הוא הקשיים בהם הוא מתקיל את האדם, והמאבק העז לתוכו הוא מכניסו, הרי, שכדברי המגיד הק' מקוֹזְנִיץ זי"ע ('עבודת-ישראל', פ' וירא): "בשעת הנסיון, כשמנסה הקב"ה את האדם בדבר, מסתמא בזו הרגע כביכול מסתיר קדושתו וממעט השגת האדם אשר היה לו מקדם. כי לולי האדם יהיה ברור וצלול בשעת הנסיון כמקדם, לא היה הנסיון נחשב לכלום. ובוודאי אין תימא מי שידוע שעומד לפני מלך גדול ונורא שלא ימרוד בו והוא רואהו אמנם ענין הנסיון – שמסתלק בהירות האדם, והרי הוא בא לידי נסיון וכובש יצרו באמונתו ומתחזק לשוב לבוראו, אז הוא נקרא עומד-בנסיון.

"ולפי"ז מסתמא כאשר האלוקים ניסה את אברהם בדבר העקידה אחר שאמר לו: 'קח נא את בנך', מסתמא נסתלק ממנו בהירותו ודביקותו, לנסות אותו אם יעמוד בצדקתו, כנ"ל. ואפשר שזה כוונת הפסוק 'וירא את המקום מרחוק', כי הקב"ה נקרא מקום, שהוא מקומו של עולם, נראה לו כאילו הוא מרחוק, ולא יכול אברהם אבינו ע"ה להשיג דרך דביקותו כמו בשאר פעמים."

וכן מבואר ב'קדושת-לוי' פשר דבר שנאמר

מבי מדרשא

שביבים ופנינים בענייני הפרשה

מלוקטים מספרי שו"ת וחלכה • אהרן לזין

השפעת מערכת הכוכבים והמזלות על ישראל • ויציא אותו החוצה

סביר להניח כי אצל מרבית מקוראי 'המבשר-תורני', יום רביעי פרשת תזריע-מצורע כ"ו בניסן ה'תשכ"א (12 באפריל 1961) אינו תאריך דרמטי למדיי בקורות ימיהם ואינו מציינ היסטוריה כל שהיא.

לא כן הוא בהיסטוריה הלאומית של ברית המועצות. יום זה מסמל עבורם ניצחון אדיר בקרב הצמוד שהיה להם עם ארה"ב, במרוץ לחלל, או "המאבק על כיבוש החלל". באותו יום המריא יורי גגרין לחלל בתוך הקפסולה ווסטוק-1, והפך לאדם הראשון בהיסטוריה שהגיע לחלל. גגרין ביצע הקפה שלמה סביב כדור-הארץ ונחת בשלום על אדמת ברית-המועצות. הטיסה הפכה את גגרין לגיבור לאומי במדינתו והביאה יוקרה רבה לברית-המועצות על ההישג הטכנולוגי.

המאבק לא תם ולא נשלם כאשר ארה"ב הייתה זו שהצליחה להנחית את האדם הראשון על הירח, ועדיין המרוץ הסמוי או הגלוי דווקא ממשיך בכל רגע נתון.

לא היינו מתייחסים לציון אירוע זה, אילולי חפצים אנו להצביע על טעות אחת וגדולה שעלתה בידם של רושמי הרשימות וכותבי ההיסטוריה בהגדירים את 'יורי גגרין' לאדם הראשון שיצא מכדור הארץ והגיע לחלל. במטותא מכם, עיינו נא במדרש רבה לפרשת השבוע, וראו: "אמר רבי יהודה בשם רבי יוחנן העלה אותו למעלה מכיפת הרקיע". (מדרש רבה, לך-לך פרשה מ"ד סימן י"ב).

במדרש מובאת הוכחה לדבריו של רבי יוחנן ממשמעות הפסוק הַבֵּט נָא הַשָּׁמַיְמָה. "הוא דאמר ליה הבט נא השמימה - אין הבטה אלא מלמעלה למטה". תוספת נופך וביאור המדרש כתב רבנו בחיי: "אין לשון הבטה אלא מלמעלה למטה, וכעניין שכתוב (תהלים פ, ט"ו) הַבֵּט מִשָּׁמַיִם וְאָרֶץ", וכתוב (תהלים קב, כ) 'ה' מִשָּׁמַיִם אֶל אֶרֶץ הַבֵּיט', ודרשו רז"ל שהגביהו למעלה מן הכוכבים והמזלות והיו הכוכבים ומזלות מדרס לרגלו".

אין מזל לישראל

הוצאת אברהם אבינו 'החוצה' לחלל, לא הייתה רק בכדי להביט על הכוכבים מלמעלה ולראות כי רבים הם. הגבהה ויציאה זו הייתה עם אמירה רבת משמעות. ביציאתו זו לחלל רמז לו הקב"ה על הבטחה נחרצת וניצחית - "צא מאצטגנינות שלך!". וכך שנינו בגמרא (מסכת שבת דף קנו ע"א, ודומה לזה במסכת נדרים דף לב ע"א) "אמר רב יהודה אמר רב מניין שאין מזל לישראל - שנאמר ויִצְאֵהוּ אֶת־הַחוּצָה. אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא; רבונו של עולם בן ביתי יורש אותי? אמר לו לאו, כי אם אשר יצא ממעיך. אמר לפניו; רבונו של עולם נסתכלתי באצטגנינות שלי ואיני רואי להוליד בן. אמר ליה צא מאצטגנינות שלך שאין מזל לישראל".

ובמסכת שבת (שם) מבואר כי נחלקו חכמים בדבר אם 'יש מזל לישראל' או 'אין מזל לישראל'. רבי חנינא אומר מזל מְחַפִּים, מזל מְעֻשֵׁר ויש מזל לישראל. רבי יוחנן אמר אין מזל לישראל. וידועים דברי הגמרא שם על התכוונות הטבעות באדם על פי מזלו ושעת לידתו ובהתאם למערכת הכוכבים והמזלות הקבועים במסילתם ברקיע השמים.

מאידך גיסא קיים מאמר חז"ל הסותר, לכאורה, את הכלל שאין מזל לישראל: "אמר רבא חיי בני ומזוני לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא". (מועד קטן דף כח ע"א). וכבר עסקו הראשונים כמלאכים ביישוב סתירה זו.

בעלי התוס' מיישבים על אתר (במסכת שבת ומועד קטן) כי "על ידי וכות גדול משתנה". וכעין דבריהם כתב הר"ן בדרשותיו "הדבר מוסכם בין חכמי ישראל, שהעולם הזה התחתון נמסר ונוהג כפי מערכת הכוכבים, אם לא שעבודת השם יתברך תבטל הרושם המתחייב ממנה". (דרשות הר"ן דרוש ח).

הרשב"א בתשובותיו עסק גם הוא בנושא זה (שו"ת הרשב"א חלק א סימן קמח): "הא דאמרינן בני חיי מזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא. ומפסוקי התורה נראה בהפך גמור כי בזכות ובעונש הדבר תלוי.

"תשובה. הדבר הזה נחלקו בו חכמי ישראל בכמה מקומות בתלמוד אם יש מזל לישראל או אם אין מזל לישראל. ותמצא להן מחלוקתן שנויה בפרק אחרון של מסכת שבת וכן במקומות הרבה בגמרא. ונראה לי כי לא נחלקו אלא במקרה היחידים ולא במה ששיגי את הציבור. כי לדעת כולם כוח הציבור גדול לידון על פי מעשיהם לטוב או למוטב. והתורה דיברה על הכלל לא על הפרט. וזהו שסדרו לנו בראש השנה ועל המדינות בו יאמר אי זו לשובע ואי זו לחיים..."

בתשובה נוספת האריך הרשב"א ועוסק על מאמר "אין מזל לישראל". (שו"ת הרשב"א חלק ה סימן מח) שם מוכיח הוא מהכתובים ומאמרי חז"ל על משמעות המזל, ומפסוקי פרשת השבוע: "וגדולה מכולם שאמר הכתוב וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שִׁמְךָ אֲבָרְךָ וְהָיָה שִׁמְךָ אֲבָרְךָ כִּי אֲבִי הָיָה גוֹיִם נִתְּתִיךָ אֲבִל שָׂרִי אֶשְׁתָּךְ לֹא תִקְרָא וְכו' כי שרה שמה. ואמרו ז"ל באלו המזל גורם בעוד שמם כן. ובהשתנות השם ישתנה המזל. אברם אינו מוליד אברהם מוליד. שרי אינה יולדת שרה יולדת. וזה כעניין האומר אין מזל לישראל. כי בהיות האיש צדיק פעמים ישתנה עניינו מחמת וכותו או בשמו או בשניו מקומו. וכאלו המזל כן מי שייקרא שמו כן או מי שידור במקום פלוני או שינהג יגיענו כן וכן. וצדקתו תגרום שלא יבוא וישנה את מקומו וינצל. והוא מאמרים ז"ל ג' דברים מהפכין מרעה לטובה שינוי השם שינוי מקום שינוי מעשה".

איגרת הרמב"ם

כידוע, כתב הרמב"ם מספר איגרות, כאשר המפורסמות מביניהן הן "איגרת השמד", "איגרת תימן", "איגרת תחיית המתים" ועוד. איגרת אחת יועדה לקהל מונפלייה על אודות האסטרוולוגיה (קראה גם "אגרת אל חכמי מונטפסליר על גזירת הכוכבים").

באיגרת זו פרס הרמב"ם את משנתו הרחבה בנושא האסטרוולוגיה והמזלות. בדבריו תקף בחריפות רבה ושולל מכל וכל על קיומה של מערכת כוכבים ומזלות המשפיעה עלינו. "דעו רבותי שכל אותם דברים של גזירת הכוכבים, שהם אומרים יארע כך ולא יארע כך, ומולדו של אדם ימשוך אותו שיהיה כך ויארע לו כך ולא יארע לו כך - כל אותם הדברים אינם דברי חכמה כלל וטיפשות הם".

הרמב"ם מאריך מאוד בביסוס יסוד האמונה כי השי"ת הוא היחיד והבורא ומנהיג לכל הברואים, וחוזר ומדגיש כי "דברי האצטגנינין שקר, מפני הדעת שכל אותן ההבלים שאמרו כבר ביטלה אותם הדעת הנכונה בראיות ברורות. וגם הם שקר אצלנו מפני קבלת הדת, שאם היה הדבר כן מה הועילה התורה והמצוות והתלמוד לזה האיש, וכן כל איש ואיש אין לו כוח לעשות כלום מדעתו, והרי דבר אחר מושך אותו בעל כורחו להיות כך ושלא להיות כך, ומה הועילו הציווי או הלימוד. נמצאו דברי אלו הטיפשים מבטלים תורת משה רבנו, יתר על שהדעת מבטלת דבריהם... ודעתנו עלה מעיקרא היא, שכל דברי החזוים בכוכבים שקר הם אצל כל בעלי מדע".

בהמשך האיגרת מתייחס הרמב"ם לכך שמצאנו בדברי חז"ל התייחסויות לעניין המזלות ומערכת הכוכבים המשפיעים על האדם בשעת לידתו, ומבהיר כי מוכרחים אנו לומר שאין הדברים כפשוטם. "ודעו רבותי, שעיקר מעיקרי דתנו, וגם הפילוסופים כולם מודים בו, שכל מעשי בני אדם הם מסורים להם, ואין שם לא מושך ולא כופה, אלא אם ירצה האדם יעבוד את ה' תמיד ויהיה חכם יושב בבית המדרש - יעשה. ואם ירצה לילך בעצת רשעים ולרוץ עם הגנבים ולצפון עם הנואפים - יעשה. ואין שם טבע ולא מולד שמושך אותו לאחד מן הדרכים, ולפיכך נצטווה ונאמר לו עשה כך... חייבים אנחנו לקבוע בדעתנו, שאם יחטא שמעון ילקה ויעני וימותו בניו וכיוצא בזה. ואם שב ראובן ותיקן דרכיו וחפש במעשיו והלך בדרך ישרה - ייעשר ויצליח בכל דרכיו, ויראה זרע ויארץ ימים. זה הוא עיקר התורה".

לתגובות והערות למדור זה: mbmd2597@gmail.com

ביאורים וחידושים

על פרשת השבוע

הגאון רבי אהרן ישעי' רומר שליט"א מח"ס שערי אהרן

ואברכה מברכך ומקללך אאור (י"ב ג').

המאמר הזה יורה, שאנשי אור כשדים היו מבזים אותו ומקללין אותו, ולכן אמר לו שילך אל הארץ אשר יראנו, ושם יברך מברכיו, ואם יחיד יקללנו יואר, כן פירש הרמב"ן (רבינו בחיי). וכן פירשו עוד ראשונים דבברכה אמר לשון רבים, ובקללה אמר לשון יחיד [דלא אמר "מקלליך" כמו שאמר "מברכך"] כלומר, רמז לו דהמברכים אותו יהיו רבים, ומעטים יהיו המקללים אותו ומבקשי רעתו, ובהיותם מתי מספר, מה יעשו לו (ראב"ע, רד"ק ועוד).

ומקללך אאור (שם).

הקשה רבינו יהודה החסיד למה לא אמר, אם יקללוך אבטל הקללה, כי מה הנאה יש לאברהם מהיזק אחרים, כיון שגם הוא ינזק.

ותירץ דיש בני אדם שנולדים באותו מזל, שאפילו אם יקללו צדיק גמור חלה הקללה, ולכן אמר אקללם, כדי שכל אחד יתפחד שלא יקללוך (תוספות). ועיין בחיבורי עה"ת מש"כ עוד בזה.

ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן

(י"ב ד').

וקשה שהרי ברית בין הבתרים היה לאחר יציאתו מחרן, ובפרשת בא אל פרעה (י"ב מ"א) בקרא "דויהי מקץ שלושים שנה וארבע מאות שנה" פרש"י שקחשיב מברית בין הבתרים דהיינו שלושים שנה מברית בין הבתרים עד שנולד יצחק, וארבע מאות שנה משנולד יצחק, ובו נתקיים "כי גר יהיה זרעך ארבע מאות שנה", ואברהם היה בן מאת שנה כשנולד יצחק, ואם כן לא היה אברהם בברית בין הבתרים כי אם בן שבעים.

וכתב בסדר עולם, דשני יציאות היו, בפעם ראשונה, כשהיה אברהם בן שבעים, יצא מחרן, ונדבר עמו בין הבתרים, לאחר שנדבר עמו ירד לחרן, ועשה שם חמש שנים, שנאמר "ואברם בן חמש ושבעים שנה בצאתו מחרן" אותה השנה שיצא בה אברהם מחרן, היא היתה שנת הרעב, וירד למצרים ועשה שם שלושה חדשים, ועלה ובא וישב באלני ממרא אשר בחברון, ובאותה השנה היא שנת ע"ה לאברהם, כבש את המלכים, ועשה שם עשר שנים עד שלא נשא את הגר, שנאמר לקמן (ט"ז ג') "ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית וגומר, מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען וגו'" וכתוב לקמן (ט"ז ט"ז) "ואברם בן פ"ו שנה בלדת הגר את ישמעאל", עכ"ל.

יוצא לפי זה דכל הפרשה היא כסדר, עד "והאמין בה" ובפסוק שלאחריו מתחיל ברית בין הבתרים, ואותה אינה על הסדר, שהרי קדמה לכבוש מלכים.

וכתב על זה הגר"א דזה דוחק גדול, כי לפי זה צריך לומר, שהיה ב' פעמים בארץ ישראל, וגם צריך לומר שהפסוקים נאמרו שלא כסדרן, ולכן נראה כמו שאמר במדרש, שהשלושים שנה, נחשב משעה שהציל אותו מאור כשדים, ומשם התחיל הגרות, והלך לחרן ושהה שם ה' שנים, והלך לא", ואחר שהכה את המלכים היה ברית בין הבתרים, עכ"ל. וכן פירש ר' מיוחס.

ואת הנפש אשר עשו בחרן (י"ב ה').

ראיתי בשם הרב הקדוש ר' חנוך העניך מאלכסנדר זצ"ל, דהיון מצינו זרע של הגרים שגיייר אברהם אבינו, כמו גרים של יתרו, ואמר, דאחר שנפטר אברהם אבינו לא היו רוצים הגרים ללמוד מיצחק, שלא היו חושבים אותו כאברהם, וישבו בבייתם ונתקדו עד שחזרו לסורם, וראיה מכאן, שלא יאמר שצדיק שבימיו איננו גדול כל כך כמו הראשונים, אלא אין לך אלא שופט שבימיך ומוכרח ליסע לצדיק שבימיו (פרדס יוסף).

להחזיר את הבנים לביתם!

המבשר בסדרה מטלטלת על הנעשה בעולם הישיבות
החסידי בעקבות מגפת הקורונה

השבר & ההתמודדות & הפתרון & שיחות עם אישי חינוך

יוסף מאיר האס

זעקה גדולה ומרה

גדולי המחנכים בדורנו בשורות נוקבות וכאובות לאור האסונות
הרוחניים של תקופת הקורונה

רבים חללים הפילה

כל אחד רוצה לדעת ולברר מה קרה עכשיו? מה פתאום הכל יצא החוצה דווקא בתקופת הקורונה, ומה באמת ניתן לעשות ולהציל בעוד מועד. בשיחתו של הגר"מ ברוורמן שליט"א לפני מחנכים דגולים שהתכנסו יחד באחד מימי חוה"מ סוכות העעל"ט, הוא נתן את הדגש המרכזי של מוקד הבעיות הרוחניות שפרצו החוצה בתקופה זו עת התמוטטו מוסדות תבל וכל עולם התורה והחסידות חווה טלטלה עזה.

בדבריו המרטיטים הוא מציין את דברי ה'משך חכמה' (פ') בחוקות' כי לאורך כל הדורות, בדרך-כלל בכל תקופה בת מאה שנים בערך, מגיע משבר רוחני בכלל ישראל, משבר המאיים למוטט את כל הקדוש והיקר חלילה, אבל כלל ישראל מצליח להתגבר על המשבר ואפילו להתבסס מחדש בצורה חזקה יותר ממה שהיה לפני בוא תקופת המשבר. "הקב"ה הביא לעולמנו את הנגיף הזה שבתחילה נראה היה כמשהו תקופתי שיעבור ויחלוף כלעומת שבא, אבל החודשים האחרונים הוכיחו לנו שהנגיף הזה כאן בשביל להישאר עוד תקופה ממושכת, ובינתיים החורבנות האימים שהוא ממיט על כלל ישראל ברוחניות ובגשמיות, בלתי ניתנים לתיאור במילים יבשות ופשוטות".

"המחנכים הוותיקים שמקבלים את הפרשיות הכאובות ועל שולחנם מתנקזות הבעיות המורכבות של אותם בחורים יקרים

"תקופת הקורונה הביאה אותנו למצב איום ונורא בו בחורים רבים איבדו את כל חיותם הרוחנית", אומר הגאון רבי משה ברוורמן שליט"א ראש מוסדות 'מאה שערים' בעיה"ק ירושלים. "למרבה הצער ולגודל הכאב אנו נוכחים לראות כיום את קיום הפסוק (ירמיהו ב, יג) 'אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות נשברים', וזעקתם הכאובה של ההורים השכולים ברוחניות עולה עד לב השמים, נוכח המציאות החדשה שטפחה על פניהם וסטרה על לחיים כרעם ביום בהיר, כשבנם יקרים אינו מוצא עוד טעם בקריאת שמע, אינו מרגיש חיבור לתורה הקדושה, וביותר אינו חש תחושת השתייכות לבן היהדות החרדית".

הוא מצטט את אמרת חז"ל (סנהדרין צח): על אמוראים רבים שאמרו על תקופת עקבתא דמשיחא 'ייתי ולא אחמיניה', שהם אמנם היו רוצים מאד שהמשיח כבר יבוא, אבל אינם מוכנים להיות באותו דור מחמת ריבוי הניסיונות הקשים שיהיו בעולם הזה. גם ר' יוחנן אמר זאת 'ייתי ולא אחמיניה' ותלמידו ריש לקיש שאל אותו מפני מה הוא מפקד? הוא מברר אצלו האם זה מחמת הפסוק (עמוס ה, יט) 'כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו הדב ובא הבית וסמך ידו על הקיר ונשכו הנחש'.

ממשיך הגר"מ ברוורמן ומחדד את הנקודה הכאובה: "ריש לקיש ברוח קדשו תיאר לנו במקצת את הניסיונות הגדולים שיהיו מנת חלקם של בחורי ישראל בתקופת עקבתא דמשיחא, תקופה נוראה ביותר עד שגדולי האמוראים הקדושים חששו מפניה וביכרו וביקשו שלא יהיו חלק ממנה. משך כל הדורות, עבר כלל

יחד עם כל האסונות הרבים שהביאה איתה תקופת הקורונה לעולמנו, לא פסחה המגפה על עולם התורה והחסידות שספג בתקופה האחרונה פגיעות קשות בדברים הנוגעים לנשמה הרוחנית של ציפור נפשו. מאות בחורים ונערים שסדר יומם התורני השתבש לחלוטין, לנוכח ההפסקות הארוכות של סדרי הלימודים בהיכלי הישיבות ובמערכות החינוך, איבדו את הטעם בלימוד התורה ובקיום המצוות, ובעיקר כל לבב דווי על רבים וטובים שהשליכו את כל היקר והקדוש מאחוריהם, לקול אנחתם הדוויה של הוריהם ומחנכיהם.

עם זאת, טרם ניגש לליבת הנושא הכאוב שמדיר שינה מעיניהם של גדולי ומאורי הדור שליט"א ושליחיהם הנאמנים העוסקים בהצלת הנפשות היקרות לבלתי רדת שחת ולבלתי שוב ר"ל, יש להודות ולהלל להשי"ת שזיכנו לראות עשרות אלפי בחורי חמד מכל קהילות הקודש, המתגברים על כל הניסיונות מבית ומחוץ בכל תוקף, ולמרות התקופה הקשה בה לא מתקיימים סדרי לימוד בהיכלי הישיבות ובמערכות החינוכיות מפני הסכנה, אזורים כגיבור חלציהם ומשליכים עצמם לתוך ים התלמוד מתוך שכחת עולם ומלואו, והם אלו המשמשים בכוח המעמיד של הדור הזה, כי לא תשכח מפי זרעו.

"הנה כידוע לכל, בעת האחרונה התרגשה עלינו גזירה אשר לא היה כמותה זה דורות הרבה, בהימוט מוסדי תבל בשל הווירוס אשר התפשט בכל העולם כולו", פותחים כ"ק מרנ האדמו"רים שליט"א בקול קורא מיוחד ונרגש שפורסם בפרוס ימי הרחמים והסליחות העעל"ט. לאחר שהם מבכים מרות את היעדרותם של מאות נפשות רבות מישראל בכל מקומות מושבותיהם שנספו בתקופה האחרונה, הם מרחיבים בלב קרוע ומורתח על האסונות הרוחניים שגבתה מגפת הקורונה בחודשים האחרונים, דברים אשר לא שערור אבותינו זה דורי-דורות.

"מצרים אנו מאד על חללים מקרב בחורי ונערי ישראל שנפלו בנפש וברוח, כשעניי הורים ומורים רואות וכלות בעבורם, וזעקתם עלתה ובאה אלינו להצילם מרדת שחת בעוד מועד", נוגעים גדולי התורה והחסידות בנקודה הכאובה של ציפור נפשם. "נפשנו יודעת מאד עד כמה אורב היצר ומבקש את לב בני הנעורים, ואלו תעצומות נפש נדרשים מכל אחד מהם שיחזיק במעוזי עבודת ד' אף בימים כתיקונם, ועל אחת כמה וכמה בתקופה זו".

ניסיונות בבית פנימה

הזעקה הכללית של כל גדולי ומאורי הדור שליט"א לא באה לחלל ריק. זו כבר תקופה ממושכת בה שורה נכבדה של משפיעים וגדולי ראשי הישיבות בארץ הקודש, יושבים זה עם זה ומתכנסים יחד שוב ושוב, לחשוב מחשבות ולטכס עצות לאור המצב אליו נקלעו בחורי ישראל בתקופה האחרונה, כאשר עיני כל מצפים לישועה דחופה ברוחניות ובגשמיות.

שעזבו את הדרך הישרה בתקופה האחרונה, מספרים על הורים דאוגים ובהולים שמגיעים אליהם עם דמעות רותחות ומגוללים את קורותיהם בתקופה האחרונה, עת בחוריהם ונערותיהם אינם מעוניינים עוד להיות חלק מהקהילה השמורה, אינם חפצים להמשיך בישיבה או בבית הספר, כי אין להם שום טעם ותחושת התחברות לכך".

לדברי הגר"מ ברוורמן מדובר בסיפורים שמגיעים כמעט מכל קהילה חרדית ברחבי ארץ ישראל, וכל זה עוד בלי לדבר על המגפה הרוחנית המתחוללת בקרב הבחורים ברחבי ארה"ב. "חלק מהם עושים זאת בגלוי, חלק מהם עושים זאת בסתר מפני הבושה, אבל מה יש לנו מזה שהם נשארים להסתובב בתוך המשפחה או בתוך הקהילה עם הלבוש החיצוני, בשעה שכל הפנימיות רקובה לגמרי והם רק ממתינים לרגע הנכון מבחינתם להסיר גם את הלבוש המהווה עבורם כסממן אחרון של צורתם הקודמת". את זעקתם של ההורים והמחנכים מבטא הגר"מ ברוורמן

ישראל תקופות רבות של ניסיונות קשים, אבל תמיד ידעו מהו הניסיון ולאן אפשר לברוח מפניו; הניסיונות היו בדרך-כלל נגד עבודת ד' ונגד האידישקייט, אבל אף פעם לא היו ניסיונות בתוך הבית פנימה, כשמשם כבר אין לאן לברוח.

"אם נרד לפרטי פרטיהם של הסיפורים הכאובים המגיעים בתקופת הקורונה, על נפילתם הרוחנית של טובי ויקרי בחורי ישראל, הרי הדברים משתקפים במדויק כפי שהנביא עמוס אמר לנו: 'כאשר ינוס איש מפני הארי', הוא מבין שיש לו סכנה מול הארי והוא נס מפניו, הוא מתהלך עכשיו ברוגע אבל לפתע בא לנגדו 'פגעו הדב', הדב תופס אותו בצד הנגדי ואין לו לאן לברוח עוד, עד שהוא מבין שהסביבה הבטוחה ביותר עבורו היא בתוך הבית פנימה, אלא שגם בהיכנסו לתוך ביתו 'ובא הבית וסמך ידו על הקיר', התנועה שמסמלת יותר מכל דבר אחר את הרוגע ואת הבטיחות של האדם בין קירות ביתו, 'ונשכו הנחש', גם לשם מגיע אחריו האסון והנחש הארסי מכישו".

וצדיק באמונתו יהיה

עובדות וזיכרונות אודות גדלותו בתורה ובעבודת התפילה של כ"ק רבנו זי"ע כפי שסיפר חתנו הגדול
הרה"צ רבי יעקב הגר שליט"א

ר"מ בישיבת מתיבתא דרבי יוחנן ב"ב

מים... וכאן המשיך ואמר בכאב צורב: "מי יודע אם לא לשם כך באה המגפה הזאת ר"ל, אשר נלאו כל החכמים שבעולם למצוא לה מזור ותרופה, כדי שיכירו וידעו כל יושבי תבל שאין לנו להישען אלא על אבינו שבשמים!"

הרובץ על חצר הקודש, אמר לכ"ק מו"ח שצריך להתפלל על 'עשירות', נענה ואמר: "איני מתפלל על עשירות, כי אינני רוצה עשירות... כשהביע הלה את פליאתו, ענה רבנו: "אני חושש שאם תהיה לי עשירות לא אתפלל בכזה לב נשבר כפי שאני מתפלל עכשיו"... והדברים נוראים למתבונן!

בתוך ימי ה'שבעה' להסתלקותו הכואבת של עטרת ישראל, כ"ק מרן אדמו"ר מפיטסבורג זי"ע, השמיע חרב"נ הגה"צ רבי יעקב הגר שליט"א זיכרונות מהקודש פנימה כפי אשר חווה מקרוב במחיצת קודשו. הדברים נאמרו בפני קהל החסידים והתלמידים אשר דבקו בכל עוז ברבנו זי"ע במשך עשרות בשנים, וברשותו האדיבה אנו מפרסמים את הדברים לראשונה מעל גבי גיליון 'המבשר התורני'.

מה אהבתי תורתך

כ לצד זאת היה כ"ק מו"ח זצוק"ל כל חיותו בתורה הק' והיא אשר הייתה משוש חייו. בקיאותו הרחבה בכל חדרי התורה הייתה ניכרת בדרשותיו המאלפות ומשאותיו התורניות באלפי מעמדים וכינוסים, חידושי בכל מקצועות התורה היו שזורים ובנויים לתלפיות על דברי ראשונים ואחרונים. ובפרט בפגישותיו הרבות עם גדולי התורה, כאשר היה מפלפל עמהם בדברי תורה בהלכתא ובשמעתתא בעניין שעלה על הפרק באתה שעה.

כך היה גם בביתו. היה רגיל תדיר להעלות בפני בניו, חתניו ונכדיו, שאלות וחקירות שונות שעלו במצודתו במהלך לימודו, והיה מטייל עמהם ארוכה וקצרה בדברי הש"ס והפוסקים ראשונים ואחרונים. פעמים היה שהתארך הנידון ימים רבים ולא נח ולא שקט עד שנתבארו הדברים כנתינתן

בשל מי הצרה הזאת

בתקופה האחרונה כאשר התחיל הנגיף ר"ל להתפשט בעולם ובאר"ק, אמר בביתו שזה כמה שנים שהוא כואב ומצר על כך שהתחילו כאן בארץ לעסוק בעניין של 'התפלת מים', שמתפילים את מי הים שיהיו ראויים לשתייה וכיו"ב, והסביר:

"הרי כמה פעמים כתוב בתורה ק' יעודי שחר ועונש בנוגע לגשמי הברכה, וכעת נראה כאילו עקפו את המוקש... ולא עוד שתמיד כאשר שמענו שהמפלס בכנרת יורד, החסרנו פעימה בלב וידענו כי צריכים אנו להרבות בתפילות להשי"ת על גשמי ברכה בעתם, והנה עתה קמו להם 'חכמים ונבונים' שרוצים להסתדר 'לבד'... וחלילה זה עלול להשפיע גם על יראי ה' קצת, שיעלה על לבם כי אנחנו בכל אופן מסודרים עם

וצדיק באמונתו יהיה

כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוק"ל היה מקשה אחת של אהבת ה', אהבת התורה ואהבת ישראל, והכל היה 'מיטן גאנצן הארץ'! ועל כל פרט ועניין בעבודת השי"ת בין אדם למקום ובין אדם לחברו ניתן לספר עובדות רבות והנהגות נפלאות לרוב, אך תפסת מרובה לא תפסת, על כן אדבר על כמה נקודות בקצרה. היינו חשים בקרבתו את אור האמונה השלמה בהשי"ת על כל צעד ושעל. פעמים רבות דיבר על מדרגות אמונתו הטהורה של אביו הק' מרן ה'אמונת אברהם' זי"ע, [וכפי שהאריך בזה בהקדמתו לספה"ק 'אמונת אברהם'], וכמה פעמים סיפר לי בהתרגשות, כי בתקופה האחרונה לחיי אביו הק' עמד עמו פעם סמוך לחלון ביתו הפונה לכיוון בית מדרשו, והיה נראה כאילו צופה למרחוק מאוד, ופנה אליו ואמר לו במתק שפתי: "זאלסט וויסן 'מאטלי', דער עיקר איז די אמונה, דער עיקר איז די אמונה"... וכשסיפר זאת כ"ק מו"ח זצוק"ל הצטעפו עיניו בדמעות והיה נראה על פניו כאילו הוא חווה זאת כעת, בהפטירו: "איני יכול לתאר באיזה אופן נאמרו הדברים... לאחר הסתלקותו כעבור זמן קצר, הבנתי שזו הייתה צוואתו לדורות".

עזרה ממרומים

פעם אחת התלוויתי אליו לביתו לאחר תפילת ערבית, בדרך ניגשו מספר יהודים לקבל עצה וברכה. בהגיעו לביתו סיפר לי כי עתה בתפילת ערבית התפלל להשי"ת על שאין בידו כעת אפילו פרוטה אחת, והיה זקוק מאוד למעות... ומיד פתח את ידו והראה לי סכום הגון שנתן בידו אחד מהאנשים תוך כדי הליכתו... והפטיר ואמר לי: תדע לך, שכך זה עובד כבר עשרות בשנים, אין לי מאומה, ועל כל דבר ודבר קטן וגדול אני מתפלל ומבקש מהשי"ת והוא שולח עזרתו מקודש!...

זכורני כשעסקן אחד ממקורביו עמד על גודל העול הכספי

שלושים להסתלקותו

זכרונות מפי חתנו הרה"צ יעקב הגר שליט"א

מה אהבתי תורתך. רוקד עם התורה הק' משוש חייו בהקפות שניות לפנות בוקר

אהללה ה' בחיי

כדרכו בכל שנה. בכל התפילות ישב על מקומו, עד שהגיע אמירת הלל, או אז נעמד ואמר את כל ההלל בעמידה וברקידה במשך שעה ארוכה כדרכו תמיד ללא שום שינוי, וראו בחוש איך שואב חיות מההלל.

כמו כן ראינו איך היה חביב עליו ביותר הניגון הידוע על תיבות "ואני בעודי אהללה בורא", (לחנו של כ"ק אדמו"ר מקרעטשניף-ירושלים זצוק"ל), מרבה היה לנגנו מידי שבת וימי שמחה, ביקש לחזור על תיבות אלו עשרות פעמים, והיה מרקד בו בדביקות עצומה.

כן היה בכל עת ובכל מצב, לא פסק פיו מלהודות ולהלל להשי"ת. שמעתי מגיסי כ"ק הרבי שליט"א, שכאשר נכנס מו"ח זצוק"ל לתפילת 'כל נדרי' בעיצומם של ימי השבעה על פטירת בתו הילדה ע"ה, פתח את דרשתו בזה הלשון: "מיר דאנקען דעם הייליגן באשפער אויף די 'יסורים של אהבה' שנתן לנו בימים אלו"...

כל חייו היו 'איין שטיק הלל', 'אהללה ה' בחיי'. ובהאי איתקטירא איתקטר, שנסתלק בעיצומם של ימי ההלל של חג הסוכות, בשנת הס"ה לחייו העולה כמס' הל"ל. ימי השבעה היו עטופים עם 'הלל', מלפניהם שמח"ת ואחריהם ר"ח חשון. ללמדנו שזו הייתה נקודת חייו, וזו הייתה צוואתו לדורות, להודות ולהלל להשי"ת בכל עת ובכל מצב, לעולם ועד.

כ"ק מו"ח זצוק"ל היה כולו הלל וזמרה להשי"ת, ומזה נבע כוחו הגדול בנגינה ושירה, אשר בכל עת מצוא עלה בליבו לומר שירה, והיה לבו ככינור המתנגן בהלל להשי"ת, וברך בכל יום מעין ברכותיו.

אף אחד מהנוכחים לא ישכח לעולמים את עבודתו הק' בעת אמירת ההלל מדי חודש ומועד. היה מחזה נורא הוד. ההלל היה כלול מכל מיני מטעמי הדביקות וקרבנות אלוקים. ובפרט ההלל השלם שנאמר בימי חג הסוכות כשבירא אגודת הד' מינים והיה עומד ומרקד עמהם באומרו "יאמרו נא יראי ה' כי לעולם חסדו". קולו נשמע ברגש וברטט ופניו היו להבים כלפיד. פסוקי ההודיה נאמרו בקול רינה ושבחה, משולבים בפסוקי התחנונים שנאמרו בהשתפכות הנפש ובדמעות שליש, בכל הלל היה מקיים בנפשו 'שירו לה' שיר חדש' כשהגיעו לפרק 'מה אשיב לה' כל תגמולהי עלי', היה מפזם ומלחין ניגון חדש שנבע מתוך לבו באותה שעה, והיו התיבות בוקעות ועולות מתוך השיר, כשירי הלוויים העומדים על הדוכן, ניגוני הדביקות היו שזורים בניגוני שמחה, מלבד עבודת הנענועים שארכה שעה ארוכה בדביקות והתעוררות עצומה.

לפני כארבע שנים, בחודש ניסן תשע"ח סבל ברגלו מכאבים ופצעים, והיה קשה לו מאוד לעמוד על רגליו, ומשום כך לא הלך לשאיבת מים שלנו ולאפיית מצות מצוה

מסיני. בעוסקו בתורה, הן כשלמד בעצמו והן עם חברותא, היה מקפיד לברר כל עניין וכל פרט עד להבנה הברורה ממש.

אין לתאר את גודל שמחתו הגלויה לעיני כל בשר על כל דבר חידוש בתורה. רגילים היינו בכל עת מצוא כאשר שמע איזה דבר חידוש בתורה, אם זה קושיא מחודדת או הסבר נפלא, הן בגמרא והלכה, והן בדברי אגדתא, היה ממש שש ושמח כמוצא שלל רב ממש, וכל מי שפגשו באותו היום היה מרצה בפניו את דבר החידוש ששמע וביקש לשמוע חוות דעתו בכך, ולא רק זו אלא פעמים רבות לא עצר ברוחו והתקשר למיודעי תלמידי חכמים מופלגים ומשבר את אוזנם ב'אוצר הנפלא' שמצא היום...

גם את דברי תורתו אשר אמר ברבים וביחיד, היה אומר במתק שפתיים ובחווה עצומה, שפתותיו היו נוטפות מור ואהלות וכל מיני בשמים, את דבריו היו עורך בשפה ברורה ונעימה ומגישם לתלמידיו ושומעי לקחו כשולחן הערוך ומוכן לאכול, והיו הדברים שמחים ומאירים, משובבי לב ומשיבים נפש, אשרי אוזן שמעתן.

פיקח על חינוך בניו עד לפרטי פרטים. מתלווה לאביו ה'אמונת אברהם' בעלותו לציון ה'צדקת יוסף' בהר המנוחות

וצדיק באמונתו. רבינו בהדלקת נרות חנוכה. ארכיון הציבור החרדי

באחת השבתות שזכיתי לסעוד על שולחנו בליל ש"ק, לקח כ"ק מו"ח זצוק"ל את שתי קופסאות הבשמים וברך עליהם כמנהגו, באותה שעה הרהרתי לעצמי מה פשר המנהג לקחת ב' קופסאות בשמים... מיד לאחר שברך בורא מיני בשמים פתח ואמר: "הטעם שלוקחים שני בשמים הוא משום 'זכור ושמור' [וכמבואר בגמ' שבת אצל רשב"י ור"א בנו שראו אחד שלקח ב' אגודות הדסים], ולכאורה יש להבין מה השייכות לקחת בשמים כנגד זכור ושמור? אלא העניין הוא, כי 'זכור' הוא כנגד המצוות עשה של ש"ק, התפילות הקידוש והעונג שבת, וזה כמוהו שעושים עם כל ה'גישמאק', אבל 'שמור' הוא כנגד הל"ט מלאכות האסורים בשבת, וזה יכול לפעמים להיראות כדבר קשה וכמשא כבד, לכן לוקחים בשמים כנגד שניהם, לגלות בשניהם חביבים אצלנו מאוד, ואנו מקיימים את כל מצוות השבת בשמחה רבה 'מיט די גאנצע גישמאק'!.... אלו דברי קודשו, ומי שהכיר מקרוב את כ"ק מו"ח זצוק"ל יודע ומבין כי אכן זו הייתה מהותו, סל דברי התורה ומצוותיה היו עם כל החיות והשמחה.

לאחר הלוויה של כ"ק מו"ח בחג הסוכות, למדתי בדברי המדרש (ויק"ר פ"ר, ל, א) עה"פ 'ולקחתם לכם ביום הראשון' וגו'. ומצאתי כתוב וז"ל: "כד דמך [מת] רבי אלעזר בר"ש, היה דורו קורא עליו 'מי זאת עולה מן המדבר כתימרות עשן מקושרת מור ולבונה מכל אבקת רוכל', מהו מכל אבקת רוכל, אלא דהוה קריי ותניי ופיטון ודרשן". ופירש העץ יוסף' שם "שהיה בו מכל מיני בשמים". וכמה

עבודת עבודה באמירת ההלל. נענועים והושענות יום א' דחול המועד סוכות תשס"ו

ובאומנותו הנפלאה במלאכת החינוך ובהבנתו המיוחדת לנפש האדם, היה מוצא מסילות בלב כל אחד ואחד לפי גילו ודרגתו. היה מרבה לדבר אודות החינוך בדורנו, אשר פשה הנגע בקרב מחננו והפכו את החינוך הטהור לשיטות פסיכולוגיות... "תמיד ידענו שכשילד נוגע בחשמל בשבת צועקים 'שבת'!..." וכך החדירו בקרבנו פחד מחילול שבת לעולם ועד. אבל היום זה כביכול אסור... זה יכול לפגוע בנפשו האצילית"...

אמר לי כמה פעמים כי אכן צריך לחנך את הבנים לכל המידות הטובות, וכמובן שאי אפשר לדרוש מנער קטן שיהיה שלם ומתוקן במידות בילדותו, אך על מידת האמת צריך להקפיד בכל חומר העניין. והעיד, כי אם מצא שאחד מיילדיו משקר, היה מענישו בכל תוקף, כי זה יסוד וראשית לכל דבר ועניין בעבודת השי"ת, והאריך בזה הרבה, ואין כאן מקומו.

כל חיותו בתורה הק'. רבינו בראשית ימי ממלכתו עם ראש הישיבה בשעתו, הרה"ג שמחה נתן סגל זצ"ל

נאה להמליץ כן עלי, שהיה למדן ודרשן ובעל תפילה, והכול היה כלול 'מכל מיני בשמים' 'מיטן גאנצן גישמאק'!..."

למען אשר יצוה

על דרכיו המיוחדות בחינוך הבנים והתלמידים ניתן להאריך רבות, ואזכיר רק נקודות אחדות. כ"ק מו"ח הקפיד באופן אישי לעמוד מקרוב ולפקח על כל ענייני חינוך בניו ובנותיו עד לפרטי פרטים. בשנות אברכותו היה נוהג באופן קבוע לבוא מדי יום שיש ל"ת" ולשמוע מפי המלמדים אודות התקדמותם של בניו בלימודם, וגם אח"כ כאשר נתמנה לאדמו"ר וצרכי הציבור היו מוטלים על כתפו, לא הסיח דעתו אפילו לרגע קטן מחינוך בני ביתו, והיה מתקשר למחנכים לעתים תכופות ביותר.

דרכו הייתה תמיד בנעימות יתירה, ולעולם הייתה בעיקר מתפקדת ימינו המקרבת, וגם אם היה צורך ב'שמאל דוחה' היה משלב בה 'ימין מקרבת'... ועיקר כוח השפעתו הייתה על ידי אהבתו האמתית לבנים ולתלמידים כבנים. כל ילד ובחור חש אצלו אהוב ומקובל, גם מי שקיבל ממנו גערת חכם הרגיש בחוש את רחשי אהבתו וקרבנותו.

כאשר באו לפניו מחנכים עם מקרים שונים על תלמידים אשר היה נראה כי אין להם תקווה... הוכיח והראה בעצמו אין ספור פעמים, כי עם שיחה נעימה המתאימה ללב של התלמיד, באהבה ובחיבה יתירה, יכולים להעמידו בקרן אורה לעד.

גם בשנים האחרונות שהיו עמוס מאוד בקבלת קהל רב מכל גווי הקשת ששיחרו לפתחו יום ולילה לקבל עצה וברכה, וכן הנהגת העדה הק' ומוסדותיו לא נתנו לו מנוח, הקדיש זמנים מיוחדים מדי שבוע בשבוע בו היה מקבל שעות רבות תלמידים ובחורים שהיה מבקשים הדרכה והכוונה בעבודת השי"ת ובלימוד התורה,

נפנשי חולת אהבתך

אשו היוקדת בדביקות שמיימית, בשירה ובזמרה ובאהבת-ישראל בוערת, של
כ"ק מרן אדמו"ר מפיטסבורג זצוק"ל

רב-שיח רב גיצי אש עם שלושה ממקורביו. הרה"ח ר' הרשל קניג שליט"א - המשמש
בקודש. הרה"ח ר' אביגדור ווייס שליט"א - שומר ניגוני הקודש. והרה"ח ר' בן-
ציון מילר שליט"א - מזכירו של הרבי. אשר פתחו צוהר לבית המוקד שיקד ברובע ג'
האשדודי ולהבתו להטה בכל קצווי תבל

תבערת השבת. רבינו בעריכת שלחנו הטהור

משיחת הערגה שקיימנו עם שלושת בני עלייה שמקורבים
היו לבית המוקד של רבנו. המשמש בקודש שידו לא משה
מיד רבנו, הרה"ח ר' צבי הירש קניג שליט"א; שומר ניגוני
הקודש ומחשובי ראשי החבורות ואנשי החינוך בחצר
הקודש, הרה"ח ר' אביגדור ווייס שליט"א; ומזכירו האישי
של רבנו שסייע בידינו רבות בהכנת יריעות ההוד, הרה"ח ר'
בן-ציון מילר שליט"א.

גיצים מתוך אותם גיצים, מובאים לפניכם.

א שבת אין פיטסבורג תבערת שבת-קודש במחיצת רבנו

לא 'עוד שבת'

לבקש מ'פיטסבורג' ער חסיד, במיוחד מי שהיה קרוב
מאוד, לתאר איך נראתה שבת במחיצתו הלוהטת של הרבי,
כמוה כאותו אחד שרצה ללמוד את התורה כולה על רגל
אחת. "אי אפשר לתאר. אין הפה יכול לספר ואין העט יכול
לכתוב" - משיבים אנשי שיחנו בזה אחר זה. ובכל זאת, כשאנו
מתעקשים, הם מנסים לפורר לנו פירושים בודדים ולהעניק
לנו מבט קצר - רואי אל היכל השלהבת.

"כל שבת מתוך אלפי שבתותיו של רבנו, הייתה שבת בפני

נעימת מלאכים אלוקית בקעה דרך
קבע מחלוני הבית הקדוש ברחוב
האדמו"ר מפיטסבורג 42 ברובע ג'
האשדודי. יכול העולם לרחוש בתהפוכות,
בחוץ ייהום הסער, אולם בבית פנימה תמיד
ירחפו תווים של מעלה, מנגינה קסומה
תעטוף את הלכבות ואת הנפשות. כל מי שכפתיו
זכו לדרוך בקודש פנימה, שמע את אותו ניגון מזוכך. ניגון
של אש. נעימות מופלאה שררה בארבעים וארבע אמותיו
של רבנו, כ"ק מרן אדמו"ר מפיטסבורג זי"ע, חסידא וקדישא.
שפופים וכפופים נכנסו אנשים אל קודש הקודשים של
אשדוד, משכן האלוקים שבעיר החולות, וכשיצאו התפומה
נעימת חרוון על שפתותיהם.

והיה גם את האש. היכל האהבה של ה'אוהב ישראל'
מפיטסבורג, יקד באש. אש תמיד תוקד על מזבח, לא תכבה.
להבות משתלחות פרצו ללא הרף מליבו הגדול של הרבי.
אש אוכלה אש. לא אש השורפת ומכלה, לא אש הנתפסת
בעצים ובאבנים והופכתם לאפר. אשו של הרבי הייתה אש
עוטפת, אש החודרת אל הנקיקים הנסתרים של הנפש. אש
שהתפרצה ללא מחסומים בכל תפילת יום חול פשוטה.
איברא, בפיטסבורג שום תפילה לא היתה 'פשוטה'.
דמעות של 'נעילה' ולגו גם ב'שיר המעלות' של תפילת
ערבית בכ"ז בטבת קריר ויום-חול. וכשהשבת פרשה
כנפיים, התעצמה האש ודמתה לחמה שחוקמה נשגב
ואורה בוחק למרחוק. 'א שבת אין פיטסבורג' - הייתה
שם נרדף לכיסופים בוערים, להשלכת הגוף והעלאת
הנשמה. כל אחת מתיבות 'י-ה אכסוף' שכתב רבי
אהרן הגדול מקארלין זי"ע, קיבלה משמעות מחודשת
בהיכלו הלוהט של חסנה הבורח מפיטסבורג.

הייתה גם נגינה של ממש. אם העולם אומר
שהיכל הנגינה קרוב הוא להיכל התשובה, הגיע
הרבי הקדוש מפיטסבורג זי"ע ולימד שלא חופפים
הם ההיכלות ולא מקבילים. רבנו לימד ש'נגינה'
'ותשובה' באות כאחד. אם יורה שרותחת
ומבעעת עלולה להתפוצץ אם לא תוציא סילון
אדים בשריקה, הרי הרבי, יורה רותחת של
דביקות אלוקית שאינה יודעת גבול, כשליבו
רתח בקרבו - וליבו הטהור לא פסק מלרתוח
- הייתה דביקות נשפכת ממנו בדמותן של
תווים וצלילים. כאלפים שירי קודש
בקעו מלוח ליבו של רבנו במהלך שנות
חייו. אלפיים אבוקות של דביקות.
אלפיים נקודות ציון בדרכו של לפיד
האש שעד הרגע האחרון שהכתרו
הייתה בו, לא הפסיק להעפיל.
גיצים מתוך האש הגדולה
ליקטנו, פירור בתר פירור,

שלושים
להסתלקות

רב שיח

הרה"ח ר' אביגדור ווייס שליט"א
...היו אלה רגעים בהם ראו בחוש שרבנו מנותק מהעולם והניגון בוקע הישר
מתוך נשמתו. לא הייתה כל הכנה לניגון זה אלא הייתה זו ההרגשה של 'מה
אשיב לה', כל תגמולוהי עלי'..."

ומקורבים ורק לאחר מכן נכנס לשולחנו הטהור שהיה מקשה
אחת של דביקות מתגברת. עם פתיחת שולחנו הטהור, מדי
שבוע, היה רבנו מזכיר את מנהגו של אביו, כ"ק מרן אדמו"ר
ה'אמונת אברהם' זי"ע, למצוא מדי שבוע רמזים למהותה של

כיסופים בוערים. בכפרות לצד אביו, כ"ק מרן אדמו"ר
ה'אמונת אברהם' זי"ע

וידע כל פעול

סיפורו המצמרר של השיר והמנגינה רוויי האמונה

מהנעשה והמתרחש ב'תל השומר', הגיע משמשו בקודש אל מעון קודשו בשביל ללוות את רבנו לתפילת המנחה. כשנכנס, פנה אליו הרבי ופניו להבים: "המתן נא מעט. עלה בקרבי ניגון על התיבות 'וידע כל פעול' אני מוכרח לשוררו בכדי לזכרו". מאוחר יותר סיפר רבנו על אותה סיטואציה מצמררת בה יושב אב אוהב ונפשו כלתה אל בתו המפרפרת בין חיים ומוות הרחק-הרחק: "באותה שעה אמרתי לעצמי: אמנם אינך יודע מה קורה עמה, אם חיה היא אם לא, אולם זאת עליך להשריש בקרבך, שה' אלוהי ישראל מלך!"

כך ישב הרבי והמשמש-בקודש ויחדיו זימרו פעם אחר פעם אחר פעם: ה' אלוהי, אלוהי ישראל, אלוהי ישראל מלך-מלך, ומלכותו בכל משלה, ומלכותו בכל משלה. גלגל החמה כבר שוקע עוד מעט מעבר לים האשדודי, אראלים נאבקים עם מצוקים, בת טהורה שלא טעמה טעם חטא עומדת להיקרע מזרועות אביה הקדוש ולהותיר קרע שלעולם לא יתאחה עוד, אולם אותו אב קדוש שרוי כעת בעולם אחר, עולם של המלכת הבורא, של קבלת מלכותו - ה' אלוהי, אלוהי ישראל. אלוהי ישראל מלך! מלך! מלך! ומלכותו בכל משלה - - -

למחרת, בשלהי 'צום גדליה', השיבה הבת את נשמתה ליוצרה. ודרך אמונתו של רבנו באותם ימי אבל, ראויים לפרנס יריעה בפני עצמה. יריעה שכולה אש האמונה.

אין כמעט יהודי בעולם, במיוחד בעולם החסידי, שלא מכיר את לחנו של רבנו על תיבות ההמלכה מתפילת הימים הנוראים: וידע כל פעול כי אתה פעלתו. אולי לא כולם יודעים מי הוריד את הלחן מהיכלי האצילות אל תווי העולם הזה. פחות יודעים גם על העיתוי המצמרר בו הוא הולחן. כך מספר לנו הרב אביגדור ווייס:

במהלך שנת תשנ"ז חלתה בתו בת החמש של רבנו במחלה הנוראה, לא עלינו. בת זו הייתה חביבה על רבנו ביותר (הוא גם העיד עליה שנשמה גבוהה במיוחד קיננה בתוכה) ותקופת אשפוזו וטיפוליה נמשכה כמחצית השנה. רבנו וכל המשפחה לא משו ממיטת חוליה, רואים בייסוריה הנוראיים ועיניהם כלות. היא הלכה ודעכה מיום ליום. בהגיע ראש-השנה תשנ"ח כבר הודיעו הרופאים ששעותיה ספורות. בני המשפחה נותרו לשהות בראש-השנה לצד מיטתה, אולם אביה, רבנו, חש שהוא מוכרח לשוב לאשדוד ולשהות בקרב החסידים ביום הדין. חרף העובדה שראש-השנה חל ביום חמישי ושישי ומיד לאחר מכן נכנסה השבת. מה שאומר: שלושה ימים של מתח נפשי כמעט בלתי נסבל, מבלי לדעת מה מתרחש במרחק קילומטרים, בבית החולים תל-השומר, שם נלחמת בתו ובשרו עם המלאך בעל אלף העיניים.

היה זה 'ראש-השנה' שכולו להבות אש שאינן כבות בנחלי הדמע.

ב'שבת שובה', היום השלישי בו היה רבנו מנותק

אש לוהטת. בחג הפורים

שבת-קודש, בתוך הפרשה. כך ביאר, כל מקדש שביעי צריך לקדש כל שבת כראוי לו, כל שבת מחדש צריך למצוא את מקומה הראוי בפרשת השבוע. רבנו היה מקשר את מהות נשמת השבת בתוך רמזי הפרשה, לא כרמז בעלמא אלא בהתעמקות הגותית מקודשת. הוא למד מהפרשה על כוח השבת, על קדושת השבת, מדרגותיה הרוחניות, התעוררות נשמת האדם בה".

מלך ביופיו

"גם עיניים גשמיות יכלו לראות את האש הלוהטת מתוכו ומקרבן של רבנו" - לוחט הרב אביגדור ווייס - "עינינו ראו גם בתקופות בהן היה רבנו מיוסר ותשוש. כשפרשה השבת כנפיה, לא היה זכר לכל מנת הסבל. כבריה חדשה נכנס רבנו ובער כאש קודש. שר בקול גדול".

המשמש-בקודש, הרב הרשל, מוסיף ממה שחזו עיניו בבתי גוואי: "היו פעמים שרבנו התייסר גם בשבת עצמה. בליל שבת, לאחר שעות של לימוד ככלות השולחן-הטהור, הוא עדיין לא היה מסוגל לתת לעפעפיו תנומה מרוב ייסוריו. וכשהגיעה שעת הלימוד בשעות הבוקר, סדר הלימוד לפני התפילה שהיה משוש נפשו,

הופיע רבנו בשערי בית-המדרש עם טל תחייה ורעננות. מלך ביופיו תחזינה עינינו".

כל מי שזכה לשבות בהיכלו של רבנו, היה מוצא את עצמו מולהב ויוקד לעבודת הבורא. רבנו כמו עטף כל לב באניצי פשתן טבולים בשמן דליקה וגם זרק את הגפרור המבעיר.

כמו בסיפור הבא שבפי הרב אביגדור ווייס:

כל מי שדרך בהיכלו זכה להיות מולהב בקדושת השבת. רבינו בהבדלה

הרב בן-ציון מילר

"...כל שבת מתוך אלפי שבתותיו של רבנו, הייתה שבת בפני עצמה. יצירה של אש קודש". "לא היה מושג של 'עוד שבת'. כל שבת הייתה מיוחדת לעצמה. כל שבת הייתה יממה מופלאה שכל כולה ניתוק מהעולם הזה..."

"בחור שהוריו התגוררו בארצות-הברית, החל מחליק במורד ההתדרדרות הרוחנית. הוריו המודאגים שיגורוהו ארצה לידי מומחה נפשות גדול, אולם גם זה האחרון, ככל שניסה, לא הצליח להשיב את הזיק היהודי לליבו של בן הנעורים. השנה היתה תשס"ה. רבנו שידך את אחד מצאצאיו עם משפחת המלוכה הסקולנאית וכ"ק מרן אדמו"ר מסקולען זי"ע הגיע ארצה לכבוד השמחה. בשבת שבע-ברכות הגיע הסקולענער רבי לשבות באשדוד, כשרבנו - בענותנותו שלא ידעה שובע - מעניק לו את השבת כולה, הקידוש, הומירות ודברי-התורה. רבנו ישב לצדו והתבונן בעבודת קודשו משל היה אחד מן החסידים. גם הבחור דנן הגיע לאשדוד. לא היה לו כל קשר לפייטסבורג או לסקולען אולם סקרנות הייתה בו להיות נוכח באותה שבת היסטורית.

"במהלך השולחן הטהור ביקש הרבי מסקולען מרבנו שישיר ניגון כלשהו. רבנו פתח בניגונו המקודש ועתיר הרגש 'למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה... הוא יפתח ליבנו בתורתו', אחד מניגוניו הטמירים אותם הנחיל מעולם הנגינה העילאי. וכה סיפר הבחור מאוחר יותר: 'הרבי החל לשיר וחזר על הניגון פעם אחר פעם. קולו הטהור והלוהט כמו היכה בנשמת. הרגשתי שנפשי מתהפכת בתוכי והייתי על סף בכי. התביישתי לפרוץ בבכי קבל עם ועדה. מיהרתי אפוא לרדת מהפארענצ'עס ולחמוק מאוהל הענק בתוכו התקיים השולחן-הטהור. קול הניגון המשיך לרדוף אחריי, במיוחד כשכל קהל הקודש הצטרף לרבי בזמרתו. היה זה רגע מכונן, הרגע בו הבנתי שאני חייב לתפוס את עצמי בידיים. הרגע שהצית בי מחדש את הזיק היהודי-חסידי".

זה שיר שבה

לא בכדי נהרו המונים אל שולחנותיו הטהורים של רבנו. ביניהם רבים שאבות אבותיהם לא בדיוק דרכו במעז'יבו' או בלובלין. כל יהודי, גם אם שפת היידיש היתה זרה לו וגם אם לא ידע להבחין בין 'שטריימל' ל'כרפס', מצא את מקומו בשולחן הטהור.

יומא דהילולא

מהליכותיהם בקודש
של צדיקי הדורות

התעוררות לתשובה בזכות ניגוניו. מזמר בלהט אש בקבלת פנים בחתונת נכדתו את הניגון 'הגידה לי'

הרב הרשל קניג:

"...רבנו חרד חרדת חיים לכבודו של יהודי. כל יהודי. לא פעם ולא פעמיים
היה מבקש ממני בתחינה: 'הרשל. דאג נא שאף יהודי לא ייצא מה'טיש'
בעוגמת נפש. ראה נא מי צריך לקבל כיבוד, מי לא קיבל שיריים..."

אלוקים', ניגון שהמוני לבבות כוספים בשירתו בכל קצווי
תבל, הולחן במקורו בעת אמירת 'מה אשיב' בהלל. רק מאוחר
יותר הולבשו המילים לניגון (חלקו השלישי של השיר, הולחן
בנפרד כעבור תקופה).
כזו הייתה נגינתו של רבנו. נגינה שכולה שמיימיות נשגבה.

אוהבם של ישראל אהבת-ישראל ללא גבול

המתנה מחוץ לאולם

הרב בן-ציון מילר מספר את מה שראו עיניו:
מעשה ביהודי תושב בני-ברק. לא חסיד פייטסבורג ולא
חסיד בכלל. אותו יהודי המתין שנות שוועה רבות ועדיין לא
זכה לילד משלו. עד שנכנס אל אחד מרבותיו שהפנה אותו
אל הדרך המוליכה אשדודה. ידע הרב שאצל רבנו, אוהב
ישראל הגדול, ימצא היהודי את ישועתו, ואף אם תתבושש
היא מלבוא, לפחות יצא היהודי ממעון הקודש כשצרי מרפא
על ליבו הפצוע ורבנו יעטפהו בעשר שמיות של חזיון.
היהודי הגיע, שהה זמן ארוך בקודש פנימה ויצא כאדם אחר.
נכנס שפוף ויצא הולך קוממיות. פחות משנה תמימה חלפה
והטלפון בבית רבנו צלצל, מבשר בשורה טובה: "נולד לי
בן, למזל-טוב", סיפר האבא המבוגר-טרי מבני-ברק בקול
משתנק.

תחינתו של היהודי הייתה שרבנו ייאות להגיע לבני-ברק,
עיר החסידות והתורה, ולשמש כסנדק בברית-המילה. רבנו
נענה על אתר ללא היסוס. הלא כל כולו היה מלא באושרו
של היהודי. היהודי הוסיף לבקש, בחרדת קודש, שרבנו יגיע
למקום הברית בשעה המדויקת שכן המשפחה רוצה לדייק
בזמנים. גם לכך ניאות רבנו, העניו מכל אדם. ואכן ביום
הברית התפלל רבנו מוקדם ממש ובשעה היעודה יצא לעבר
בני-ברק.

"הצטרפתי אז לרבנו. הגענו לבני-ברק. מיהרנו אל ההיכל
בו תתקיים הברית. כשיצא אחד המשמשים בקודש לבדוק
היכן אוהבים, הוא התפלל לראות שאין שם לא 'מוהל' ולא
'אבי הבן' וכמובן לא 'נימול לשמונה'. מסתבר שבקשתו של
היהודי לחוד ומעשיו לחוד. ה'ברית' התאחרה ואין מודיע.

טהור' שמטהר לבבות. ועוד, ועוד.
הרב אביגדור מספר על משיהו ששאל את רבנו מדוע
הוא מלחין ללא הרף ניגונים חדשים, מה לא טוב בניגונים
הוותיקים? שכן רבנו היה מלחין ניגונים ללא הרף, בשבתות
ובמועדים. השיבו רבנו במחשבה עמוקה: "כל יהודי נפשו
אחרת מזולתו. כל נפש יש לה את הרבדים שלה. כל ניגון
- מדבר לנפש אחרת. יש אחד שיכול להתעורר מניגון עד
דמעות בעוד חברו אינו מבין התלהבות זו על מה היא באה.
לכן אחדש עוד ועוד ניגונים, כדי לעורר עוד ועוד מנפשות
ישראל ההומיות".

מצטרף הרב הרשל קניג ושן: "לא אחת היה רבנו, בליבו
שכולו טוב, מנעים בשיר במיוחד כדי לחמם ליבו של מי
שהגיע לשולחנו הטהור. כשרבנו ידע שיש מי שמתעורר
מניגון מיוחד, היה יכול לשיר את הניגון במיוחד עבור אותו
אחד. הנוכחים כולם שרו בהתלהבות ורק שניים, הרבי ואותו
אדם, הבינו להיכן מכוון אוהבם של ישראל בשירתו זו".

'מה אשיב' שמיימי

במיוחד שגבה עבודת נגינתו של רבנו בהגיעו לפסקת 'מה
אשיב להשם' שבאמירת ההלל במועדים מיוחדים כמו יום-
טוב, חול-המועד או שבת ראש-חודש. באותם רגעים, בכל
'הלל' מחדש, היתה פורצת מליבו - מבלי להתכוון לכך, כמובן
- ניגון חדש, רווי רגש והשתוקקות.
כה מתאר 'שומר ניגוני הקודש':

"היו אלה רגעים בהם ראו בחוש שרבנו מנותק מהעולם
והניגון בוקע הישר מתוך נשמתו. לא הייתה כל הכנה לניגון
זה אלא הייתה זו ההרגשה של 'מה אשיב לה', כל תגמולה
עלי'. ההודאה הגדולה לבורא. רגשות אלה היו מציפים את
ליבו הטהור עד גדות עד שהיה מתפרץ הניגון. הפלא היה
שאת ניגוני 'מה אשיב' במיוחד, לא היה רבנו זוכר אף לא מיד
לאחר מכן. הייתה זו כמו הורדה שמיימית של תווים וצלילים
הישר מעולם הנגינה".

הוא זוכר שנה אחת בשביעי-של-פסח בה נקרא לרבנו
במהלך היום ורבנו ביקש לשמוע מפיו את הניגון שהולחן
מלעילא בעת 'מה אשיב להשם'. ר' אביגדור כמובן זכר את
הניגון על כל פרטי פרטיו. הוא שר, רבנו הקשיב ופני קודשו
זרחו. הוא אף התבטא אז: "כשהשיר בקע ממני, חשתי שהוא
נובע ממקור האמונה הטהורה!"
הניגון המופלא המוכר על המילים 'לב טהור ברא לי

הרב הרשל קניג: "רבנו
חרד חרדת חיים לכבודו של
יהודי. כל יהודי. לא פעם ולא
פעמיים היה מבקש ממני בתחינה:
'הרשל. דאג נא שאף יהודי לא ייצא
מה'טיש' בעוגמת נפש. ראה נא מי
צריך לקבל כיבוד, מי לא קיבל שיריים'.
רבנו הצטדק בכך שלפעמים הוא לא שם
לב ועל כן ביקש את עזרתי לפקוח עין לבל
יהיה יהודי, בחור או אברך, בן קדושים או בן
תשחורת, שירגיש שמקומו קופח. בכלל, רבנו
שסלד מכל כיבוד וכבוד, ידע היטב לכבד אחרים
ולדאוג לכיבודים. לא אחת הוא הורה לי בלבביות
רושפת: כשאתה מכבד יהודי, אל תכבד אותו סתם,
ככיבוד טכני. אל תיתן לו שישי כי 'הוא צריך את
השישי'. תחלק 'כיבוד' עם כל הלב, מתוך רצון פנימי
לכבד אותו, לכבד את הזולת".

והיו כמובן את הניגונים. ניגוני הקודש שסחפו כל בשר
רוח ונשמה.

רבנו הלחין ניגונים חדשים רבים בשבת-קודש, רבים
מאותם ניגונים נאבדו מיידית. שכן רבנו בהיותו שרוי
בעולמותיו הטמירים בעת ההלחנה, לא היה זוכר את הלחנים
בדרך כלל לאחר שהולחנו. שעה שבקע הניגון מגורנו, היה
הוא כצינור המוריד שפע אלוקי, אמנם קולו נשמע ארצה
אולם ראשו מגיע השמימה.

עד שהגיע אחד מבני שיחנו, הרב אביגדור ווייס שניחן
בכישרון בלתי מוסבר לזכור כל ניגון שהוא שומע אפילו
פעם אחת, בדיק רב. הוא מספר לנו על ימי בחרותו, לפני
קרוב לעשרים שנים, כשזכה לסעוד את סעודת יום השבת
על שולחנו של רבנו. במהלך הסעודה הלחין רבנו את הניגון
'זינוחו בו כל ישראל מקדשי שמך' והוא היה היחיד שזכר
את הניגון לאחר מכן. באותו רגע מינהו רבנו לתפקיד שומר
הניגונים - הוא היה שומע וקולט כל ניגון שבקע מכינור
נפשו של רבנו בשבתות ובמועדים, היה זוכר כל תו וכל
תנועה בדיק רב ומשמר את הניגונים כשהוא מקליט אותם
(בשנות הבחרות היה זה יחד עם ידידו, הרה"ח ר' יענקל ובר
שליט"א) על גבי קלטות המוכנסות בתוך ווקמן.

צלילים מהיכלי מעלה עולם הנגינה הפייטסבורגאי

תקליט כספר קודש

כשיושבים עם הרב אביגדור ווייס לשיח, אי אפשר
שלא לעצור את מחוגי השעון ולשמוע מפיו טיפין
ממה שהוא אוצר בקרבו בהיותו 'שומר ניגוניו' של
רבנו. "ניגון היה חשוב אצל רבנו כ'תורה' ואפילו
יותר מכך. הרבי ראה בניגון, כוח רוחני שיכול
לעורר לבבות בקצווי תבל. הוא עצמו הסביר:
כדי להתעורר מ'תורה', צריך בינה ודעת להבינה.
אולם ניגון כוחו להעיר את כל מי שנשמה בקרבו,
כשהיו מוציאים תקליט בחצר הקודש, מניגוניו
של רבנו, היה הדבר דומה כאילו מוציאים
ספר מתורתו של רבנו לאור עולם. רבנו היה
מעורה בכל פרט, בכל דיוק ותנועה וראה בכך
שליחות קודש לעורר לבבות. ואכן, ביועיי
ובמכיריי עשרות סיפורים מפעמים של
אנשים שחזרו לכור מחצבתם בזכות ניגון
מכבשנו של רבנו ועוד מאות ואלפי-
אלפים שהתעוררו התעוררות להב
מכות שיריו ושירתו של רבנו".

רבים מניגוניו של רבנו, יש לציין,
מוכרים בכל שדות העם היהודי.
כמו הניגון 'אלקא די ליה' השייך
ל-ה ריבון' הרושף. או 'לב

שלושים להסתלקותו

רב שיח

מלהמת אש המלחמה נגד פגעי הטכנולוגיה

בעקבות הכלים הטמאים. כשאדם משתמש עמם הרי הוא מאבד את אנושיותו והרי הוא כחמור המהלך על שתיים, בהמה של ממש, כך הוא מגיע לדיטא התחתונה עד שהוא מסוגל לרצוח נפש צדיק וקדוש'. רבנו בכה אז ופנה כלפי שמיא: ריבונו של עולם, אילו ניסיונות קשים ומרים אתה מביא עלינו?!"

ואילו הרב ווייס מזכיר את שהיה רבנו בוכה בכי תמרורים מדי שנה, ביום הושענא-רבה, בעת אמירת 'הושענא נפש מבהלה'. "אם כל הושענא-רבה הייתה מקשה של התעלות ובכייה. התפללו לאורך היום כולו. הרי שבקשת 'הושע-נא נפש מבהלה' הייתה הרגע המרומם ביותר. רבנו בכה מדי שנה לבוא שייציל את נפשותינו מהבהלה והבלבול. הוא היה מעורר על יוסף הצדיק שגבר על ניסיונותיו ולמרות הקשיים הצליח להישאר ביישוב הדעת ולא להתבלבל. רבנו היה מוזיל דמעות כמים, נורא נוראות. וזכורני שפעם שאג כלפי מעלה: ריבונו של עולם, איני יודע, לו היה מונח לפני יוסף הצדיק מכשיר מהכלים הטמאים, אם היה עומד בניסיון גדול זה! כך עורר את בני ישראל מחד ועורר רחמים עליהם, מאידך".

דווקא מתוך רחמיאיותו של רבנו בהיותו אב רחמן ורועה נאמן, גברה אצלו מידת תוקף הדין כשהמדובר היה בנגעי הטכנולוגיה, מהם הזהיר באזהרות נוראות ומתוך בכיות היה מדבר ומעורר ומתחנן בפני עדת צאן מרעיתו לבל תהיה להם כל שייכות עם הקליפה הנוראה שהתלבשה במכשירים טכנולוגיים קטנים. "לא אחת היה רבנו משכנע בעצמו יהודים מאנשי העיר שלא השתייכו לעדת הקודש, לעזוב את השייכות עם הכלים השונים. רבנו אף היה מנתן בעצמו יחד עמם את מכשיריהם הפסולים, כשהוא קורא ומקריא: 'וביערת הרע מקרבך?!' - מספר הרב קניג ממה שראו עיניו לא אחת.

הרב מילר חוזר אחורנית שנים אחדות, כאשר האדמו"ר רבי אלעזר אבוחצירא זצ"ל נרצח בצורה טראגית: "רבנו כדרכו לא מיהר להגיב על המקרה. כך היה מנהגו כשדברים היו מתרחשים בעולם, הוא היה מתבונן משך ימים ושבעות ורק לאחר מכן מעורר את עדת מרעיתו. חלפה מחצית השנה עד שעורר רבנו על אותו מקרה שזעזע כל לב. היה זה בעידן רעואו דרעווין כשרבנו עורר וזעק: 'אחרי הרבה שיקול הדעת באתי לכלל מסקנה שדבר זה התרחש רק

המשמשים בקודש רצו כמובן לסוב ולשוב לאשדוד, הרבי היה זה שעצר בעדם, הוא החליט להמתין ברכב - כשכל שיקול של כבוד וכיבוד רחוקים ממנו כמרחק האור מהחושך - עד שהברית תתחיל. לא זו בלבד, רבנו אף הורה לנהג להתניע ולעבור לרחוב סמוך, כדי שכשיגיע אבי הבן לברית, לא ימצא את רבנו ממתין לו ותיגרם לו חלישות הדעת, חלילה".

אכסוף נועם שבת. בתפילה ערב שבת קודש

שסועה. וכהגדרתו של הרב הרשל קניג: "הרבי מצא מסילות ללבבו של כל אחד. גם אנשים שאינם חסידים או אפילו אינם שומרי תורה ומצוות כלל, היו פוקדים את מעון הקודש מתוך הערצת קודש ומעניקים את ליבם לרבנו. זאת מאחר ובפקחותו ורוב קדושתו ידע לזהות את נקודת לבבם, להבין איך להגיע אל נקודת היהדות הבוררת בקרבם ולהבעיר את אותה הנקודה".

וכשהיה יהודי נכנס לרבנו, השעון כמו נעצר. ייקח כמה זמן שייקח, ימתינו בחוץ אנשים ככל שימתינו. עד שהיהודי לא ירגיש הקלה ממצוקתו, לא ייפרד רבנו ממנו.

"הרהבתי פעם עוז לשאול מרבנו, בחרדת קודש, על אריכות הזמן שאנשים שוהים בקודש פנימה, בעוד רבים הם הממתינים בחוץ להגעת תורם. רבנו השיב לי אז: 'מגיע אלי בחור מבוגר מירושלים שאינו מוצא את זיווגו. מה תרצה, שאפסור אותו בברכת 'ברכה והצלחה'? וכי בשביל כך הוא עשה את כל הדרך מירושלים לאשדוד? הלא יש לו די צדיקים וגדולי ישראל הטובים ממני אליהם הוא יכול להיכנס ולצאת בברכת 'ברכה והצלחה'. הרי הוא הגיע הנה לאחר ששמע שבאשדוד יש את הפיטסבורג'ער רב'ה שיכול לחזקו ולעודדו. אילו פנים יש אם אפסור אותו בברכה. לכן אני יושב ומקשיב לצערו ושיחתו עד הסוף ולאחר מכן אני חושב ובורר מילים על מנת לחזקו ולעודדו. ייקח זמן ככל שייקח ובלבד שייצא מכאן מחוזק!' ונוראים הם הדברים".

כשהייתה מסתיימת 'קבלת הקהל', היה רבנו תשוש בתשישות רבה ביותר, שכן היה לוקח אל ליבו את כל הצרות אשר שמעו אוזניו. לא אחת היה יושב וממרר בבכי מצרותיהם של ישראל. כל צרה וצער אודותיהם שמע - הפכו מיד לצרתו וצערו האישיים.

מזכירו של רבנו, הרב בן-ציון מילר מספר על כך שרבנו, ככלות יום של קבלת-קהל, אמר לו באנחה: "הדבר הקשה ביותר בלהיות 'רבי' הוא לקבל קהל ולשמוע צרותיהם של ישראל. לא ה'טיש' ולא ה'תורה', אלא קבלת הפתקאות ושמע הצרות. ולא די שהם מספרים את כל צרותם אלא אף תולים בי שאהפוך להם את השחור ללבן ואת החושך לאור, שייצאו מכאן עם קרן אורה". ואכן זו הייתה דרכו של רבנו, להפוך חושך לאור ולתת לכל יהודי פתח של תקווה.

עם הסתלקותו, הותיר רבנו את העולם חשוך, לוט בערפל. ככה אור החמה המבהיק. אולם מדורתו היוקדת ממשיכה לבעור בנפשות מאות ואלפי חסידים, תלמידים ומקורבי חצר הקודש הממשיכים בדרכו של רבנו, דרך האש והדביקות, בהנחייתו של להבדיל בין חיים לחיים, בנו וממשיך דרכו, כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א.

עם ילדי ישראל. ארכיון הציבור החרדי

"בחור הייתי ובליל 'זכור ברית' הגעתי אל הקודש על מנת להתברך בברכת השנים. התור בקבלת הקהל התארך מאוד, נכנסתי לקראת הסוף, קרוב לשעה שלוש. כעבור שעה קלה הסתיימה קבלת הקהל והחלטתי להישאר בחדר המבואה הפתוח לקהל, שם הייתה קבועה ספה לשיבה, ולהמתין את השעתיים שנותרו עד לאמירת הסליחות. נשכבתי על הספה. חלפו דקות ורבנו שסיים יום עמוס בקבלת קהל, יצא מחדרו, תשוש כולו והבחין בבחור השוכב על הספה, שקוע בשנת ישרים. בלא אומר ודברים נכנס רבנו לאחד החדרים הפנימיים, חזר כשבידו כרית שינה והניחה בזהירות מתחת לראשי. כזה היה רבנו, גם בליל 'זכור ברית', הוא היה כל כולו במחשבה על זולתו, על תלמידיו, על כל נער וכל איש ישראל".

מירושלים עד אשדוד

לא פלא, אפוא, שמכל צקות העולם הגיעו יהודים במיוחד לאשדוד, להיכנס אל רבנו בשעות 'קבלת הקהל' הארוכות. רבנו, באהבת-ישראל מופלגת, קיבל כל אחד והערה מים חיים על כל נפש

שעה תמימה המתין כה רבנו ברכבו. יושב ולומד. וגם כעבור שעה, כשהגיע לברית ואבי הבן התנצל על האיחור שנולד, לא הפסיק רבנו להעניק לו הרגשה טובה ולהסביר לו שלא גול מזמנו ועוד כהנה וכהנה. "זה היה רבנו. אהבת ישראל. התמסרות לכל יהודי. שמחה בשמחתו של כל יהודי. ועל כולנה - איש טוהר המידות".

כשהרבי הביא כרית

המשמש-בקודש, ר' הרשל מציין: "רבנו היה מוכן בכל עת ובכל שעה לעשות הכול בשביל כל יהודי, מבלי קמפוז שיקול דקיק של כבוד וכוח. בין אם זו נסיעה ארוכה, בין אם זה לבזות את עצמו ובין אם זה להטריח את עצמו עד הקצה. כשהיה צריך לדאוג לשידוך, היה רבנו מרים טלפונים אל השדכנים, כאחרון העסקנים. כשהיה צריך לסדר פרנסה, לא היסס רבנו לרגע לחייג בעצמו אל מנהלי משרדים או סופרמרקטים או כל מי שרק היה צריך. כזה הוא היה - רועה נאמן המסור לכל צאן וכשב, לכל יהודי באשר הוא, התמסרות נדירה".

ר' הרשל מוסיף את מה שבדידיה הווי, בשנות בחרותו:

אדריכל הנפשות

בשיחה שכולה גילוי, מגולל

הרה"ג ר' נפתלי שובקס שליט"א

מנהלה הרוחני של ישיבת סערט-ויז'ניץ בב"ב ומי שכיהן כמנהלה הרוחני של ישיבת פיטסבורג
לצעירים משך קרוב ליובל שנים

את אש החינוך, את סודות הנפש ואת אבני היקוד, אשר ראה, שמע וספג בארבע אמותיו של רבנו

כשהיה מדובר בתלמידים חלשי כישרון, היה מכין להם תכנית לימודים ומבחינים התואמת את יכולותיהם - ובלבד שבסופו של תהליך, יזכו להתעטר בעטרת חכמים ולקבל את הדחיפה.

כדוגמה אחת מתוך אלפים, מספר הגר"נ שובקס על אותו בחור שהתקשה בלימודיו והחליט שמקומו אינו בישיבה. הוא רצה לעזוב את הישיבה אבל אז הוא קיבל את ההזמנה הדחופה לחדרו של הרבי. הרבי שכנע אותו זמן רב שאין כמוהו מתאים למסגרת הישיבתית, וגם כשהבחור טען שהוא לא מסתדר עם ארוחות הצהריים בישיבה, הרבי לא היסס לקבוע לו: "אם כך, תוכל לאכול מעתה מדי יום את ארוחת הצהריים המוגשת כאן בבית!"

היה מקום גם להתקשרות אישית עם הרבי?

איש שיחנו ששמו נישא בתהילה בהיכלי החינוך, כמעט מצטחק נוכח שאלתי. לרגע נדמית השאלה כמי ששואל על אב אוהב ורחום אם היה מקום לבניו אהוביו להיות מקושרים אליו אישית. "הרבי נשא עמו תמיד את רשימת שמותיהם של תלמידי הישיבה. לכל מקום בעולם אליו הגיע - נטל עמו את הדף עם השמות. הוא נשא את כל אחד מהתלמידים על לוח ליבו כאב ממש."

ההתרגשות נקטפת מקול זיכרוננו של הרב שובקס כשהוא נזכר בדמעות הרוותחות שהרטיבו את השולחן במעון הקודש שברובע ג' האשדודי:

"ליבו של רבנו היה יוצא לכל אחד מהתלמידים וכשהיינו מתייעצים עמו בספרנו אודות קשייהם של בחורים, היה כאבו של רבנו ניכר. כשמדובר היה במצוקות-עלייה רוחניות, בתלמידים המתמודדים עם רצון להחזיק בעבודות הקדושה ולא מצליחים, היו דמעותיו של רבנו מתפרצות, פניו נרטבו באשד הדמע. הוא בכה מהתפעלות, מתפעל מנפשות בחורי

של ממש, בנייה מתוך אימון אישי והתוויית דרך התעלות. והוא בנה גם את המחנכים. אני, כמשל, נבנית כמחנך על-ידו, כשהיה מראה לי את הכוחות הטמונים בי ומציעידי, כאדריכל נפשות, במשעולי כרם החינוך. את כל מי שהיה מקושר אליו, בנה רבנו בפקחותו. הוא בנה הורים, בנה חסידים, בנה עסקנים. הכל בבנייה אישית ולא קלה."

במילים עמוקי הרובד הללו, פותח הגר"נ נפתלי שובקס שליט"א את שיחתו עמנו השבוע, לקראת יום השלושים להסתלקותו של רבנו. כשנפשו עדיין ממאנת להיפרד.

כשאומרים 'אדריכל נפשות', למה הכוונה?

"רבנו מעולם לא התיימש, גם לא מהבחורים החלשים ביותר. הוא דאג ורצה שכל בחור יהיה אמן בעצמו. שיאמין בעצמו. בשביל לעודד את תלמידי הישיבה, הקים רבנו מערך של 'תארים' תורניים מופלגים בהם העטיר את התלמידים שנבחנו מאות דפי גמרא בעל-פה. בער לו שכל בחור יקבל 'תואר' תורני מכובד שייתן לו דחיפה להמשך מסע ההתעלות.

שימש כאב לתלמידיו. עם תפילין רבנו תם באתרא קדישא מירון

הרגע בו נראה זוהר פני הקודש בפתח אולם השמחות המקומי, היה ללא ספק הרגע המכונן בשמחת בר-המצווה שחגגה אשדוד עם היכנס בנו של הרה"ג ר' נפתלי שובקס שליט"א לנועם עול תורה ומצוות. הרבי, דער פיטסבורג'ער רב, הגיע לשמחת מקורבו ומי שהיה מופקד כשליחו האישי משך למעלה משני עשורים, על חינוכם של תלמידי הישיבה לצעירים של חצר הקודש.

וכשהרבי משתתף בשמחה, הוא צוהל ועולז משל הוא עצמו בעל השמחה ואולי אפילו יותר מכך.

רבנו רקד עם חתן בר-המצווה ועם אביו. השרה את נעימותו הנודעת על הנוכחים כולם ואף נשא דברים. אווירה מקודשת חפפה על ההיכל, איש מהנוכחים לא מסוגל היה להתיק את מבטו מלפיד האש והרחימאות הישוב בראש. איחל רבנו 'לחיים' ושב למעון קודשו.

עד כאן תיאור שגרתי למדי לעוד אחת מאין-ספור השמחות בהן השתתף הרבי כשהוא שמח בכל ליבו, מה שפחות שגרתי, הוא ההמשך הבלתי צפוי. בקושי עשר דקות חלפו מאז עזב רכבו של הרבי את חוצות האולם והנה, שוב נראה הרבי במלוא יפעתו נכנס בפתח. הוא הגיע, התיישב מחדש - מִשָּׁל לא עזב כאן לפני דקות בודדות - וביקש את המיקרופון, כשהוא פותח: "אמנם נשאתי כאן דברים, אולם לא די הבעתי את תודתי לר' נפתלי אשר מזה שנים משקיע את כל כולו במלאכת חינוכם של הבחורים הטהורים. חשתי חובה לחזור הנה ולמלא את חובתי בהוקרת התודה."

הסיפור המופלא הזה מספר על הקשר העמוק לו זכה הרה"ג ר' נפתלי שובקס שליט"א, מנהל רוחני בישיבת סערט-ויז'ניץ בב"ב, ששימש משך עשרים ושלוש שנים כמנהלה הרוחני של ישיבת פיטסבורג לצעירים באשדוד. אבל יותר מכך מספר הסיפור על דמותו הפלאית של לפיד האש מפייטסבורג, לפיד שִׁקְד באהבת-ישראל, הרבי הקדוש לא חסך בכוח ולא הקפיד על כבודו ולו בשביל למלא חובה אנושית אוזטרית. כי כשמגיע למידות טובות, לנפשו של יהודי - ייקוב דין האהבה את הר מכושלי הכבוד והכוח.

"רבנו, לצד היותו צדיק הבעור בדביקות קונו, היה גם בנאי נפשות. בפקחותו העצומה ובעמל שהוא קודש, השקיע שעות על גבי שעות על מנת לבנות נפשות. לבנות את נפשות תלמידי הישיבה, בנייה

שלושים
להסתלקותו

שיחה עם
הרה"ג ר'
נפתלי שובקס
שליט"א

בונה נפשות. בהענקת תעודה ותואר לבחור שנבחן על מאות דפי גמרא

אש החינוך הטהור

שביבי חינוך והדרכה בהם הדריך רבנו את בני הנעורים, מתוך שיחתנו עם הרה"ג ר' נפתלי שובקס שליט"א

ריסון

פלאים בדרך צמיחתו המיטבית של בחור ואברך. לשם כך היה מדרבן את תלמידיו להשכים קום לסדר לימוד שקודם התפילה (ובמיוחד בשבת-קודש, ביום מנוחת הנשמה קבע רבנו סדר לימוד חזק לכל המסתופפים בצל קודשו. סדר בו משתתפים כל עדת הקודש ושמו אף מכונה, בלתי רשמי, בפי החסידים: 'דעם רבי'נס סדר' (-ה'סדר' של הרבי).

כך הסביר רבנו את רישומו של השכמת הבוקר על נפש הנער:

"בחור שמשכים קום, הוא כבר חייב ללכת לישון מוקדם, מה ששומר אותו לבל יוגיע לילותיו לריק, וכמובן אחרי שמשכימים ולומדים משהו, התפילה כולה נקיייה וזכה יותר וכך היום כולו נמשך אחרי אותה השכמה. עוד יום ועוד יום, עד שהבחור מזכך את נפשו ומוצא את עצמו בשערי העלייה".

רבנו גם עודד במיוחד לימוד ספרי חסידות קודם התפילה, בשביל להלהיט את הלב בדביקות טרם ניגשים להתפלל לפני הבורא יתברך.

בשנות הנעורים מתמודד כל אחד עם הדחף שדוחפו יצרו אל מהמורות העולם הזה. רבנו, אמן הנפשות, מצא דרך ללמד את התלמידים שיש בהם די כוחות לרסן את היצר. וכך היה מלמד: אם תרסנו את היצר באחת מתאוות הגוף, תאוות האכילה כדוגמה, תראו בעצמכם שיש לכם כוח כנגדו. הרבי כמובן לא הסתפק באמירה בעלמא אלא היה מתווה לכל אחד מאותם בחורים דרך אישית כשהוא מורה לו לקבל על עצמו קבלה מרסנת הקשורה למזלג ולאוכל הנעוץ בו. כמו: להמתין דקות אחדות לפני שמתחילים לאכול. לא לאכול מיני מתיקה. לאכול מנה הקצובה מראש. וכך, אחרי תקופה של עמידה בריסון הזה, היה הבחור לומד כמה כוחות נפש יש לו וכמה הוא יכול לרסן את כל דחפיו ויצריו ולעלות באותה מסילה המגיעה אל הר'ה'.

פאָרשטאַנץ

רבנו גילה את אורו של הלימוד לפנות בוקר כמחולל

"בפעמים הבודדות במהלך השנים בהן הגיע צוות הישיבה להחלטה כואבת שיש לסלק תלמיד מהישיבה, מתוך הבחנה שהוא מזיק לרוחניותם של חבריו לספסל" - מספר רבי נפתלי - "היינו נכנסים לרבנו שהיה שומע וליבו מתפלץ. הוא היה ממשיך לשקול את העניין פעם אחר פעם, אף מוותר על כבודו ופונה להתייעץ עם מחנכים ורבנים. דומה היה באותם ימים לדיין-סנהדרין העוסק בדיני נפשות. ולא פעם הוא היה מחליט: **הבחור נשאר כאן!** זה היה אחרי שהיה יושב עם הבחור ורואה שהוא מצליח, בדרכו המקודשת והאבהית, לבנות אצלו מערכת אמון. הוא היה אומר לנו,

"...הרבי נשא עמו תמיד את רשימת שמותיהם של תלמידי הישיבה. לכל מקום בעולם אליו הגיע - נטל עמו את הדף עם השמות. הוא נשא את כל אחד מהתלמידים על לוח ליבו כאב ממש..."

במומחיות מופלאה הוא ידע לזהות במהירות את מהותו של הבחור הניצב לפניו. "אני זוכר יותר מפעם אחת כשאחד התלמידים לא התחבר ללימודים ולא היה מסוגל לשבת וללמוד, היה רבנו משוחח עמו מעט ולאחר קבע: 'מוחו של בחור זה אינו בנוי ללימוד סוגיות תלמודיות, אבל הוא יכול להצליח מאוד בלימוד הלכה'. למותר לציין שהיו אלה קביעות מדויקות. אותם בחורים הפכו למארי הלכה והצליחו ביותר".

מה היתה גישתו של רבנו בתורת החינוך? מה היו היסודות המרכזיים?

"רבים הם", מציין הגר"נ שובקס שליט"א, "אולם אציין את הנושא של 'גאווה דקדושה' בו בער רבנו שוב ושוב. הוא היה קורא בקול גדול שאם נכנס בליבו של בחור מישראל תחושה של 'גאווה יחידה', להתגאות בדרכו, דרך התורה והחסידות, להבין כמה הוא יחיד ומיוחד, כמה מעולה הוא וחשוב - ייחסכו בעיות למכביר". רבנו גם ראה בכך את הפתרון למהמורה הגדולה ביותר שהציב

חד-משמעי: אני לוקח את התלמיד הזה על אחריותי! יישאר אפוא בישיבה וסופו שיצמח לתפארה! וכך אכן היה. הוא היה מצליח להמיס לבבות ולהשיב לב בנים אל אביהם שבשמים".

סודו הגדול של רבנו בו הצליח לשאוב לב נערים וזקנים, מה הוא? "ראשית הייתה זו אהבת ישראל ששפעה ממנו. הרבי מסוגל היה להשלים את מה שהיה חסר לבחור מאהבת הוריו. הוא אהב כל יהודי ולב שאהב יכול להשפיע בלי גבול. אבל הסוד הגדול היה האמון הרב. בשיחה של דקות היה רבנו מצליח לבנות אמון בליבו של הבחור. אמון עצמי, שיאמין בעצמו ויבין שהוא יכול ושכל דלתות ההצלחה פתוחות בפניו. רבנו לא היה פונה אל התלמיד שלפניו בלשון של דרבון, לאמור: 'תאמין. אתה תאמין בעצמך. תאמין בבורא. תהיה ירא שמים'. הוא היה פונה אליו בלשון הווה ובבערת אש, לאמור: 'אתה כבר מאמין עכשיו. אתה מאמין בעצמך. אתה מאמין בבורא. אתה ירא שמים!' הוא היה מכוון את הבחור למצוא את נקודת האור בלבבו להכיר בכך שהוא כבר שם, שהוא כבר מאמין בעצמו, שהוא כבר מכיר בכוחותיו, שהוא כבר בעל לב יהודי וירא אלוקים. לא אחת היו תלמידים שהעזו לטעון כנגדו שהם לא. הם לא מאמינים ולא יראי שמים. הרבי לא התייאש, הוא ישב אתם עוד דקה ועוד דקה, עולם עומד מלכת, ובלבד שישכנע אותם כמה הם מוצלחים ומופלאים. לא לעתיד, אלא כאן ועכשיו".

היצר בדורנו: הפיתיון הטכנולוגי. וכך היה אומר:

"צריך למצוא את הדרך להרים את הבחור, להראות לו כמה הוא גבוה, כמה הוא נעלה ומרומם. ומאידך, כמה מאוס הוא האדם המחזיק במכשירים טכנולוגיים כאלה ואחרים. כשבחור יראה מאן-דהו שנפל במהמורות הכלים, עליו להביט עליו מלמעלה למטה (פון אויבען אויף אונטען). אם נצליח להחזיר את אותה 'גאווה דקדושה' בליבות בני הנעורים, נרחיקם מרחק רב מזוהמת הטכנולוגיה המתחדשת".

"הרבי גם טען שעם הניסיונות החדשים שנולדו בדורנו, צריך להתמודד עם כלים מתאימים, כלים בני ימינו. אמנם היה מרחיק את השיטות המגיעות ממקורות זרים, לעומת זאת היה מעודד את אנשי החינוך לרכוש מקצועיות וידע במקומות כשרים ונכונים... כך, לדוגמה, עורר רבנו על כך שבימינו, כשעולם הנגינה החיצוני פורח ומלבלב ורבים הם בני הנעורים הנסחפים אחרי צלילי זמרה שאינם הגונים; מהצורך להעניק לבחורים הצעירים מוזיקה משלהם, שירי קודש. לחבר אותם לניגוני ההוד שעולם החסידות מכיל ומפיק, שיידעו לבחור בטוב" - נאום הגר"נ נפתלי שובקס שליט"א.

הוא מוסיף להתייחס גם לאש שהלהיט הרבי: "רבנו נהג בסברתו, שעל מנת לכבות את אש היצר הרע הבער בקרב בני הנעורים (ולא רק), מן הצורך ללבות אש אחרת בלב, אש של קודש. אם מלהיבים בתוככי הלב והנפש את אש התורה והמצוות, את אש השבת קודש - אותה הבעיר רבנו בלהב וביקוד בלתי נתפסים - הולכת אש היצר ודועכת מאליה".

אוי לה לספינה שאיבדה קברניטה. אוי לו לדור שאיבד את מרנא הפיטסבורג'ער רבי, זכותו תגן עלינו.

יסודות סלולות בחינוך. עם תלמידי הישיבה

אש החינוך. קורא קוויטל בעת קבלת פנים

שמעון טיקוצקי

פאטיק, אחוזת מלכים

"לאחר הסתלקות אביהם קבעו מושבם יחד בפאטיק" | סיפורה של האחוזת בה ישבו בצוותא ששת בניו הקדושים של הרה"ק מרוז'ין זי"ע במשך השנה הראשונה לאחר הסתלקותו - מאמר שני

תפילתו בא אליו חו"ז ה'מאור עיניים' ואמר לר' שלום "בני, מה זה הרעש הגדול שעשית בתפילת מנחה שלך? דע לך שהיו כמה אלפי נשמות הנידחות שהייתה להן עלייה בתפילת המנחה שהתפללת..."

וסיים הרה"ק מטשורטקוב באוזני הרה"ק רבי יוס'לי, כמשיח לפי תומו: "לאו דווקא כשבאים אצל הצדיק יכולים לתקן נשמות, אלא אפילו בנסיעה, בדרך אל הצדיק, יכולים לתקן נשמות..." דבריו של רבנו, שענו בדיוק על הלבטים שליווהו בדרכו, סימנו לרבי יוס'לי את הדרך, בצל מי יסתופף מכאן ואילך.

מדוע סובב הרבי את פניו

חסיד רוז'נאי אחר, ר' אשר זעליג מאוסטילא שמו, סיפר שלאחר פטירתו של הריז'נער זי"ע התחבט למי מהאחים

אבא מאיר ישב בפאטיק כשלוש שנים. הרה"ק בעל ה'אהלי יעקב' מהוסיאטין זי"ע

הרה"ק רבי מנחם נחום עבר לשטפינשט ומשם ליאס, האח הצעיר הרה"ק רבי מרדכי שרגא פייביש נסע בתמוז תרי"ב למקוליניץ, ומשם עבר בשנת תרט"ו להוסיאטין.

וספרת לך שש שבתות

סיפור נפלא המגולל על רגל אחת את הווייתו של 'פאטיק שנת תרי"א', מסר הרה"צ ר' ישראל דוב בער משימסק, נכדו של הרה"ק ר' יוסף מראדוויל זי"ע, ונביאו בסגנונו המקורי:

לאחר פטירתו של רבו, מרן מרוזין זי"ע, התכונן הרה"ק ר' יוסף מראדוויל לנסוע לפאטיק, שבאותה העת היו יושבים בה כל האחים הקדושים, וחשב במחשבתו להתעכב שמה שש שבתות, ובכל שבת יהיה אצל אחד מהבנים הקדושים כסדר תולדתו, הבכור כבכורתו.

בנסיעתו על הדרך היו לו הרבה בלבול מחשבות וביטולים מעבודתו, עבודת ה'. וחשב בליבו "בשלמא כשנמצאים אצל הצדיק ומתחממים לאור צדקתו ממילא כדאי אף אם יש איהו ביטולים מעבודה ותורה ותפילה, אבל כשנמצאים עדיין בדרך, במה יתריך את הביטולים והטלטולים שגורם הדרך?

והיה צר לו מאוד על זה, אחר כך נתיישב בדעתו "יכול להיות שזה מעשה בעל דבר שרוצה לבטל אותו מהנסיעה לצדיק", והייתה לו בזה מלחמה במחשבתו בכל הדרך ההיא.

כשבא לפאטיק ונכנס אל האכסניה ובדעתו היה להיכנס בתחילה אל אחד האחים, ופתאום בא איש אחד אל הבית ואמר אל הרה"ק מראדוויל "ברגעים אלו ממש אפשר להיכנס אל אדמו"ר ר' דוד משה מטשארטקוב ולקבל שלום", ואמר הרה"ק מראדוויל "אות הוא שהדבר הוא בהשגחה העליונה שצריך אני לילך אל אדמו"ר ז"ל בתחילה".

ומיד נכנס ועמד לפני הרה"ק מטשורטקוב שקיבלו בכבוד רב, כראוי לצדיק וקדוש שכמותו, והנה להפתעתו התחיל הרבי לספר לו מעשה:

"זקני הרבי ר' שלום מפרוהובישטש זי"ע, נוהג היה בערב ראש השנה להתפלל את ה'מנחה האחרונה' בעצמו לפני העמוד. פעם, בהיותו אברך צעיר, כשהיה עוד אצל חותנו זקנו הרה"ק ר' נחום מטשורנאביל זי"ע, בעל ה'מאור עיניים', ניגש ר' שלום שכנא אל העמוד אך לפתע היה לו 'נפילת המוחין'. בעוד זקנו רבי נחום כבר החל להתפלל מתוך התלהבות כדרכו בקודש, הרי שרבי שלום לא היה מסוגל לפתוח פיו ולהתפלל, והייתה לו חלישות הדעת מאוד. הוא ניסה להתחזק אך לא עלה בידו, עד שבקושי גדול הצליח להתפלל עכ"פ בפירוש המלות, כמו איש פשוט. לאחר שסיים

היה זה בג' חשוון שנת תרי"א, אותו היום ניצחו אראלים את המצוקים, הרבי הקדוש ר' ישראל מרוז'ין זי"ע נתבקש למתיבתא דרקינא, מותיר אחרייו את ששת בניו הצדיקים והקדושים: רבי שלום יוסף מרוז'ין, רבי אברהם יעקב מסאדיגורה, רבי דוד משה מטשורטקוב, רבי דוב בער מליאווה, רבי מנחם נחום משטפנשט, רבי מרדכי שרגא מהוסיאטין.

בהחלטה משותפת החליטו האחים הקדושים כי את השנה הקרובה יעשו באחוזת אביהם הק' בפאטיק שליד סאדיגורה, וינהיגו יחד את עדת החסידים המיותמת. הייתה זו שנה מרוממת ומיוחדת במינה שנחקקה בתולדות החסידות, במהלכה נהרו ללא הרף המוני חסידים להסתופף בצל הצדיקים ולהתבשם מזיו אורם.

פה פאטיק

שנה שלמה ישבו האחים הקדושים לבית רוז'ין בעיר פאטיק, ולא מעט איגרות ומכתבי קודש בכתב יד קודשם הנושאים את הכותרת 'פה פאטיק' מספרים על מה שהתרחש במהלכה, כמו שאלות ציבוריות שעלו על שולחנם של הצדיקים, וגם שמחות ואירועים במשפחת המלוכה.

אחד האירועים באותה שנה הייתה שמחת נישואיו של הרה"ק רבי יצחק מבוהוש זי"ע, בנו של בכור הבנים, הרה"ק רבי שלום יוסף זי"ע, שהתקיימה בראש חודש אדר שני תרי"א. האירוע המעציב והנורא שחתם את אותה שנה, הייתה הסתלקותו כשמש בצהריים של הרה"ק רבי שלום יוסף זי"ע בעיר לייפציג, ביום י"א אלול תרי"א.

כאן אולי המקום לציין את הרה"ח ר' אליקים אורבך ז"ל, ששימש כמנהל האחוזת בפאטיק ומילא את תפקידו במסירות רבה.

לקראת ראש השנה תרי"ב באו עדת החסידים מסאדיגורה לפאטיק, ובקשו מהרה"ק רבי אברהם יעקב זי"ע, שהיה כעת המבוגר שבאחים, שיבוא לשהות בעירם בימי ראש השנה הבעל"ט. הרה"ק נענה לבקשתם ונסע לר"ה לסאדיגורה, אך מיד לאחר מכן נסע שוב לפאטיק בה שהה בעשרת ימי תשובה (כך עולה מאיגרת שכתב בו' תשרי בפאטיק), אך במהלך אותה שנה נסע אוהלו סופית בסאדיגורה.

אחיו הקדושים המשיכו בתחילה לנהל את עדתם בפאטיק, כל אחד במשך תקופה מסוימת, אך לאחר זמן נהיה המקום צר מהכיל את הרבים שהגיעו ועקב כך החלו לעזוב את המקום: הרה"ק רבי דוב עבר להואש שברומניה ומשם לליאווה שבמולדביה, וכן

הקדוש יתדבק ויקבל כרבי ומורה דרך, הוא נסע אפוא לפאטיק ושתה מבארם של האחים הקדושים מבלי להגיע לידי הכרעה, עד שבאחד הימים אמר בליבו "אם היום אזכה לראות את פניו של הרה"ק ר' דוד משה, ולא יהיה לי דבר מעכב אז סימן זה יהיה בידי כי מקומי אצלו".

ר' אשר זעליג זה היה בעל ייסורים וחולי ודרכו היה להתאחר תמיד בהכנה לתפילה, באותו היום התאחר בהכנותיו עד כי בבואו לקלויז להתפלל אמרו לו שהרה"ק ר' דוד משה כבר סיים תפילתו ויצא מחדרו והולך לביתו, רץ רבי אשר זעליג אחריו בכל כוחו, אך לא הספיק להשיגו עד שכבר נכנס הרבי לחלל הפתח, והוא אחריו, מבלי שראה את פני קודשו.

"אולי אין מקומי אצל רבי זה" הרהר לעצמו ר' אשר זעליג, עודו מהרהר כך הסתובב הרבי בפתאומיות והחזיר את פני קודשו אל העם העומדים מאחוריו, ור' אשר זעליג זכה לראות את פניו הקדושים.

"כל האנשים שעמדו שם תמהו על החזרת פנים זו" מסיים הגה"ח ר' ראובן מרגליות מלבוב שכתב את המעשה הזה, **"אך ר' אשר זעליג ידע והבין כי בשבילו החזיר את פני קודשו"...**

החלום שגרם לעזוב את פאטיק

שניים מצדיקי השושלת האריכו לשבת בפאטיק אחרי כולם. נפתח בצעיר שבהם, הוא הרבי ר' יצחק מבוהוש זי"ע, שישב בה שלוש שנים, כפי שסיפר בנו הרה"ק רבי יעקב מהוסיאטין זי"ע באחת משיחות קודשו:

"אבא מארי ז"ל ישב בפאטיק כשלוש שנים, ובמשך הזמן ההוא עזבו רוב בני הרוזיני ז"ל את העיר פאטיק וקבעו דירותיהם איש בעירו, רק דודי הרה"ק מטשורטקוב ז"ל ואבא מארי ז"ל ישבו עדיין בפאטיק. כמעט בכל שבוע באו אנשים וביקשו מאתו להתיישב בעירם והוא לא קיבל את דבריהם. ויהי היום ויבואו אנשים מעיר 'איזמאיל', (היא הייתה עיר השייכת אז לטורקיה) בבקשה כזאת ואתם נסע.

"בהיותי בבאהוש" הוסיף הרבי ר' יעקב מהוסיאטין, "אחר חתונתי, בשנת תרנ"ו, היא שנת הסתלקותו של אבא מארי ז"ל, סיפר לי את הסיבה ואני אז בן י"ח שנים: בלילה שלפני בוא האנשים מאיזמאיל, ראיתי את זקני הרוזיני ז"ל ופניו אל הקיר, והוא אמר 'ברוך שאמר' בקול כל כך נעים שעדיין אני מרגיש את הטעם. "אח"כ פנה אלי ונתן לי מטבע בידי, שבו היה רמז על המקום המיוחד למושב לי עד זמן מסוים, ובכן נסעתי עם האנשים בני העיר איזמאיל... אבא מארי ספר לי את הדבר באריכות ואני מקצר".

הרב הקדוש מפאטיק

אך מי שנתר לשבת בפאטיק במשך הזמן הרב ביותר, היה הרה"ק ר' דוד משה מטשורטקוב שקבע בה ממש את מגוריו, בבחינת 'פה אשב כי איוותיה'. באותן שנים מכונה היה בפי כל **'הרב הקדוש מפאטיק'**, כפי שניתן לראות בהסכמותיו ומכתביו שנדפסו בספרים שונים.

בחירתו של הרבי מטשורטקוב בפאטיק, נבעה מצד היותה רחוקה משאון העולם. תקוותו הייתה כי העובדה שמדובר במקום רחוק וקטן יחסית, תמנע מחסידים רבים לנהור אליו, והדברים משתקפים בסיפור המקורי הבא, מתוך רשימותיו של הגה"ח ר' יצחק הלוי וובר, אב"ד קולומיא:

"כשישב הרבי מטשורטקוב בפאטיק בהחצר של ה'גוט' (האחוזה) שהייתה קצת רחוקה מן העיר, באחת משבתות החורף בזמן הגשמים שהאדמה לחה ורכה ובפאטיק ששם אדמה שמנה - כשהיא רכה כמעט שאי אפשר ללכת בחוץ, וכיוון שחצר הקודש הי' קצת רחוק מהעיר, על כן לא היה בליל שבת קודש בעת הקידוש כי אם איזה אנשים, ואבי ע"ה היה אחד מהם.

אחר הקידוש פנה אדמו"ר זללה"ה אל החסיד המפורסם ר' אלטר מרימנוב ע"ה ושאלו "מה הייתה דעתו של סבך הרה"ק רבי מנדלי מרימנוב לגבי הכפור?

ענה לו ר' אלטר ע"ה שזקנו הק' היה שונא את הקור ולא סבלו, ומי מדבר כלל כאשר היה רואה את הצורות והציורים שציירו על אדי החלונות עקב הקור, לא היה יכול לסובלם כלל, והיה אומר שהמה מהצד שכנגד ח"ו... על כך נענה הרה"ק מטשורטקוב "איי, חלילה, אם חם בתוך הבית, ממילא הם הרי מתבטלים (האדים נמסים). אז ס'איו ווארים אין שטוב גהען זיי דאך אפ".

"באותו ליל שבת" ממשיך ומספר ר' יצחק, "קפאה האדמה מרוב הקור (והבוץ היה פחות טובעני) וביום שבת כבר יכלו החסידים שבעיר פאטיק לבוא לחצר הקודש. בסעודת יומא דשבתא כבר ישבו אז אצל השולחן הטהור שלו שבעה עשר אנשים, פתח אפוא אדמו"ר זללה"ה ואמר:

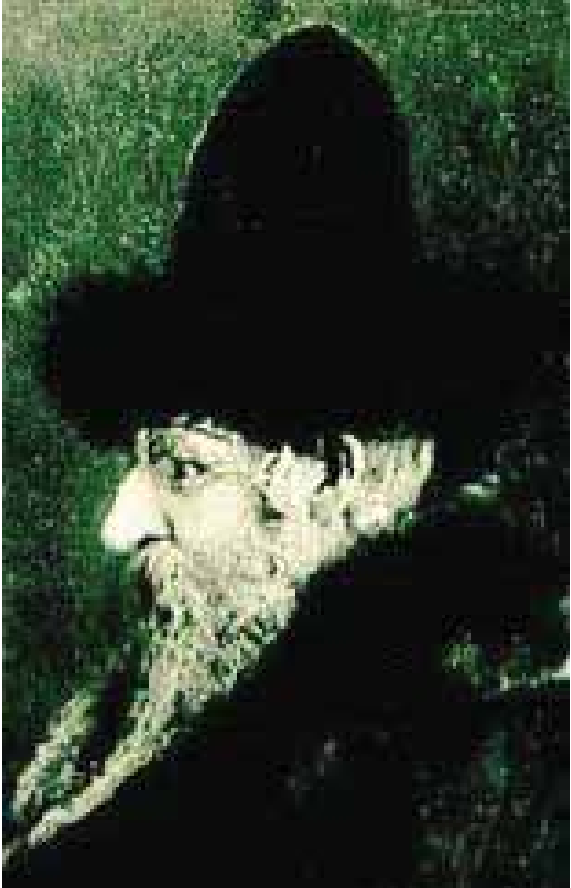
לשמוע הבדלה מהרבי משטפינשט

כשהיה הרה"ק ר' יוסף מראדוויל זי"ע בעיר פאטיק אחר פטירת הרה"ק מרוזין והאחים הקדושים היו כולם ביחד, רצה פעם אחת לשמוע הבדלה במוצש"ק מהרה"ק רבי נחום ז"ל משטעפינעשט, ושלח אברך אחד חסיד לידע זמן ההבדלה והאברך בא ושמע שתיכף יבדיל הרב ולא חזר עד אחר הבדלה, כי רצה גם כן לשמוע.

והמתין (רבי יוסף) עד מוצאי שבת קודש השנית, ולא שלח עוד מקודם (כפי שעשה בפעם הקודמת), רק הלך להמתין ולשמוע ברכת המבדיל. ובבואו שמע שאמר: "הרה"ק מבארדיטשוב, כשרצה להבדיל ועשו שהיות, שלא נתנו לו כוס וכו', התחיל ללמוד מסכת סוכה".

ובשומעו זה המאמר חזר תיכף לאכסנייה שלו, ואמר: עתה נודע לי שעניין הבדלה וסוכה אחד הוא, כי הבדלה הוא להבדיל בין קודש לחול וכו', וכן סוכה ג' דפנות, והרביעי הוא פתוח, אך יכולים לכנוס הסט"א וכו', וזהו גם כן הבדלה וד"ל, יותר אין אני זוכר

(מכת"י הרה"ק ר' יצחק מבענדר, חתן הרה"ק מראדוויל, קובץ 'שפתי צדיקים' ה')

הרה"ק ר' דוד משה מטשורטקוב זי"ע

"זקני, הרבי ר' שלום מפרוהובישט, היה רגיל לומר אוהב אני שיש עולם קטן בשולחני, שלא לדבר אם הם גם נרדמים - אז הריני מחיה את עצמי, כי הם חוסכים ממני בלבבל אותי ע"כ"... (והמשיך לשוחח בקודשו בעניין זה).

המסמך הנושן שגרם למכירת האחוזה

כך ישב הרבי מטשורטקוב בפאטיק עד שנת תרכ"ו, וכפי הנראה לא היה מעתיק משם את מגוריו, אלמלא סיבה פתאומית שגרמה לו למכור את האחוזה ולעזוב את המקום, כפי שמספר החסיד ר' יצחק אבן ז"ל במאמרו:

"בשנת תרכ"ו קפץ פתאום רוגזו של מסמך נושן בן מאות שנים, בו נאמר שבאם תהיה החלטה עירונית, מטעם עיריית פאטיק, לבנות במקום בית תפילה - כנסייה עבור גויי המקום, חייב בעל המקום לשלם את הוצאות הבנייה של מקום טמא זה, ולדאוג להחזקתו. החלטה זו הייתה מוקפאת שנים רבות ולא הועלתה אף פעם לדיון, ועקב ריבוי השנים שלא בוצעה לא היו מודאגים ממנה.

"עד שבאחד הימים בשנת תרכ"ו בעת מגורי הרה"ק מטשורטקוב במקום הובאה ההחלטה לביצוע. משלחת של תושבי המקום פנו לרבנו הקדוש, בתור אחד מהאחים בעלי המקום ובפרט בהיותו גר שם, שימלא את התחייבותו ויוויל מכספו לבניית מקום טומאה זה. כמובן שדבר זה לא בא בחשבון, שרבנו יתמוך בבנייה זו, ומאידך גיסא החלטתו שאין הוא שותף לכך הייתה יכולה לגרום לאנטישמיות נוראה ולפוגרומים של האוכלוסייה המקומית ושאר תושבי הסביבה.

על כן החליט רבנו למכור את האחוזה לגוי, וכך להיפטר מגזירה זו. רבנו דחה לפי שעה את בקשת הגויים בטענה שאין הוא בעל הבית לבדו וצריך הוא להתדיין עם אחיו שהינם שותפים במקום, ואז אכן קיבל את החלטת אחיו האדמוה"ז מסאדיגורה ושאר האחים למכירה.

המכירה בוצעה במהירות האפשרית, היא נעשתה בסאדיגורה על פי דרישת רבנו, מכיון שהרבי מסאדיגורה היה המבוגר שבאחים לאחר הסתלקות אחיהם הבכור רבי שלום יוסף. המקום נקנה על ידי הפריץ ריטער פאן גניוועוושט שהיה עשיר גדול וידידי ישראל, הוא הגיע מתוך יראת כבוד לסאדיגורה שם עשה חוזה וקנה את המקום בכסף מלא שהתחלק בין האחים הקדושים, ומכסף זה קנה רבנו את חצרו בטשורטקוב (הנאדר בקדושים', להרב אריה בקנרוט שליט"א).

האחים הרה"ק ר' דוד מפלועשט זי"ע (עומד) והרה"ק ר' יצחק השני מבוהוש זי"ע יושב, בילדותם

פאטיק של מעלה

גם לאחר מכירת האחוזה, הרי שחותם האצילות הרוז'נאי שהוטבע בעיירה הוסיף לשרות עליה ועל תושביה עד פרוץ השואה.

בעיירה התקיימו מניינים של חסידי רוז'ין, כפי שעולה מ'תשובה' מעניינית של המרא דאתרא, המהרש"ם מבערזאן (שהוכתר בשנת תרכ"ו), אודות אלמנה שהקדישה את ביתה שישמש כ'קלויז' עבור חסידי סאדיגורה הוסיאטין וטשורטקוב, ונסתפקו איך יחלקו את הכסף.

אחד השרידים המפוארים בדור האחרון היה הרב מפאטיק, הגה"צ ר' שלמה זלמן הורוביץ זצ"ל, נצר לחסידי רוז'ין מקדמת דנא, שהיה ממעתיקי השמועה הגדולים בחצרות בית טשורטקוב - רוז'ין כפי שקיבל מבית אבותיו.

פאטיק הגשמית נמכרה לפני למעלה ממאה וחמישים שנה והפכה לנחלת ההיסטוריה, ואולם בליבותיהם של חסידי בית רוז'ין היא עדיין חיה וקיימת, סיפוריה, אמרות ושיחות הקודש שנאמרו בין כתליה ובוסתניה, מוסיפים לחםם ולהבעיר המוני לבבות חסידיים עד היום.

מקורות: תפארת אדם – טשורטקוב, נר ישראל רוזין, קובץ תפארת ישראל באיאן, הנאדר בקדושים, אגרות הרה"ק מרוזין, ועוד.

קדוש וברוך

במלאות יובל שנים להסתלקותו של שר התורה ועמוד החסד הגאון הצדיק רבי רפאל ברוך טולידאנו זצ"ל

ראב"ד מקנס במרוקו ומקברניטיה של בני עדות המזרח
נועדנו לשיחת זיכרונות עם נכדו חביבו הג"ר מיכאל טולידאנו שליט"א מייסד
ונשיא ישיבת "אור ברוך" בירושלים ממנו שמענו סיפורי הוד על גדלותו וצדקותו
לצד היותו כביר המעש ורב הפעלים לתורה ולקדושה

50 שנים
להסתלקותו

ולנזקקים; ו"מוהר הבתולות" - סיוע לחתנים ולכלות
ועוד.

מסירותו לחינוך הטהור

נכד קרוב אשר גדל אצלו עוד במרוקו, מה
נוכל לתאר לבני דורנו אודות אישיותו הגדולה כפי
שחוויתם מקרוב?

"אכן, מאז ילדותי לפני למעלה משמונים שנה זכיתי
לגדול בביתו, וזכיתי לקירוב מיוחד אצלו, ובו אף
ראיתי דמות של צדיק אמת כחד מקמאי.

"אולם מי אנוכי שאספר על גדלותו בתורה ויראה",
מצטנע ואומר לנו בגעגועים נכדו שליט"א, "אך זאת
אוכל לספר שראיתי יום יום את מסירות נפשו לבני
הדור הצעיר במרוקו.
"ראשית דרכו היתה בהקמת תלמודי תורה ברחבי
העיר, לצורך כך הוא השקיע את תמצית דמו ונפשו.
"היה לו חזון. הרבה רבנים בהרבה מקומות
מוסרים נפשם על החינוך. אולם הוא הבין שהוא חייב
להעמיד מערכת שלמה שתהיה אלטרנטיבה למהפכה
החילונית שעברה על מרוקו. היה לו שאר רוח עצום
להבין שהוא צריך להקים מקום מפותח על רמה, מקום
מושך, לא מקום שיזכיר את צורת הקהילות הישנות.
ובאמת הת"ת שהוא הקים הציל עולם ומלואו, אלה
ושמונה מאות תלמידים בגיל בית ספר יסודי שלמדו
בבניין מפואר עם מחנכים מעולים.
"לאחר מכן כאשר ראה את רעת השפעת ה"אליאנס"

הגדול בענקים

את שיחתו המרתקת עמנו פתח הג"ר מיכאל
שליט"א באומרו: "מו"ז זצ"ל היה גדול בענקים, נודע
היה הן בגדלותו בתורה והן בצדקותו ובמעשי החסד
שפעל לרוב, כאשר בצילו חסו עניים רבים וכן יתומים
ואלמנות והוא אשר העמידם על רגליהם ברוב תבונה
ודעת.

"הוא האיש אשר זכויות כבירות נזקפים לזכותו,
הוא הגבר אשר הקים עולה של תורה בעיר מקנס
וסביבותיה, וביצר את חומת הדת בכל ערי מרוקו, הוא
אף כיתת את רגליו ויסד ת"תים לחנך את ילדי ישראל
לתורה, כמו"כ בנה מקוואות בכל פלך להרבות טהרה.
"כן הקים מוסדות בעירו: "ביקור חולים" אשר הגיש
סיוע רפואי לעניים חנים, "שובו בנים" - תנועה לחזרה
בתשובה, "מלביש ערומים" - הספקת ביגוד לעניים

בשבוע הקרוב י"ח בחשוון ימלאו יובל שנים
להסתלקותו לשמי רום של גאון התורה ועמוד החסד,
חסידיא ופרישא, הגה"צ רבי רפאל ברוך טולידאנו
זצוק"ל, ראב"ד מקנס שבמרוקו ומקברניטיה של בני
עדות המזרח בדור האחרון.

אמנם המבוגרים שבינינו עדיין זוכרים את דמותו
הגדולה, אשר לצד גאונותו וצדקותו היה הוא הגבר
גודר גדר ועומד בפרץ, בעומדו על משמר הדת
והקודש וכן היותו דורש טוב לעמו בהקמת מוסדות
תורה וחסד, הן בשבתו על כס הרבנות במרוקו והן
בשנותיו האחרונות כאשר עלה לארה"ק, גם אז לא
פסק מלפעול לטובת העולים הרבים שהיו פזורים
ברחבי הארץ ולהחיות את נשמתם הרוחנית לצד
פעולותיו הכבירות לטובת היהדות החרדית במסגרת
תנועת אגו"י בה ראה את עוגן ההצלה לבני הדור
הצעיר.

אולם, הדור הצעיר אשר בינינו כבר פחות שמע את
שמעו הטוב, גדלותו ופעולותיו הכבירות והמגוונות
למען שמירת הדת והקדושה, והיותו אחד מגדולי

"...מו"ז היה נאה דורש ונאה מקיים. בעצמו הכניס לביתו
מתלמידים אלה ובפרט קירב את בני העלייה שביניהם אותם
נטל תחת חסותו האישית. הוא גידל אותם בביתו כאילו היו
ילדיו, וברבות הימים נעשו רבים מהם לרבני קהילות ומרביצי
תורה במרוקו, ארה"ב, צרפת וארה"ק..."

מסירות נפש לתורה. רבינו עוסק בתורה

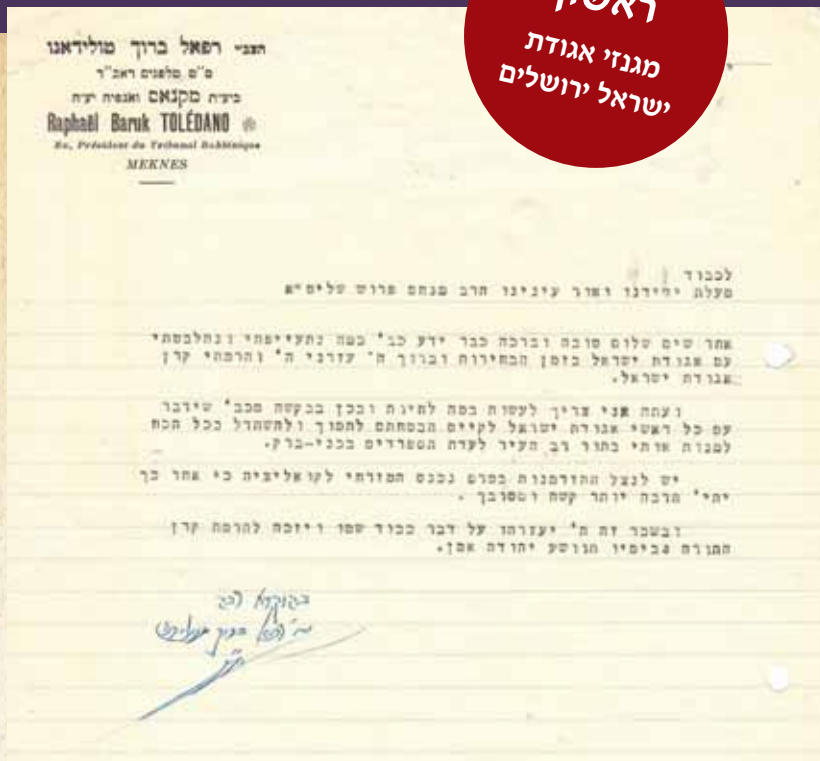
התורה והיראה המובהקים שבדור האחרון, כאשר
כולם ובהם גדולי דורו עמדו לפניו ביראת הכבוד
כיאח לאחד מהגדולים אשר בארץ.

בכדי לקבל מושגים במקצת אודות גדלותו ופעליו
הרבים, נועדנו לשיחה מיוחדת ומרתקת רווית
זיכרונות עם נכדו חביבו, הג"ר מיכאל טולידאנו
שליט"א ממייסדי ומראשי ישיבת "אור ברוך"
בירושלים, אשר בצילו גדל בילדותו במדינת מרוקו
ובמחיצתו חסה עד ערוב ימיו, ממנו שמענו רבות
אודות גדלותו.

הגר"מ שליט"א שב עמנו למנהרת הזמן אחורנית
לתקופת ילדותו ובחרותו לפני כשמונים שנה במרוקו
ולאחר מכן בארה"ק, חדות זיכרונות ודיבוריו הקולחים
בבהירות ובשטף הם כבחור צעיר שזה עתה ממש חווה
את הדברים.

את הדברים העלינו על הכתב, וביריעה שלפנינו אנו
מביאים בזה את עיקרי הדברים, למען ידעו בני דורנו

פרסום ראשון מגנזי אגודת ישראל ירושלים

ללחום מלחמתה של תורה. רבינו בפניה להרב מנחם פרוש בנוגע לרבנות בבני ברק

ובשום אופן לא הסכים מו"ז לשלוח אותנו לתיכון של האליאנס. "תחילה ניסה מו"ז ללמד אותנו בעצמו בביהמ"ד, אך בהיותו טרוד בצרכי ציבור ידע כי אין ביכולתו להשיקע בילדיו את מלוא הזמן כראוי. הוא שכר עבורו מלמד פרטי, אך גם בכך היה רק פתרון זמני. מו"ז חשש שלא די בכך כדי להאדיב את התורה על הלומדים הצעירים. הוא גם נתן את דעתו לבעיית הלחץ החברתי השלילי. לא אחת פגשו הילדים את חבריהם לשעבר מספסל הלימודים שלמדו עתה בתיכון 'האליאנס' אלה לגלגו על שיטת הלימוד המיושנת שלהם. "אנחנו לומדים להיות דוקטורים ופרופסורים, וזלזלו בהם. "ומה יצא מכס? רבנים זקנים..."

"מו"ז הבין שילדיו זקוקים למסגרת ישיבתית ברמה גבוהה בחברת צעירים בני גילם, אלא שבמרוקו של אותם הימים לא הייתה מסגרת כזאת.

"עובדה הווה ופעם ביום השבת כשישב בסעודה והסביר לנו את פרשת השבוע, התחיל פתאום לבכות ודמעותיו נשרו אל תוך קערת החמין, לשאלת בני הבית מדוע הוא בוכה השיב מו"ז: "מעי חמרמורו על הילדים, איפה אחונכם!"

בן דודי הג"ר ניסים טולידאנו, אמר לי פעם: "אפשר היה למלא צלחות מהדמעות הטהורות שזלגו מרוב בכיותיו ודאגותיו לחינוך טהור עבור בניו ונכדיו!"

איגרת לאמריקה

הנסיעה למרחקים לא הייתה מקובלת במרוקו אז. אנשים העבירו את כל ימיהם בלי לצאת מהעיר בה נולדו. בנסיבות הללו הרעיון לשלוח את הילדים ללמוד במדינה זרה הצריכה חשיבה בלתי שגרתית ותעוזה רבה. אף כי מו"ז היה שמרן בטבעו, הרי שבכל הקשור לחינוך ילדיו לא היה מעצור למעופו ולחשיבתו המקורית.

"בתחילה ניסה לפעול שאני ובנו רבי יעקב זצ"ל נפליג לארה"ב ללמוד בישיבת מיר וכך יצר קשר עם הגר"א קלמנוביץ זצ"ל ר"י מיר בארה"ב שהתארח תכופות בביתו במקנס, אולם הדבר לא יצא לפועל.

מוסיף הגר"מ שליט"א ומספר בהתפעלות: "למרבה הפלא הגיע בדיוק באותה תקופה למקנס יהודי בשם רבי מאיר כהן, יהודי חרדי מלונדון, שביקש להתחקות אחר מורשתם הרוחנית של גדולי מרוקו. תחילה התאכסן במלון מקומי, אולם כבר למחרת היום פגש אותו מו"ז ברחוב והזמין לחסות בצל קורתו.

"בבית מו"ז חש רבי מאיר כי דבר מה מעיק על מארחו, ותוך כדי שיחה עמו הבין כי הנושא הבודע העומד על הפרק הוא סוגיית חינוך הילדים. "האם כבודו כבר יודע באיזו ישיבה ילמדו ילדיו?" שאל בעדינות.

"מו"ז נאנח אנחה עמוקה ואמר לו כי אין בנמצא מסגרת הולמת בסביבתנו, מחשבה רבה הקדשתי לכך ועדיין אני אובד עצות. שמא יש לכבודו רעיון?"

על המקוואות, על תלמודי התורה במרוקו.

"והנה, כשהיה בא מו"ז לקזבלנקה, תמיד היה מתארח אצל ר' אהרן. באחת הפעמים שמו"ז התארח אצלו, קם ר' אהרן באמצע הלילה ושמע את מו"ז בוכה.

"ותפתח והנה נער בכה ותאמר מילדי הצעיר זה" - אמר מו"ז: מה הקשר? גוי לא יודע לבכות, יהודי יודע לבכות. וכך היה מו"ז כל כולו דמעה ובכייה, כשהוא מתפלל ומתחנן. "ר' אהרן שמע אותו באמצע הלילה בוכה. הוא ניגש למו"ז ושאל אותו: ר' ברוך, מה חסר? אולי נקרא לרופא? מו"ז ענה לו: ח"ו, אני יושב ובוכה על המצב של הנוער שלנו היום. מה יהיה איתם? אין לנו ישיבות, אין לנו בתי ספר במרוקו.

"אמר לו ר' אהרן: ר' ברוך תירגע, אנחנו נפתח ישיבה בקזבלנקה. על אתר נענה לו מו"ז: אל תגיד לי מילים, צריך לפתוח.

"שאלו ר' אהרן: מאיפה יהיה כסף? נענה לו מו"ז: אני אתן כסף. למחרת על הבוקר נסעו למקנס. הגיעו לבית של מו"ז, ומיד הוציא מו"ז סכום נכבד והעניק לו באומרו: עתה ניגשים להקים ישיבה. המרחק בין מקנס לקזבלנקה אז היה ארבע שעות נסיעה, מיד הם חזרו לקזבלנקה, וכך נפתחה ישיבת נוה שלום בקזבלנקה, שראש הישיבה שלה היה הג"ר מאיר אלבז, שהיום הוא ראש ישיבת "שבות יהודה" בהר נוף. שם גם כיהן הג"ר יששכר מאיר זצ"ל כראש ישיבה לזמן מסוים.

הת"ת באוז'דא

"אש הקדש שבערה בו לאידישקייט היה מופלא. הוא לא היה רב של העיר מקנס, אלא הוא היה אבא של כל העיר. אספר בזה עובדה נוספת המעידה על האש קודש שלו.

"באחת הימים הוא שמע כי בעיר אוז'דא, עיר הגבול עם אלג'יר חסר שם חינוך טהור לנוער.

"מו"ז החליט שבעיירה הזו צריך להקים ת"ת. לאחר דיונים ממושכים הם קבעו אסיפה יחד עם מו"ז.

"המקום היה רחוק, כשש מאות קילומטר. באותה שבת היה מו"ז חולה, היה לו חום גבוה, ובאותו לילה היו גשמים ובוץ. בניו אמרו לו שזה פיקוח נפש עבורו לנסוע. אולם מו"ז ענה להם בנחרצות: כל זה עצת היצר. אני נוסע, אני אראה לשתן שלא יעזור לו לא חום ולא חולי. לנסיעה עמו הצטרף הדיין הג"ר יצחק אוחנה ז"ל.

"מו"ז הגיע לרכבת ולא מצאו מקום היכן לשבת, מו"ז ישב כל הלילה על הרצפה עם חום גבוה, כך נסעו כל הלילה והגיעו לעיר. בבוקר נערכה האספה והנוכחים נענו ואמרו: פה זה לא מקנס ולא קזבלנקה, פה נותנים להם פעם בשבוע חצי יום של ת"ת.

"מו"ז שמע שאין מה לעשות איתם, הוא התחיל לבכות. והם נחרדו ושאלוהו: פגענו בכבודך? אמר להם מו"ז: לא, אבל כתוב שדברים שיוצאים מן הלב נכנסים ללב, כל מי שיש בו יר"ש דבריו נשמעים. אני לומד מזה שאין לי יר"ש! הוא בכה בדמעות שליש ולא קם משם עד שהחליטו שיקום ת"ת באותה עיר.

"ב"ה בנו ת"ת גדול בעיר והגיעו משם תלמידים לישיבת טנג'יר ואח"כ הרביצו תורה בארה"ק, מו"ז לא חדל מפעולותיו בעיר מקנס ואוז'דא והמשיך בפעילותו להקמת ת"תים ובתי ספר לבנים ולבנות על טהרת הקודש בכל מרוקו."

הנסיעה ללונדון

הגר"מ שליט"א שב עמנו עתה חזרה להמשך תקופת לימודיו בבחרותו.

"לא יאומן על מסירות נפשו למען חינוך ילדיו ונכדיו. כאשר דודי רבי יעקב זצ"ל ובן דודו רבי ניסים זצ"ל וכן אנוכי שאבליחט"א סימנו את הלימודים, לא ידע מו"ז מה יהיה אתנו בהמשך הדרך,

בעיר, כאשר בני הנוער המסיימים את הת"ת ממשיכים בלימודי חול בבתי ספר של גויים, החליט בחכמתו לפתוח ישיבה לבני העיר החרדים לדבר ה' ללמדם גמרא ויר"ש ע"י מורים יראי ה'. הישיבה נקראה בשם "כתר תורה" ולמדו בה נערים נבחרים מהמשפחות המיוחסות בעיר.

"לצורך כך הוא אישית הסתובב בכפרים ובעיירות וליקט צעירים ראויים שיחבשו את ספסלי ביהמ"ד. מאחר ומצבם הכלכלי של בני הכפרים היה ירוד במיוחד, נטל מו"ז על עצמו את הדאגה לכל מחסורם.

"אני זוכר שלמדו שם למעלה ממאה בחורים. לישיבה לא הייתה פנימייה, מו"ז דאג שכל תלמיד יזכה במקום לינה אצל אחד מבעלי הבתים שבעיר אשר אף היה מופקד על כלל צרכיו של אותו תלמיד. הרווח מכך היה כפול: התלמידים מצאו בית חם שבו קיבלו את כל מחסורם כאילו היו מבני הבית ממש, ואילו בעלי הבתים התחברו בדרך זו לתורה וליר"ש.

"מו"ז היה מגיע לבעל בית מסוים ואומר לו: "יקירי, כמה ילדים יש לך?" "שישה", היה הלה משיב.

"מו"ז היה נענה בלי היסוס: "ובכן, ממחר יש לך שבעה ילדים... הריני מפקיד בידך בן שביעי שיגדל בביתך כאילו היה בנך שלך?" "אני נזכר, כי פעם נכנס מו"ז לאחת המשפחות המאמצות ומצא את התלמיד שהתארח אצלו כשהוא נסער מאוד. התברר כי הלה נרגז על כך שאבי המשפחה קנה לבנו נעליים חדשות לקראת חג הפסח הממשמש ואילו לו לא קנה נעליים.

"הבחור צודק!" טען מו"ז, "הרי הוא אמור להיות כמו כל ילד אחר מבני המשפחה. מדוע לא תיקנו גם בעבורו נעליים?" "כלום סבור אתה שאנו מקפידים אותו?" התנצלה אם המשפחה. "בערב סוכות הוא זה שקיבל נעליים חדשות ובגנו לא. עתה הגיע תורו של ילדנו... מה לעשות? אין אנו יכולים להרשות לעצמנו רכישת נעליים חדשות לכל בני המשפחה מדי חג!"

"ללמדך, כי אותם תלמידים לא 'התארחו' בבתיהם של תושבי העיר ולא אכלו 'מים' כפי שהיה מקובל בישיבות אשכנז, אלא היו חלק בלתי נפרד מבני הבית, כפשוטו ממש! עד שהרגישו בנוח לבוא בדרישות למארחיהם. התנהלות זו לא הייתה אלא המשך ושכלול של אותה מדינה של הכנסת אורחים שיהודי מקנס היו מפורסמים בה.

"בזמן שאמי ע"ה בתו של מו"ז ר' ברוך, נפטרה, באו הרבה אנשים ללוויה שלה שלא הכרתי. שאלתי: מי אתם? אמרו לי: היא הייתה אמא שלנו. כמו כל משפחה ומשפחה גם אצל ההורים שלי היו ילדים מאומצים. אמרו לי: אמא שלך כיבסה לנו, האכילה אותנו, עשתה לנו. לא יאומן - מאה וחמישים בחורים מסודרים כולם.

"זכורני, כי היו בין הבחורים כאלה שסבלו ממחלות מדבקות, תופעה שלא הייתה נדירה בקרב בני הכפרים הרחוקים עקב אמצעי הבריאות ותנאי ההיגיינה. מו"ז שלח את רבי יצחק אוחנה (לימים רבה של קריית שמונה) לאסוף את התלמידים הללו בתחנת הרכבת של מקנס. הוא לקח אותם לבית המרחץ, רכש עבורם משחות ותרופות, וטיפל בהם בביתו עד שהחלימו.

"במשך תקופת ההחלמה לא היו הנערים מצטרפים אל חבריהם בישיבה פן ידיקו אותם. תחת זאת הגיעו מדי יום אל ביתה של הרבנית רבקה, בתו של מו"ז, שם היו לומדים תורה כשהרבנית דואגת לכל מחסורם, מכבסת את בגדיהם ומאכילה אותם. רק לאחר שהחלימו היו מצטרפים לחבריהם בישיבה וזוכים ל'אימוץ' בביתה של משפחה מקומית שדאגה לכל מחסורם.

"מו"ז היה נאה דורש ונאה מקיים. בעצמו הכניס לביתו מתלמידים אלה ובפרט קירב את בני העלייה שביניהם אותם נטל תחת חסותו האישית. הוא גידל אותם בביתו כאילו היו ילדיו, וברבות הימים נעשו רבים מהם לרבני קהילות ומרביצי תורה במרוקו, ארה"ב, צרפת וארה"ק.

הישיבה בקזבלנקה

אספר בזה עוד עובדה על מסירות נפשו של מו"ז למען החינוך הטהור של דור העתיד.

"בקזבלנקה כיהן הג"ר אהרן מונסונגו זצ"ל כראב"ד והרב הראשי של המדינה. הוא היה מזכה הרבים בצורה בלתי רגילה. הוא שלח מאות בחורים לישיבות. הוא היה כבן אצל מו"ז. הם היו מעריצים אחד את השני. הוא ראה את מסירות הנפש של מו"ז

הגאון הצדיק רבי רפאל ברוך טולידאנו זצ"ל ראב"ד מקנס במרוקו - יובל ל

על ילדיו הגולים בניכר. אולם מו"ז היה רגוע. הם ידעו כי הם את שלהם עשו על הצד היותר טוב שנוכל להתעלות במעלות התורה.

"אני נזכר שהישיבה שכנה במבנה ישן ומוזנח שלא הזכיר כלל את מה שדימינו. היו אלה הימים שלאחר מלחמת העולם השנייה ומצבן הכלכלי של הישיבות המעטות היה בכי רע. הגיעו הדברים לידי כך שלשיבה לא היה די תקציב לחימום החדרים וזאת בשעה שבחוץ שורר קור מקפיא של כעשרים מעלות מתחת לאפס. גם האוכל היה מועט ודל. את הלחם קיבלו ממאפייה כלשהי פעמיים בשבוע וניתן לשער עד כמה היה טרי בהגיעם אליהם.

"אולם דווקא הקשיים הם שחזקו את ידינו וגרמו לנו להתרכז במטרה לשמה הרחיקו נדוד. חשבנו אז כי אם 'עולם הזה' לא ניתן למצוא בישיבה – הרי שיש להתרכז בעוה"ב. ואמנם קיבלנו על עצמם ללמוד בשקידה, לעלות ולהתעלות, והיינו ממשכימי הקום וממאחרי שבת בישיבה.

"תנאים גשמיים לא היו בישיבה. הריחוק מהבית הקשה. הקור הציק. אולם היה שם תענוג רוחני שאין בדומה לו.

"כאשר הגענו בזמן קיץ לישיבה בדיק התחילו ללמוד מס' נדרים", לא אשכח את החקירה של הגרנ"ט בסוגיית 'בל תאחר'. זו הייתה תגלית מדהימה עבורנו. בפעם הראשונה פגשנו את דרך הלימוד הליטאית הישיבתית, את הלומדע"ס הנפלאה, וזה הדליק אצלנו את כל חושי ההתפעלות בנפש הצעירה שלנו. הסגנון הישיבתי של לימוד בעמקות נפלאה יחד עם הסברות הנפלאות והחקירות הכניסו אותנו לעולם חדש".

כמה שנים למדתם בישיבה בלונדון?

"כשנתיים וחצי למדנו שם ובהמשך בישיבת גייטסהד. עתה כבר היינו כבני 18-19, שהעתיך הרוחני והלמדני היה סלול בפנינו. כבר קיבלנו מיישובות אנגליה את כל שיכלו להעניק לנו ברוחניות ועתה הגיעה הזמן להתקדם. ישיבות גבוהות טרם היו בנמצא באנגליה באותה תקופה וכך שבה וניעורה השאלה: מה הלאה?

"מו"ז שוב מצא את עצמו מתלבט ודואג להמשך החינוך... והנה, במהלך ביקור בפריז פגש מו"ז את הרב מפוניבז' זי"ע שהגיע לגייס תרומות עבור ישיבתו. מו"ז התרשם עמוקות מהסיפורים שסיפר לו אודות הישיבה וביקש ממנו לקבל אותנו לישיבה.

"דרכו של מו"ז הייתה לצרף מחשבה למעשה. לפיכך הזדרז לכתוב לילדיו כי ישובו במהרה למרוקו על מנת להיפרד מבני המשפחה ומשם נמשיך מיד לבני ברק.

"...אאמו"ר ראה בתנועת אגו"י כעוגן ההצלה של הדור הצעיר. ואכן כאשר עלה לארה"ק בשנת תשכ"ג החליט בלבו שלא ינוח ולא ישקוט מלפעול למען זיכוי הרבים להרבות כבוד ה', עד נשימת אפיו האחרונה..."

"לאחר שהות קצרה במקנס המשכנו לב"ב. הדוגמה האישית שנתנו השפיעה על רבים אחרים ללכת בעקבותינו ולא לחשוש מפני היציאה למרחקים. ואכן, לימים הצטרפו אלינו גם יתר הנכדים וישיבת פוניבז' המעטירה הייתה לחלק חשוב בצמיחה התורנית של בני משפחת טולידאנו לדורותיהם עד היום הזה.

"ב"ה דודי רבי יעקב היה לימים ממקימי עולה של תורה בצרפת; בן דודי רבי ניסים זצ"ל הקים את ישיבת 'שארית יוסף' בבאר יעקב, אני פתחתי את הישיבה הראשונה שלי בצרפת במשך שנים עשרה שנה הוציאה ב"ה בחורים נפלאים שעד היום הם מרביצי תורה, שממנה התפתחו הישיבות של הבנים של מו"ז על יד פריז. היום יש להם כתשע מאות תלמידים ותלמידות.

"זכיתי ומו"ז אף ביקר בישיבה אצלי בצרפת, וכן הדרך אותי. מו"ז היה שומע אותי ואומר שיחות בצרפתית, לאחר מכן הוא לקח את הבחורים וביקש מהם שיתרגמו לו את שיחותיי, היות ולא הבין צרפתית. "בהמשך זכיתי לייסד את ישיבת 'אור ברוך' בירושלים.

מוכיח בשער

ידוע פעולותיו נגד ראשי הציונות שהסיתו מרוחניות את העולים לארץ...

"אכן, אחר שנפתחו שערי העלייה לאר"י הורגשה התרוממות רוח ותקוות גאולה בקרב היהודים, ובמיוחד אצל פשוטי עם שלא ידעו מי הם האנשים העומדים מאחורי הקלעים, והאמינו

איש המעש. רבינו בפניה להרב מנחם פרוש לפתוח צרכניה במחירים מוזלים לבני התורה בבני ברק

מתחושת הזרות והשונות שגברה ככל שהתרחקנו מסביבת ילדותנו.

"כאשר הגענו לישיבה ניצבה משימה לא פשוטה בפנינו: להיקלט בחברה שלא הכירה כמעט את אורחות חיינו. היה עלינו להסתגל לשינויים מופלגים בנוסח התפילה ובסגנון הלימוד, ואפילו מציאת שפה משותפת. כאשר הגענו לישיבה הסביר לנו הרב שניידר, כי כדי שנוכל להבין את השיעורים כהלכה רצוי שנכיר את שפת האידיש. וכך, במשך החודשים הראשונים בישיבה, לצד הלימודים הסדירים במסכתות הישיבתיות העמיד לנו ראש הישיבה מלמד מיוחד שלימד אותנו את שפת האידיש היטב.

ישיבת 'תורת אמת'

זמן רב חלף עד שהגיע מכתב ראשון שלנו אל בית משפחת

"בדעתו של רבי מאיר עלה, כי ישיבת 'תורת אמת' בלונדון מיסודו של הגר"מ שניידער זצ"ל מתלמידי ה'חפץ חיים' זי"ע עשויה להיות בית מדרש מתאים עבור הילדים, כאשר קנתה לעצמה שם טוב כמקום חינוך מעולה במתכונת הישיבות המהוללות שהתקיימו באירופה לפני המלחמה. אך מאידך גם ידע כי יהודי מקנס חינוכו את ילדיהם מאז ומקדם בבתי מדרש מקומיים ולא הסכימו לשלוח אותם למרחקים. "האם עבור ישיבה שתתאים בדיוק להלך רוחכם תהיו מוכנים לשלוח את ילדיכם ללונדון?" התעניין.

"להפתעתו, מו"ז והרבנית השיבו מיד בחיוב. רבי מאיר הבטיח להם כי בשבוע ללונדון יטפל ברעיון ויבדוק אם הוא עשוי לצאת לפועל.

"שמחה גדולה הייתה למו"ז כאשר הגיע מכתב מלונדון בו התבשר כי הישיבה תקבל אותנו בשמחה.

מיזוג ביהמ"ד המרוקאי והליטאי

קשה לתאר במילים את אושרו ביום בו הגיע המכתב המאשר סופית כי התקבלנו לישיבה וכי כבר בתחילה יוכנסו ללימודי קודש ברמה גבוהה.

"רודתי הרבנית מרצבץ ע"ה, סיפרה כי באותו יום רקד מו"ז משמחה. המעניין הוא, שהישיבה בלונדון נאותה לקבל אותנו ללא מבחן ובלי לדאות אותנו כלל. מסתבר ששמו של הבית הגדול בו צמחנו דיבר בעד עצמו..."

"הצעד שעשה מו"ז, לשלוח נערים רכים עד לונדון הרחוקה על סמך מכתב שקיבל מרב בלתי מוכר, נתפס בעיני רבים כמזור ותמוה. אולם מו"ז לא היסס. לא הטרידו אותם התנאים החומריים בלונדון ואף לא הקושי בשמירת קשר עם הבנים מעבר לים. רק מטרה אחת עמדה נגד עיניו: להמשיך את שושלת החינוך. אם המקום המתאים לכך הוא בלונדון הרחוקה – לו יהי כן.

"לצד הקשיים הכרוכים בהתנתקות מהבית, היה גם צורך באומץ לב לשלוח נערים שהתרגלו עד כה ללמוד בצרפתית ובערבית בדרכם של חכמי מרוקו, לישיבה שהתנהלה בדרך הלימוד הליטאית-אשכנזית והלימוד בה התקיים בשפת האידיש. אולם גם מחסום השפה והבדלי המנטליות לא הטרידו את מו"ז. לנוכח השאיפה לגדל את בניהם לתורה התגמד כל שיקול אחר.

"לא אשכח את הדרמה שהייתה אז בעיר אודות כך שאנחנו נפליג ללמוד בלונדון, תחילה הוצרכנו לחצות ברכבת את מרוקו עד לעיר אורן בגבול אלג'יריה. משם הפלגנו לנמל מרסיי בצרפת. לאחר מכן חצינו את צרפת למלוא אורכה, מסע בן יותר מאلف קילומטרים דרך פריז, עד לנמל קאלי. שם עלינו בשנית על אנייה והפלגנו ללונדון. בסך הכול ארך המסע שבוע תמים. "במהלך חלקו הראשון של המסע עד גבול אלג'יר, נסיעה של לילה שלם ברכבת, ליווה אותנו דודי רבי יוסף טולידאנו זצ"ל. בגבול אלג'יר נפרדו הדרכים ומשם המשכנו את המסע לבד. ימים ארוכים נסענו כאשר היינו אז כבני 15-16 ואשר זו הייתה לנו היציאה הראשונה לעולם הגדול. אי אפשר היה להימנע

לימין ילדי ישראל. מימין לשמאל, רבינו, הגאון יוסף מאשש דיין בבית דינו במקנס ולימים הרב הספרדי של חיפה, הגרי"א זלמנוביץ זצ"ל רבה של עכו ומשמאל זה הגר"י לופס זצ"ל הרב הספרדי של עכו.

בכל נימי נפשם שאתחלתא דגאולה הגיעה ונפשם כמהה לעלות לארץ אבותינו. אמנם פריצי עם ישראל עשו את הכול לקרר את רגשותיהם הנעלים, ערטלו אותם מאמונתם, וזלזלו בעיניהם בכל מנהגיהם מדור דור, ולאט לאט העבירו על דתם ונתקו ממורשת אבותם.

"מו"ז שחש בכל הנעשה, לחם בכל עוז נגד העלייה לארץ, ונגד הציונות. הוא עורר את הציבור בכל המתרחש בארץ ופירט כל מצימות החופשים המעוללים ליהודי מרוקו התמימים. הוא הכריז בכל תוקף שאין לעלות לארץ בעיניים עצומות, רק אם יובטח להם לגור במקום תורה, בכדי שיוכלו להמשיך ולקיים את החינוך הטהור, הן בחיי הקהילה והן בחייהם הפרטיים, ואם לא לא עלייה תיקרא אלא ירידה.

"זכורני, כי בשנה השנייה להקמת מדינת ישראל בא למקנס נציג הממשלה בשם משה קול שכהן כראש עליית הנוער בארץ, בכדי להטיף לתושבי מרוקו לעלות לארץ.

"הרבה מהיהודים שהאמינו כי מדינת ישראל דואגת את טובתם הרוחנית, התלהבו מאוד מהשליח ואף החליטו לערוך לו טקס קבלת פנים כאשר כולם יגיעו לכבודו בראשות רבני העיר. "מכיון שהביה"נ של מו"ז היה גדול ומפואר, החליטו לבצע את הכינוס שם. מו"ז הסכים שהכנס יתקיים בביה"נ כדי שיוכל

אגודת ישראל עוגן ההצלה של הדור. בכינוס ה"חינוך העצמאי" במלון דבורה בתל אביב

לנווט את מהלך הכנס לפי דעותיו. לכינוס נהרו תושבי העיר, הכנס נפתח כשמשנה קול עלה לבימה לשאת את נאומו והלהיב את הציבור לעלות לארץ.

"מו"ז לרוב חכמתו קלט מיהו האיש ומה שיחו, ושהוא שייך לעלייה החילונית ואין לו שום זיק של יהדות, מו"ז קם ועמד בבימה וצעק כארי: מוריי ורבותיי, היהירו מהאיש הזה, הוא יוביל אתכם לאבדון, הוא פורק עול גמור, אל תאמינו לדבריו, הוא מהאנשים אשר פועלים לקחת את בנינו לשמד ולהוציא מהם כל זיק של קדושה שמסרנו עליה את נפשותינו, אל תשמעו לו ואל תאמינו להבטחותיו". אחרי דברי מו"ז נעשה המקום כמרחקה, והמארגנים התחילו לצדד בעד משה קול, אולם מו"ז נזף בהם ואז ננעל הכנס בבזיון חרוץ למשה קול ופמלייתו.

"לימים שמעתי, כי בביאוגרופיה של משה קול נרשם 'בכל ערי מרוקו נחלתי הצלחה גדולה, ואף כיבדו אותי, מלבד בן אדם אחד שעמד כנגדי בכל עוז ושמנו 'הרב ברוך טולידאנו'.

מתי עלה זקנכם זצ"ל ארצה?

"כאשר תושבי העיר מקנס החלו לעלות לארצה"ק בהמוניהם, דאג מו"ז לבני עדתו העולים שהתיישבו בכל ערי הארץ, והואיל והיו מפוזרים ולא היה להם מנהיג רוחני, החליט מו"ז ללכת אחרי צאן מרעיתו לשמור עליהם כדי שלא יטמעו בין היהודים החופשיים.

"ראשית מחשבתו הייתה לדור בחיפה בה נתכנסו רבים מיוצאי מקנס, ואכן הוא התגורר בה מספר חודשים, אמנם לאחר מכן גמר בדעתו לעקור למקום תורה לבני ברק ומשם תהיה מצודתו על כל תושבי הארץ.

"בארה"ק נהג מו"ז לדרוש בענייני השעה באחת מערי הארץ, כמעט מדי יום היו צובאים על ביתו פעילים שונים בתנועות התשובה והיהדות, והיו מציעים לו לבוא לדרוש בפני הציבור המרוקאי הנמצא במושבות בכפרים ובערים הרחוקות ממרכז הארץ.

"מו"ז מעולם לא סירב להם, אלא אדרכה תיכף ומיד לבש גלימתו והצטרף אליהם.

"מו"ז היה שותף פעיל להקמת המתיבתות לנערים על מנת

זעקתו המדהדת בכנסייה הגדולה החמישית

בפרוטות מעטות, וזה גרם לירידה הגדולה, עד שאי אפשר להכיר אותם, ופנים חדשות באו לכאן. אוי לעיניים שכך רואות! נלמד מחילוניים שעובדים במרץ, גם אנחנו נעבוד במסירות נפש! ולא תהיה כוהנת כפונדקית? הלא היה לנו ללמוד מהם איך לעבוד במרץ ובמסירות! ומה נעמו לי דברי אדמו"ר אחד, שאמר לי בשם איוזה גדול, שהחופשים עובדים על השקר באמת והדתיים עובדים על האמת בשקר...

"מו"ז המשיך ועורר על אחריות המנהיגים לדאוג לחינוך הדור הצעיר.

"והנה יש לי לציין בסיפוק רב הפעולה הברוכה והקדושה של החינוך העצמאי שיש בהם אחוז גדול של ספרדים. אשריהם ואשרי חלקם. אך דא עקא שרק גומרים את ב"ס עממי, חלק גדול מהם עוזב, והרי הוא כאחד שזורע ולא קוצר, וכל העבודה היא לריק ח"ו. והרי לפניכם חשבון מפורט משנה זו: שמונה עשר אלף בנים ובנות גמרו השנה ב"ס עממי דתי, כולל גם ממלכת-דתי של המזרחי. יש מהם ספרדים כעשרת אלפים בנים ובנות ולכל היותר שלושת אלפים מתוך אותם עשרת אלפים ממשיכים בחינוך דתי גבוה, וכל השאר, דהיינו שבעת אלפים – אין להם מקומות קליטה, כשהמדובר על החינוך העצמאי וממלכתי דתי! אפשר להגיד ששישים אחוז מכלל הגומרים, הולכים לאיבוד מחוסר מקומות קליטה, וממילא מוצאים להם מקום במקומות חופשיים! וכן הוא בכל שנה ושנה!

"ולכן אני מציע, שראוי לשים עיקר הדגש לדאוג להמשך של התלמידים בוגרי חינוך העצמאי. וצו השעה לפרסם למטרה קדושה זו: יש צורך חיוני לייסד בשבילם ישיבות תורניות ומקצועיות שיתנהגו ברוח התורה והיהדות האמיתית. ובנידון דידן יש לציין שחלק מילדי עדות המזרח מסיבת המצוקה בבית, אין באפשרותם להמשיך בישיבות גרידא ולכן יש מקום גדול לייסד גם ישיבות מקצועיות לפתרון הבעיה החמורה הזו, ואולי בכך נוכל בע"ה לשנות פני המצב.

"לצורך זה יש להקים ועד שיפעל באופן מידי להקמת המוסדות הנ"ל במרץ ובמסירות נפש, ומי לה' אלי. וגם אני מוכן לעמוד אתכם יד ביד, וכדאי כל המסירות הזאת רק בשביל להקים דבר זה, שהוא נחוץ הרבה כאוויר לנשימה לאור המצב בארץ.

"נאווה הכה גלים הרבה מעבר לגבולותיה של הכנסייה הגדולה. עד ראייה מספר, כי לאחר נאומו של מו"ז הבחין במרן הבית ישראל' מגור, כשהוא מתהלך בסערת נפש. למקורביו אמר: "היהודי הזה, רבי ברוך טולידאנו, זעזע אותי עד לעומק הנפש! הדמעות שלו! אני מבקש שתטפלו בדחיפות בנושא שהוא העלה! יש לפעול בכל דרך וכלל המרץ להצלת ילדים אלו!"

"כאשר סיים את נאומו נקט האדמו"ר צעד יוצא דופן כאשר קם ממקומו לכבודו, ולחץ את ידו בחמימות בברכת 'ישר כוח'. מכאן ואילך לא נח ולא שקט עד שבעקבות אותו נאום הקים את מפעל 'תורה ויהדות לעם'. הייתה זו רק אחת התוצאות הברוכות הרבות שהיו לדבריו. הפעילות הנמרצת שהחלה מאז בעיניים של בני יהדות ספרד נזקפת במידה לא מבוסלת לזכות נאום התביעה הנוקב שהשמיע מו"ז.

במהלך שיחתו משחזר לנו הגר"מ שליט"א את דרשתו וזעקתו המדהדת של זקנו זצ"ל בכנסייה הגדולה החמישית של אגו"י שהתקיימה בירושלים בחודש אב תשכ"ד.

"היה זה חודשים ספורים לאחר שהגיע ארצה וכבר נקרא ליטול חלק במעמד הגדול ולשאת דברים. לאחר מעמד הפתיחה החלה הכנסייה הגדולה במרתון דיונים בנושאים שונים העומדים על סדר יומה של היהדות החרדית בארה"ק. "מו"ז השתתף בדיוני הוועדות השונות אולם חותמו הוטבע באופן מיוחד בדיון שעסק במצב החינוך הטהור.

"בדיון זה נשא מו"ז דברים נרגשים שהדהדו מקצה העולם עד קצהו ונחקקו לעד בליבותיהם של השומעים. הוא הקים קול זעקה גדולה ומרה על גורלו של הנוער הספרדי העולה לארה"ק ודווקא בה נושט את מורשת אבותיו היראים. קריאתו טלטלה את הציבור והמריצה אותו לפעול בנושא שעד אז לא טופל בשלמות מספקת.

"את דבריו פתח בזעקה גדולה ומרה, קינה על העושק הרוחני שעשקו החילוניים מעדות המזרח כשמנעו מילדיהם חינוך לתורה ויר"ש.

"איך אוכל לעלות אל אבי והנער איננו איתי?!"

"כך חזר וזעק בקול שבור שהרטיט את ליבות כל השומעים. "הייתה זאת קריאת כאב פולחת כליות. עוד לפני שעוסקים במספרים ובנתונים, עוד לפני שמגבשים דרכי פעולה ותגובה, עוד לפני שמביאים אסמכתאות מפוסקים וחיזוקים מדברי חז"ל צריך קודם כל לכאוב, לחוש את הרגשת היתמות כאשר כ"כ הרבה ילדים אוכלים מציבור שומרי המצוות. לא רק אל בינתם ושכלם של השומעים ביקש מו"ז להגיע אלא בראש ובראשונה אל ליבם. רק אחרי שיחוש את גודל השבר והכאב כאשר קהילה שלמה מתפרקת מול העיניים יש מקום להיחלץ במציאת פתרונות לעצירת הנגף.

"את עיקר תביעתו כיוון לעבר המנהיגים, שייקחו אחריות על בני המזרח המתגוררים בערי השדה ויקימו גם עבורם מסגרות מתאימות. לא די בהצלת אותם אלא שניתן להביאם להסתופף בישיבות הקדושות, אלא יש לדאוג להקמת מוסדות מקצועיים ברוח התורה עבור אלה שבהעדר מסגרות כאלה יפילו כפרי בשל לידי החילוניים שיעבירו אותם על דתם ויחנכו אותם בלי לחלוחית של יהדות.

"מורי ורבותי, פתח ואמר. "החשוב מכול הוא לשים לב במיוחד לבעיה הכאובה של אחינו הספרדים, כי הם מהווים היום את רוב האוכלוסייה בארץ. בתור רב ראשי לאחת הקהילות החשובות ביותר במרוקו – גם השפעת הייתה פרושה בכל רחבי מרוקו בכל שטחי הדת והחינוך התורני וזכינו להעמיד תלמידים הרבה, וגם להקים ישיבות ומוסדות תורניים שונים, אני יכול להעיד שכל הציבור שלנו במרוקו הם אנשים יראים ושלמים. ומה מאוד יחרד לבבי בהגיעי לפה, ואמרתי: את אחי אנכי מבקש! ראיתי את המצב הירוד מאוד מבחינה רוחנית, ובפרט את עמלינו – אלו הבנים – שהלכו לטמיון, למקומות חילוניים מובהקים... פלגי מים ירדו עיניי, איך אעלה אל אבי והנער איננו איתי!

בכאב לב אך בדיוקנות רבה המשיך ותיאר את הגורמים שהובילו למצב האומלל הזה.

"הגורם לזה שהמנהיגים לא נתנו לב עליהם די הצורך, עד שבאו אחרים ומצאו מציאה גדולה בלי טרחה וקנו אותם

שצעירי הצאן מכל רחבי הארץ יוכלו להסתופף בהן ולבנות את עתידם הרוחני. בעניין זה היה שותף עם הגר"ח גריינמן זצ"ל בהקמת מוסדות תורה נכבדים".

אגודת ישראל

ידוע פעילותו ומעורבותו הרבה לטובת תנועת אגו"י, מה זכור לכם מפעילותו?

"אכן, אאמו"ר ראה בתנועת אגו"י כעוגן ההצלה של הדור הצעיר. ואכן כאשר עלה לארה"ק בשנת תשכ"ג החליט בלבו שלא ינוח ולא ישקוט מלפעול למען זיכוי הרבים להרבות כבוד ה', עד נשימת אפיו האחרונה.

"אאמו"ר התוודע לראשי אגו"י שראו בו איש כלבבם. גם כאשר הגיע זמן הבחירות לכנסת ולעיריות, יצא אאמו"ר בהתלהבות ובמסירות על פני עשרות כפרים ועיריות רבות ברחבי הארץ שם הייתה לו השפעה ניכרת וכך היה מקהיל המונים מסביבו ונושא מדברותיו אודות חובת ההצבעה לתנועת אגו"י.

"כאשר שמע אאמו"ר שהיו עסקנים חילוניים שערכו לאותם יהודים שבועה ונדר שיצביעו למפלגה חילונית, ביקש אאמו"ר להצהיר שהוא מפקיע מהם כל נדר או שבועה שהוא נגד תוה"ק".

השיחה עם הגר"מ שליט"א התארכה זמן רב, כאשר בידינו פרקי חיים נוספים על מסכת חייו המפוארים, ועוד חזון למועד להרחיב את היריעה אי"ה.

גשומה אם שחונה

מעשה ידיו מגיד הרקיע - הצדיקים שולטים על המטר, להעיב ולהמטיר, ולחילופין לעצור את הגשם. לרגל עונת הגשמים, יריעה נוטפת מים בנושא

היהודים, כביכול עוסקים הם במעשי כשפים וכדומה. כאשר הגיע עת הגשמים ובצורת קשה השתררה בארץ, החליט המוכתר כי זה הזמן לבדוק את אמיתותם וצדקתם של היהודים.

הוא פנה ליהודי טבריה, בדרישה ברורה מאוד. או שאתם מתפללים ומביאים גשם לעולם, או שכולכם תגורשו מהארץ. בצר להם הכריזו על ימי תפילה ותענית, והרה"ק מקאליסק זי"ע א' שהיה ממנהיגי העדה החסידית קיבל על עצמו להעביר את רוע הגזירה.

הוא פקד על כולם להתלבש היטב בבגדי חורף ולצאת לעבר הציון הקדוש של רבי חייא ובניו בקצה העיר.

בעיניים סקרניות עקבו תושבי העיר הערביים אחר היהודים שיצאו בהמוניהם, בראשות רבם, ביום חם ומוזג אוויר קיצי, לבושים במיטב מחלצותיהם החורפיות להתפלל על הגשמים.

לא חלף זמן רב, בעוד הצדיק מקאליסק עומד ומעתיר בציון הקדוש המסוגל במיוחד לעצירת גשמים וכמעשה שהובא בחז"ל (בבא מציעא פ"ה) על רבי חייא ובניו, נהפך לפתע מזג האוויר לחורפי וגשמי ברכה שטפו את העיר טבריה.

התרגשות גדולה אפפה את הגויים שהיו עדים לנס העצום. הם הגיעו והגביהו את הצדיק על כתפיהם וכך נשאו אותו בכבוד גדול חזרה לביתו. מני אז נהפך ליבם לטובה, והיו מעריצים מאוד את יהודי העיר ורבים הקדוש.

(תענית כ"ד) בכמה אמוראים שכאשר "חלשה דעתם" הגיע הגשם. אין ברירה אלא להביא את הצדיק לידי חלישות הדעת כדי שהוא יפעל ויביא את הגשם...

הכפריים שראו כי אין להם מה להפסיד, לגדול מצוקתם הסכימו לעשות את הצעד הנועז. הם נכנסו ודקלמו את מה ששם בפיהם הצמח צדק, מילה במילה.

בשמוע הצדיק את הדברים הנוקבים נעשו פניו להבים. הוא הניח ידיו הקדושות על השולחן והשעין עליהן את ראשו הקדוש זמן מה, לאחר מכן הגביה ראשו וברכם ופטרם לשלום.

תוך רגעים ספורים התקדדו השמים בעבים וגשם עז ניתך ארצה. שלושה ימים רצופים ירדו גשמי הברכה והכפריים לא יכלו לעזוב את העיר ולחזור לביתם.

לאחר זמן נענה הרבי בעל התניא ואמר: "מענדעלע'ס קאפ" – ברומזו כי הבין שמוחו של נכדו רבי מנחם מנדל הוא אשר הגה את הרעיון כיצד לפעול את הישועה ("ליקוטי סיפורים", הרב מרדכי חיים פערלאו).

לבשו חורפי ביום חמסין

בתקופה הראשונה לאחר עליית תלמידי הבעש"ט הקדוש לארץ הקודש, משנאי ד' נשאו ראש והעלילו עלילות ברשע נגד

בעת שהשורות נכתבות עדיין לא התחלנו לשאול על הגשמים. בעת שהן תתפרסמנה, כבר מבקשים על הגשמים, בתקווה כי אכן נזכה לשנה עתירת גשמי ברכה ונדבה.

אגדות חז"ל והמדרשים מלאים וגדושים בסיפורי הוד שהתרחשו סביב עניין הגשם. בצורות רבות במהלך ההיסטוריה באו לקיצן בעקבות תפילות יהודים ותעניות הציבור שנוקטו כפי שתיקנו חז"ל, וגם תפילות הפרט – צדיקים, אנשי מופת, שהודות לתפילותיהם וסדרי פעולותיהם הגיעה הישועה והשמים הרעיפו מטר.

הגמרא במסכת כתובות (ה.) דורשת על הפסוק: "השמים מספרים כבוד א-ל - ומעשה ידיו מגיד הרקיע" – מעשי ידיהם של צדיקים מי מגיד? – הרקיע. ומאי ניהו, מטר...", וברש"י: "הרקיע מעיד עליהם לבריות שהם צדיקים, שמתפללים על הגשמים ומטר יורד".

מאידך, גדול כוח הצדיקים שיכולים אף לעצור את המטר בעת שהוא עומד בדרכם בעבודת הבורא, או בעת שהתועלת לבריות היא כרגע שהגשם יפסק. בזאת גדול כוח הצדיקים אף יותר מתפילת עוברי דרכים, עליהם היה הכהן הגדול מבקש בהיכנסו לקודש הקודשים ביום הכיפורים שלא תישמע תפילת עוברי דרכים המבקשים שהגשם ייפסק בעת שהוא נקרה בדרכם.

ברשותכם נלקט כמה טיפין של סיפורי גשם. טיפות של חן וחסד, המלמדות על כוחם של צדיקים להעיב ולהמטיר, או לחילופין לעצור ולהפסיק את הגשם כרצונם.

מענדעלע'ס קאפ!

בפתחו של הרה"ק בעל התניא אדמו"ר הזקן מליובאוויץ זי"ע א' נגלה מחזה מצער. קבוצת כפריים מתושבי אחד הכפרים הסמוכים התגודדה ליד חדרו של הצדיק ודמעות בעיניהם.

הייתה זו שנת בצורת קשה מאוד, והיהודים, שכל פרנסתם תלויה הייתה באחוזות שחכרו מהפריץ, השדות והכרמים שהיו מעבדים, נקלעו למצוקה נוראה כאשר כל עמלם בשדות עלול היה לרדת לטמיון במידה והבצורת תימשך.

נמנו וגמרו לשפוך את מר ליבם באוזני הצדיק שבוודאי יחוס עליהם ויפעל עבורם דבר ישועה ורחמים.

לאכזבתם הגדולה, לא השיב להם הרבי דבר. נראה היה כי אינו נעתר לבקשתם לשדד מערכות ולהביא את הגשם המיוחל.

ויהי כאשר יצאו מאת פני הצדיק בפנים עגומות ודומעות, פגש בהם נכדו של הרבי, הרה"ק ה'צמח צדק' זי"ע א' ושאלם מה אירע. כששמע במה דברים אמורים, ייעץ להם כך:

היכנסו לרבי ואמרו לו כדברים האלה: "אם הרבי יכול לעזור לנו ואינו עוזר, הרי הוא אכזר רח"ל, ואם הרבי אינו יכול לעזור, מדוע קיבל אפוא על עצמו את עול ההנהגה???"

הצמח צדק הסביר להם את כוונתו, לפי המבואר בגמרא:

מעשה ידיו מגיד הרקיע. גשם בירושלים (אילוסטרציה)

"כשאני נוסע יהיה גשם שוטף?"

בכתביו של נאמן ביתו של הרה"ק רבי אהרן מנחם מנדל מראדזימין זצוק"ל מתוארים זיכרונותיו בהיותו יניק וחכים, בצל זקנו הרה"ק רבי יעקב אריה מראדזימין זיע"א.

בין השיטין מספר הכותב: 'פעם אחת נסעתי עמו על המרכבה ליער שתחת עיר ראדזימין, והיה דרכו לדבר בכל הדרך דברי תורה שחידש, וציווה לכתוב, ובפעם הזאת לא דיבר דברי תורה ורק סיפר לי שיחות ומדרגות של זקנו אדמו"ר הזקן הרה"ק מראדזימין זיע"א, וסיפר לי בתוך השיחות שכשהי' ילד בן שמונה שנים נסע עם זקנו זצ"ל ליער, והתחיל לירד מטר ואט אט החל גשם שוטף בזרם...

'אזי נשא זקני זצ"ל כתפיו למעלה ואמר: "כשאני נוסע יהי' גשם שוטף?" --- בתמיהה, והי' מסתכל בעיניו הקדושות עליי ותיכף פסק הגשם מלרדת.

'כאשר באנו לחצר הבית נכנס זקני זצ"ל לביתו, ואני הלכתי לביהמ"ד. כשנכנסתי לביהמ"ד בא אדם אחד מן החוץ אחריי תיכף, וראיתי את בגדיו מלוכלכים מהגשמים, ושאלתיו על כך, והשיב כי גשם שוטף בחוץ... אז הבנתי למפרע כי רק במקום שאנו נסענו נפסק הגשם, אך עדיין הי' הגשם שוטף בארץ ולא נפסק.

וסיים: 'מכאן תדע מדרגת זקני זצ"ל כי באמת לא הי' רוצה שייפסק הגשם לגמרי מלרדת, על דרך שהתפלל הכהן הגדול: "ולא יעלה לפניך תפלת עוברי דרכים", אלא שנתקיים בו מאמר הפסוק:

ונשאלה שאלה בבית המדרש: היה זה יום של שלג כבד. הרחובות מכוסים במרבד צח ולבן. ההליכה קשה עד מאוד ואף סכנת החלקה מרחפת באוויר הקר.

ביום זה, מקבל יהודי יקר בעל חסד גדול שתי בקשות ברגע אחד. אחד מבקש ממנו שיקח אותו ברכבו לבית הכנסת לתפילה, ואילו אחר מתקשר אליו מבית הכנסת בבקשה שיחזיר אותו לביתו ברכבו. והשאלה, את מי מהשניים עליו להעדיף ולהסיע למחוז חפצו ביום כזה של שלג? - את הממהר ללכת לבית הכנסת או זה שכבר בדרכו חזור?

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, במתק לשונו הצחה, מתייחס לשאלה זו ופוסק כי עליו להעדיף את החוזר ולא את ההולך. שכן, זה שהולך עליו מוטלת כעת ביתר שאת המצוה של ההליכה לבית הכנסת, וכבר דרשו במליצה דרושי רשומות: "בבית אלוקים נהלך ברג"ש" – ראשי תיבות: ב'רד ר'וח ג'שם ש'לג... בכל מצב יש להתאמץ וללכת ברגש לבית הכנסת.

לכן עדיף שבעל הרכב יסיע את זה שרוצה לשוב הביתה, שכבר סיים את המצוה, ולא את זה שיוצא עכשיו ברגש למצוה.

ברג"ש - ברד, רוח, גשם ושלג

את היסוד לפסיקה זו, כותב הגר"י שליט"א, לקחתי מגיסי מרן הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א, שתירץ לפי יסוד זה קושיא נפלאה שכולם מקשים: מדוע את שאלת טל ומטר בארץ ישראל דוחים עד ז' במרחשוון מפני עולי הרגלים שעלולים למצוא עצמם תחת גשם סוחף בדרכם חזרה מבית המקדש לאחר חג הסוכות, ואילו לפני פסח אין מקדימים לפסוק מבקשת הגשמים שבועיים לפני פסח, כדי שעולי הרגלים היוצאים לבית המקדש לפסח לא ייתקלו בגשם? אלא התשובה, אומר מרן הגר"ח, כי ההולכים למצוה, עליהם ללכת ברג"ש, בגשם ובשלג, לעומת החוזרים שאינם מחויבים בכך.

להשלמת היריעה, מוסיף הגר"י, כי חמיו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל תירץ כי טרם הגיעה ברכת הגשם אפשר לדחות אותה, אך כאשר הברכה כבר מצויה אסור להפסיק אותה מפאת עולי הרגלים. ואילו מרן הגרש"ז אוריבאך זצ"ל תירץ בדרכו הייחודית, כי עולי הרגלים לפסח לבושים בבגדי חורף, והגשם לא ירתיעם, לעומת עולי הרגלים של סוכות העשויים בגדי קיץ ואינם מוכנים לגשם המפתיע אותם בדרכם (חישוקי חמד').

הגשם לשירות הצדיק

ואילו אצל הרה"ק רבי יעקב יהודה מנאדריזין זצוק"ל, חתנא דבי נשיאה של הרה"ק רבי מנחם מנדל מווארקא זיע"א, אירע מעשה פלא בעת הגשם בהיותו בסוכה, אלא שלא היה זה בליל ראשון של החג, אלא במוצאי החג, בליל שמיני עצרת.

מנהגו היה בליל שמיני עצרת לאכול בסוכה רק חצי סוכה, והיה עושה כן בדרך זו, שהיו סוגרים את הגג – השלא"ק – מעל הסוכה עד אחר הקידוש, ולאחר הקידוש היו פותחים אותו שוב, וכך קיים את ההלכה המובאת ב'מגן אברהם' (סימן תרס"ח) שיש מנהג לאכול בליל שמיני עצרת חצי סעודה בבית וחצי סעודה בסוכה.

והנה אירע בשנה אחת שנתקלקל לפתע הגג ולא הייתה אפשרות כלל לסוגרו ולפותחו, ורבנו נכנס לסוכה לקדש כמנהגו בכל שנה, אלא שהיה מצטער על שאי אפשר לקיים המנהג של סגירת הגג. וראה זה פלא: בעת שמזגזג הכוס לקידוש החל בפתע פתאום גשם שוטף ברעש גדול, ומיד מיהר לקדש על היין, ולאחר ששתה רוב כוס פסק מיד הגשם ברגע כמימריה, כבולעו כך פולטו...

והיה נראה בעליל שהיה זה נס משמים לקיים רצון צדיק, שבעת שקידש על היין היה הגשם כעין מכסה על הסכך וכפוסל את הסוכה, כעבד ששופכין את הקיתון בפניו, ולאחר שסיים הקידוש חזר הדבר לקדמותו. שכן קיים כבר העניין של 'חצי סעודה מחוץ לסוכה' על ידי הגשם, ויהי לנס ('ישרש יעקב').

משגיה מן החלונות

מסופר על הרה"ק בעל ה'קדושת יום טוב' זצוק"ל שפעם אחת בא לשבות שבתו בעיר קראסנא, והיו מתקבצים ובאים לשם הרבה חסידים מכל הסביבה שרצו להסתופף בצל הצדיק, לחזות בנועם קודשו ולבקר בהיכלו.

מפני הדוחק הגדול ובאשר צר היה המקום להכיל את כל האורחים, התפזרו החסידים על פני כל החצרות והכינו להם קש ותבן לנוח עליהם בלילה תחת כיפת השמים, מאין מקום אחר להתאכסן שם. ובהגיע ליל שבת קודש לפתע התקשרו השמים בעננים רבים וגשם עז החל יורד, עד כי נתברר שלא יוכלו החסידים בשום אופן לנום שנתם בחצרות הפתוחות תחת הגשם השוטף.

והיה הצדיק עומד ומרגיע אותם, ואומר שאין להם כלל על מה לדאוג, וכי יוכלו כולם לנוח, כל אחד בחצר אשר איוותה נפשו ולא יפריע להם כלל הגשם.

וכן היה למרבה הפלא, לאחר השולחן הטהור פנה הצדיק ונעמד ליד אדן החלון, תלה את עיניו הקדושות השמימה, וכך עמד והביט כמשגיח מן החלונות ומציץ מן החרכים, לבל יהיו הגשם להפריע את שנתם של החסידים ואנשי מעשה אשר באו להסתופף בצל קורתו. כך עמד כל הלילה ומנע את הגשם, כאשר קהל צאן מרעיתו נחים על יצועם, העשוי מקש וגבבא, במנוחה והשקט. רק בבוקר השכם, כאשר אחרוני החסידים עזבו את חצר מלונם הארעי, אזי נפתחו שוב ארובות השמים והגשם חזר וירד בברכה ונדבה.

הצדיקים שולטים על המטר. גשם (אילוסטרציה)

"...בצורות רבות במהלך ההיסטוריה באו לקיצן בעקבות תפילות יהודים ותעניות הציבור שנונקטו כפי שתיקנו חז"ל, וגם תפילות הפרט - צדיקים, אנשי מופת, שהודות לתפילותיהם וסדרי פעולותיהם הגיעה הישועה והשמים הרעיפו מטר..."

"על חלקה אחת אמטיר..."

והפטיר הרה"ק רבי אהרן מנחם מנדל שעל כן כאשר אמר זקנו "בשעה שאני נוסע יהי' גשם שוטף?" היה מסתכל עליו – על נכדו, מפני שרצה להטעים לו את מאמר חז"ל: "כבן המתחטא לפני אביו ועושה לו רצונו", ומני אז הנני מבין עניין 'בן המתחטא לפני אביו' ('דורש לציון').

הגשם נבלם לכבוד הצדיק

הרה"ק רבי אליעזר מדז'יקוב זצוק"ל היה נוהג לומר כי העולם מספרים מופתים וסיפורי נפלאות רבים מאביו הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זצוק"ל, אך הוא עצמו לא ראה בעיניו אלא שלושה מופתים, אותם היה מספר תמידין כסדרן.

אחד המופתים היה: פעם אחת בליל חג הראשון של סוכות נפתחו ארובות השמים וגשם שוטף חזק מאוד ניתך ארצה כמה שעות רצופות ללא הפסק, והיו הכל שרויים בצער נורא שלא היה באפשרי כלל להיכנס לסוכה לקיים את מצוות היום כהלכתה מפאת הגשם.

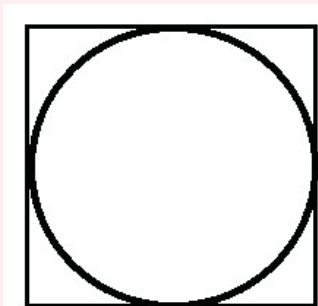
והיה הרה"ק מראפשיץ מתהלך ופוסע אף הוא הלוך ושוב בצער

חלון עגול

ביאור מופשט של הסוגיה של רבי יוחנן ודייני קיסרי בעניין חישוב שטח עגול

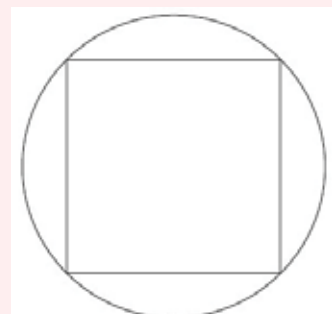
שם (ח. ד"ה ורבנן דקיסרי) אומר שזה בעצם הסבר אחר בדברי ר"ח.

דיו רב נשפך וקולמוסים רבים נשתברו בביאור המשפט הזה, ושיטת דייני קיסרי. חלקו הראשון של המשפט ברור ופשוט: אם 'חוצבים' עיגול מתוך ריבוע (ראה תרשים), יהיה היקפו של העיגול קטן ברבע משטחו של הריבוע, דהיינו אם מדובר בריבוע של טפח על טפח, יהיה היקף העיגול שלושה טפחים. החישוב הזה נכון גם לגבי השטח כפי שכותבים התוספות בסוגייתנו (ריש דף עו): ובמקומות נוספים. והוא כתוב כבר במשנה (אהלות יב, ו) "שהמרובע יתר על העיגול רביע".

עיגולא דנפיק מגו ריבועא - ריבועא

הבעיה היא כיצד מפרשים את החלק השני "ריבועא דנפיק מגו עיגולא פלגא"; ברור שמדובר כאן על המקרה ההפוך, ריבוע החסום בתוך עיגול, זה הוא החלון שבו עוסק ר"ח, כמודגם בתרשים.

ריבועא דנפיק מגו עיגולא - פלגא

הבעיה היא מה פירוש 'פלגא'? הרי גם לפי היחס שקבע ר"ח [24 להיקף העיגול, 16 להיקף הריבוע החסום בתוכו] אין זה 'פלגא' אלא 'תילתא' כלומר: היקף המרובע קטן בשליש

טפחים? הגמרא משתמשת בכלל המפורסם "אמתא בריבועא - אמתא ותרי חומשי באלכסונא". כלומר, אלכסונו של ריבוע שארבע צלעותיו שוות, יהיה ארוך יותר בשתי חמישיות מאורך הצלע, ולענייננו - אורך האלכסון יהיה 5 טפחים 31 חמישיות. נכפיל את זה בשלושה ונקבל 16 טפחים ו-4 חמישיות! מדוע הצריך רבי יוחנן 24 טפחים בהיקף? כידוע, הכלל של 'אמתא בריבועא' הוא רק בקירוב, למעשה האלכסון של ריבוע אמה גדול מעט יותר מאשר אמה ושני חומשים. הדרך המדויקת למציאת אורך האלכסון היא על ידי משפט פיתגורס הידוע, ממנו נגזר שכדי לקבל את אורך האלכסון לריבוע עלינו להכפיל את אורך הצלע בשורש 2; האורך המדויק הוא אפוא לא 1.4 [אמתא ותרי חומשי] אלא מעט יותר: 1.4142... לפי זה יהיה אלכסון הריבוע 5.656 טפחים, וכשנכפיל בשלושה נקבל 16.695 טפחים. ואם אנו רוצים לחשב לפי היחס האמיתי בין קוטר העיגול להיקפו, יחס המסומן באות היוונית π (פאי, דהיינו 3.14159) שהוא גדול יותר, נקבל 17.435 טפחים. כלומר, מספיקים 17.5 טפחים בהיקף העיגול. דברי ר' יוחנן קשים מאוד.

סוכה העשויה ככבשן

במסכת סוכה (ז:): עורך ר"ח אותו החישוב לשטחה של סוכה עגולה. מכיון שלשיטתו סוכה צריכה להיות בגודל של 4 על 4 אמות, ולפיכך: "אמר רבי יוחנן: סוכה העשויה ככבשן, אם יש בהיקפה כדי לישב בה כ"ד בני אדם - כשרה, ואם לאו - פסולה". אותו היחס - עיגול שהיקפו 24 יכול להכיל ריבוע שאורך צלעו ארבע.

גם שם תמנה הגמרא על הדברים, ורב אסי מתרץ שכשאמר ר"ח "סוכה שיש בהיקפה כדי לישב בה עשרים וארבעה בני אדם", לא התכוון שהם יושבים בתוך הסוכה, אלא מחוץ לסוכה, וכך הוא מצליח להגיע לשיעור קרוב לאותם 16.8 טפחים. לא נאריך בהסבר זה כעת. כי אנו מתעניינים כעת בסוגיית עירובין, ובחלון לא שייך כלל כל התירוץ הזה, בהכרח שר"ח באמת סובר שכדי לקבל ריבוע שצלעו 4, צריכים עיגול שהיקפו 24, וכמו שהעירו התוס' בסוכה (ח. ד"ה ר"ח).

שיטת דייני קיסרי

מהו בכל אופן יישוב שיטת ר' יוחנן? בסוגייתנו מתרצת הגמרא שר"ח סבר כדייני קיסרי שהיו אומרים "עיגולא דנפיק מגו ריבועא - ריבועא, ריבועא דנפיק מגו עיגולא - פלגא". [שיטת דייני קיסרי מוזכרת גם במסכת סוכה, אלא ששם לא קושרת הגמרא במפורש בין דברי ר"ח ובין שיטתם, רק רש"י

בשבת שעברה התחילו לומדי הדף היומי את פרק 'חלון' דעירובין, שתחילתו עוסקת בגודל החלון המינימלי הנדרש להיות בקיר החוצץ בין שתי חצרות שיוכלו לערב כאחת. הגודל צריך להיות ארבעה על ארבעה טפחים ותחתית החלון צריכה שתהיה למטה מעשרה טפחים, כדי שלא ייחשב שיש מחיצה [שגובהה עשרה] בין שתי החצרות לכל אורך גבולן המשותף. בגמרא מובאת מימרת רבי יוחנן הדין מהו שיעור המינימום של חלון עגול, וכך הוא אומר "חלון עגול צריך שיהא בהיקפו עשרים וארבעה טפחים, ושנים ומשהו מהן בתוך עשרה, שאם ירבענו נמצא משהו בתוך עשרה". יש כאן שני תנאים הקשורים לשני התנאים הכתובים במשנה בדין חלון מרובע; האחד - שהחלון העגול יכיל בתוכו ריבוע של 4X4 טפחים, והשני

- שחלק מסוים מחלל החלון יהיה מתחת הגובה של עשרה טפחים. אנו נתייחס במאמר זה לחלק הראשון. שרטוט של החלון (באדיבות 'מתיבתא'):

חישוב שטח עגול היה מאז ומתמיד בעיה קשה, בשונה משטח מרובע שקל מאוד למדוד אותו, ולכן צריך להגיע בדרכים עוקפות. לאחר שתי שאלות ברור מסיקה הגמרא שהחישוב הוא על ידי אלכסון המרובע, כדלהלן:

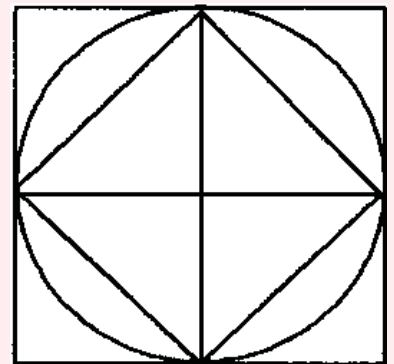
ריבוע החסום בתוך עיגול פוגש את היקף העיגול בקרנותיו כמודגם בשרטוט, ולכן קוטר העיגול הוא בדיוק אלכסון הריבוע. לפיכך - מכיון שאפשר לגזור את קוטר העיגול מהיקפו [מחלקים את ההיקף ב-3], נמצא שזהו אלכסון הריבוע. כעת מה שנותר לנו לעשות הוא לחשב את אלכסון הריבוע של 4X4 טפחים, שהוא גודל המינימום שאנו צריכים בחלון עגול. ובכן, כמה הוא אלכסונו של ריבוע שאורך צלעו ארבעה

שיטת בעל המאור

המאירי ב'בית הבחירה' (עירובין עו.) מביא שיטת ראשונים הסוברת שאף ריו"ח דיבר על שטח החלון ולא על היקפו. ב'חידושי המאירי' שם [שימו לב, זה חיבור אחר!] הוא מציין שבעל השיטה הזאת הוא הרז"ה שחקר בנושא עם ר' יהודה אבן תבון, לדעתם לא דיבר ריו"ח על חלון שהיקפו 24 טפחים אלא על חלון ששטחו 24 טפחים **מרובעים**. היקפו של חלון כזה הוא אכן כפי שאומרת הגמרא, 16.8 טפחים לפי הקירוב של $\pi = 3.14$. לפי זה גם מדויק מאוד הלשון של ריו"ח "חלון עגול צריך שיהא בהיקפו עשרים וארבעה טפחים, ושנים ומשהו מהן בתוך עשרה", שכן התוספת של העיגול על הריבוע בכל צד היא בדיוק 2 טפחים מרובעים (ראה תרשים). אבל לפי הפירוש המקובל שר"י דיבר על 24 טפחים בהיקף החלון, לא מובן הלשון 'ושנים מהן', שהרי לשון זה משמע 'מאותם' 24 טפחים, וזה אינו, כי הכוונה לשני טפחים מקוטר החלון שצריכים להיות למטה מעשרה, כפי שכתבו התוספות על אתר! רש"י אכן מפרש ש'שנים מהן' הכוונה לשני טפחים מההיקף,

אבל כבר הקשו עליו התוספות וכל המפרשים שזה בלתי אפשרי, כי אנו צריכים לוודא שצלע הריבוע התחתונה נמצאת למטה מעשרה, והקשת המקבילה לאורך של ארבעה טפחים חייבת להיות גדולה מעט יותר מהקו הישר, אין יתכן שתספיק קשת של 2 טפחים? אמנם למרות ברקו של הפירוש הזה הוא מוקשה מאוד: א. הלשון 'בהיקפו' פירושו היקף ממש, ולא שטחו. המאירי מנסה לפתור דוחק זה בהשאת הלשון 'היקף' לעניין רחוק: "כאלו אמר בשבירו' [=חישוב השטח] או בהערכתו [=שיעורו] מלשון 'מקיפין בבועי' (חולין מו:) שהוא ענין ערך והיקש ודמיון". אבל גם אם נקבל פירוש

בין שני הריבועים יש עיגול העוטף את הריבוע הקטן וחסום בתוך הריבוע הגדול. שטחו של עיגול זה [לפי הקירוב של $\pi = 3.14$]

דמאחר שלא מדדו הדבר - היאך עשו כלל על דבר שאינו? ויש לומר דקבלה בידם לשון זה של 'ריבוע מגו עיגולא פלגא', והוא אמת לענין המקום [השטח] ולא לענין אורך החוט המקיף". בעירובין מפרשים התוס' באופן שונה קצת, שדייני קיסרי אכן התכוונו לשטח ולא לעניין ההיקף כלל, אלא שריו"ח והגמרא טעו בדבריהם וחשבו שהם מדברים לעניין ההיקף. והמאירי מביא פירוש של בעל המאור שמגדיל לעשות, וטוען שאף ריו"ח התכוון לחישוב השטח [ראה מסגרת].

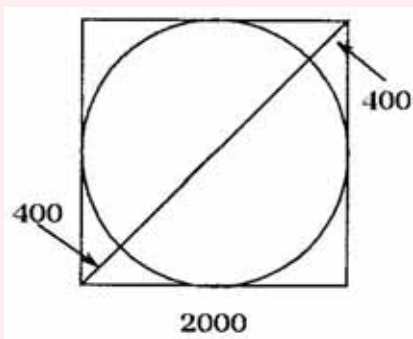
ואפשר להוסיף אולי עוד טעם: הכלל של "מרובע יתר על העיגול רביע" נכון גם לגבי ההיקף: היקפו של עיגול הוא פי 3 מקוטרו, והיקפו של מרובע החוסם בתוכו עיגול זה יהיה פי 4 מהקוטר, שאורכו כצלע הריבוע. כבר כתבנו שהמשנה באהלות (יב, ו) מציינת יחס זה לגבי ההיקף: "כמה יהא בהיקפה [של קורה] ויהא בה פותח טפח? בזמן שהיא עגולה - הקיפה שלושה טפחים, בזמן שהיא מרובעת - ארבעה, שהמרובע יתר על העגול רביע". אפשר, שדייני קיסרי ראו כי היחס בין מרובע לעיגול החוסם בתוכו הוא 4:3 בין לעניין ההיקף ובין לעניין השטח, ולפיכך שיערו שאף היחס ההפוך, בין העיגול ובין המרובע החוסם בתוכו נכון הן לעניין השטח והן לעניין ההיקף.

יהיה הביאור בדעת דייני קיסרי איך שיהיה, אנו נסתפק כרגע בקביעה שאותה מציינת הגמרא בסוכה ובעירובין: הכלל של "אמתא בריבועא" סותר את שיטת דייני קיסרי באופן מוחלט. נראה כי הכלל הזה לא היה מקובל בידם.

שיטת רב חנילאי מחוזנאה

מעניין מאוד להיווכח שלכאורה דייני קיסרי לא היו היחידים שלא גרסו כלל זה.

לפני קרוב לחודש עמדו לומדי הדף היומי בסוגיא אחרת בעירובין (נו:): העוסקת בקביעת תחומי עיר עגולה שקוטרה הוא אלפיים אמה. ברייתא המובאת שם אומרת שלעניין תחום שבת מחשיבים את העיר כריבוע של אלפיים על אלפיים, ולפיכך נשכרים תושבי העיר את מקום 'הקרנות', היינו הזוויות של הריבוע החוסם בתוכו את העיגול של העיר, שכן זוויות אלו עודפות על העיגול. הברייתא אומרת: "נמצאת העיר משתכרת ארבע מאות אמות לכאן וארבע מאות אמות לכאן" (ראה שרשטו).

חשבונה של הברייתא בנוי על הכלל "אמתא בריבועא - אמתא ותרי חומשי באלכסונא", לפיכך אלכסון של אלפיים אמות מוסיף עליהם 4,000 חומשי אמה, שהם 800 אמות. 400 לצד אחד של האלכסון הבולט מהעיגול, ו-400 לצד השני.

בהמשך הסוגיא מובאת קושייתו של רב חנילאי ממחוזא ששאל את רב אשי: "מכדי, כמה מרובע יתר על העגול - רביע, הני תמני מאה? שית מאה ושיתין ושבע נכי תילתא הוי!" [תרגום: הרי המרובע יתר על העיגול רביע, אם כן אין האלכסון עודף 800 אמות, אלא רק 667 פחות שלישי].

מעניין מאוד! להבנתו של רב חנילאי הכלל של "מרובע יתר על העיגול רביע" קובע את היחס בין קוטר של העיגול לאלכסונו של הריבוע. אם קוטר העיגול הוא אלפיים, יהיה אלכסונו של ריבוע העוטף את העיגול יתר עליו שליש מקוטר העיגול שהוא רביע מאלכסון המרובע. ומכיון ששליש של אלפיים הוא 666.66, לא יהיה האלכסון יתר על הריבוע כי אם בשיעור הזה.

רב אשי ענה לרב חנילאי שהכלל של "מרובע יתר על העיגול" עוסק בהיקפם של הגופים, אבל כשאנו דנים על האלכסון הנמתח מקרן לקרן של הריבוע, ההפרש הוא גדול יותר, שכן "אמתא בריבועא, אמתא ותרי חומשי באלכסונא". אבל מקושייתו של רב חנילאי אנו למדים שדעתו הייתה כי "אמתא בריבועא - אמתא ושליש באלכסונא", שזה מעט פחות, כי שליש הוא שתי שישיות (שליש הוא 0.3333..., ושתי חמישיות הן 0.4, ההפרש הוא קצת פחות משבע מאיות, או 1/15).

מתוך הסוגיא דעירובין כשלעצמה היה ניתן לומר שזו הייתה

מחודש זה בלשון 'בהיקפו', הבעיה היא שבכל התלמוד, לשון 'היקף' בהקשרים אלו פירושו החוט המקיף את הגוף, ללא שום ספק, כגון לשון המשנה באהלות (יב, ו) לגבי קורה "כמה יהא בהקיפה ויהא בה פותח טפח? בזמן שהיא עגולה הקיפה שלשה טפחים, בזמן שהיא מרובעת ארבעה". כנ"ל במשנה הבאה "עמוד שהוא מוטל לאויר, אם יש בהיקפו עשרים וארבעה טפחים מביא את הטומאה תחת דופנו"; הכוונה שם בהכרח להיקף, אם נטען שהכוונה שם לשטחו של חתך רוחב העמוד לא יעלה החשבון יפה ולא יהיה פותח טפח בצידי העמוד. וכן בעוד מקומות רבים. קשה מאוד להניח שכשריו"ח דיבר על שטח החלון הוא תפס לשון מטעה שכזו.

ב. לפי שיטתם אמר ריו"ח משהו תיאורטי לגמרי, שהרי איך מחשבים שטח של חלון עגול? ריו"ח לא נתן לנו שום דרך לעשות זאת. ואם היתה ידועה לו נוסחה של חישוב שטח החלון על ידי מדידת היקפו, מדוע לא אמר את שיעור ההיקף הנצרך?

ג. הבבלי בסוכה מנסה ליישב את דברי ריו"ח באופן ש-24 האנשים יושבים מחוץ לסוכה [תירוץ רב אסי]. ואף מציין על שיטת דייני קיסרי "ולא היא, דהא קחזינו דלא הוי כולי האי", ואם דייני קיסרי וריו"ח שניהם התכוונו לשטח - הרי הדברים דווקא מדויקים, אין צורך לפירוש רב אסי והוא ודאי לא נכון! קושיא זו שואל המאירי עצמו ונדחק מאוד ליישבה. ד. גם מסוגייתנו נראה שדברי ריו"ח אינם מתאימים עם הכלל של "אמתא ותרי חומשי", ומדוע? הרי אם ריו"ח דיבר על השטח, הכול מתאים להפליא! לפיכך מסתבר שאכן לפחות ריו"ח התכוון להיקף, כהבנת כל הראשונים, והבבלי הבין את דבריו לאשורם.

הוא בדיוק 3/4 מהריבוע הגדול.

זהו אפוא ביאור הכלל של דייני קיסרי: עיגולא מגו ריבועא - ריבועא [הוא חסר רבע מהריבוע הגדול], ריבועא מגו עיגולא - פלגא [הריבוע הפנימי, חסר חצי מהריבוע הגדול].

עד כאן הכול מדויק, כמובן לפי היחס של $\pi = 3.14$, [היחס האמיתי מגדיל מעט את שטח העיגול]. אלא שהגמרא וריו"ח פירשו שכוונת דייני קיסרי היא בנוגע להיקף הצורות המדוברות. כלומר: אם צלע הריבוע הגדול היא 8 טפחים, וממילא היקפו הוא 32 טפחים, הרי שהריבוע החוסם בתוכו יהיה היקפו 16 טפחים, והעיגול שביניהם [שהוא 3/4 מהריבוע הגדול] יהיה היקפו 24 טפחים. כך מפרשים התוספות ועוד ראשונים.

גם כאן עדיין לא נמלטנו מן הדוחק, כי היה מתבקש שיאמרו "ריבועא מגו האי עיגולא פלגא [דריבועא קמא]", אבל הניסוח "ריבועא מגו עיגולא" משמע כל ריבוע שנחסם בתוך כל עיגול שהוא.

כך או כך, ברור שלכאורה לדעת ריו"ח זהו יחס ההיקפים בין עיגול לריבוע החסום בתוכו: היקף העיגול הוא פעם וחצי מהיקף הריבוע; בנידון דנן, כדי לעטוף ריבוע שצלעו 4 טפחים, והיקפו 16, צריך עיגול שהיקפו 24 טפחים.

וכאן אנו מגיעים לקושי הגדול כפי שמגדירים אותו התוספות (עירובין עוב, ד"ה וריו"ח): שלפי זה יוצא בהכרח שאמתא בריבועא - תרי אמיין באלכסונא, שהרי אלכסונו של הריבוע הקטן הוא כרוחב הריבוע הגדול - שמונה טפחים, וצלעותיו של הריבוע הקטן אינן אלא ארבעה טפחים. הייתכן שאורך האלכסון יהיה כאורך שתי צלעות של הריבוע? כל אחד יכול להבחין שאין שום אפשרות כזו, בכל משולש שבעולם, סיכומן של שתי צלעות יהיה תמיד גדול מהצלע השלישית.

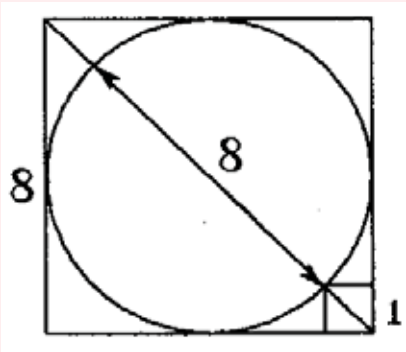
הגמרא במסכת סוכה אכן מעירה "ולא היא, דהא קחזינו דלא הוי כולי האי", והראשונים תמיהם טובא, כמו התוספות בסוכה (ח, ב ד"ה ריבועא): "ותימה, היאך טעו במידה ריו"ח ודייני קיסרי.

טעות של רב חנילאי, ורב אשי העמידהו על כך שהכלל 'מרובע יתר על העיגול רביע' לא קשור לאלכסון, אולם להלן נראה שדעתו של רב חנילאי עולה לכאורה ממשנה מפורשת!

עמוד שהוא מוטל לאוויר

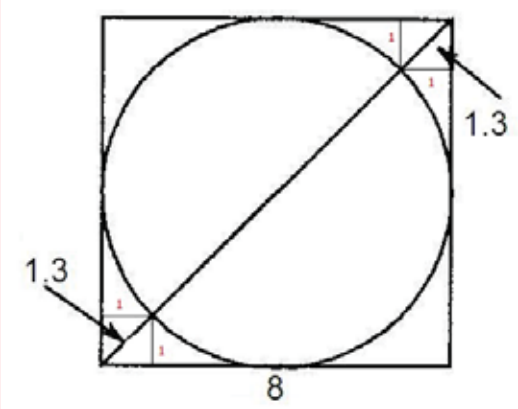
כבר הזכרנו פעמיים את המשנה במסכת אהלות, המציינת את הכלל של "מרובע יתר על העיגול רביע", לאחר מכן באה משנה נוספת (יב, ז): "עמוד שהוא מוטל לאויר, אם יש בהיקפו כ"ד טפחים מביא את הטומאה תחת דופןו, ואם לאו - טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת".

כוונת המשנה, כפי שמבארים כל מפרשיה, לגליל המוטל לאורכו על הארץ; הדין הוא אם תחת צידי הגליל אפשר למצוא חלל של טפח על טפח ברום טפח, שהוא השיעור המינימלי של אוהל המביא את הטומאה לכל מה שתחתיו, ואף חוצץ בפני הטומאה שלא תבקע עד הרקיע. בהינתן השיעור הזה, אזי אם יהיה כזית מן המת במקום אחד תחת צד הגליל - כל מה שיימצא תחת אותו צד לכל אורך הגליל יטמא, ומאידך מה שיימצא מעל הגליל לא יטמא, שכן הגליל יחוצץ בינו ובין הטומאה, כמתואר בתרשים.

בשרטוט אנו רואים חתך רוחב של גליל שהיקפו 24 החסום בריבוע. כפי שאפשר לראות בציור, השיעור של עשרים

המשנה שרק גליל שבהיקפו 24 טפחים מביא את הטומאה תחת דופןו, הרי גם אם היקפו 21 טפחים הדין היה שווה! אבל בזוכרנו את דברי רב חנילאי מחזנאנה, שלדעתו הכלל "מרובע יתר על העגול רביע" תקף גם לגבי אלכסון הריבוע, הרי שאלו הם בדיוק דברי התנא דאהלות! גם הוא, כרב חנילאי, מזכיר קודם את הכלל של "מרובע יתר על העיגול רביע", ואחר כך מחשב את הריבועים בצידי העיגול בדיוק כמו רב חנילאי. שהרי לדעת רב חנילאי, האלכסון של ריבוע יתר על צלעו בשליש, כפי שאמר שנוספות 666.6 אמות באלכסון של 2000 אמה. ואף כאן, אם נחשב את האלכסון כשליש משמונה טפחים, ולא כשתי חמישיות, נמצא שנוספו 2.66 טפחים, טפח ושליש לכל קרן מקרנות הריבוע, ובהינתנו שאלכסון הריבוע הוא טפח

ושליש, נמצא שבאמת יש בצידי הגליל בדיוק ריבוע של טפח על טפח (ראה תרשים).

נסכם: יש שתי דעות המתעלמות מהכלל של "אמתא ותרי חומשי באלכסונא"; האחת היא של דייני קיסרי וריו"ח, שמדבריהם נראה שאלכסון הריבוע כפול מאורך צלעו, ודעת רב חנילאי והתנא דאהלות, שאלכסון הריבוע הוא פי 1.333 מאורך צלעו.

עיגול בריבוע

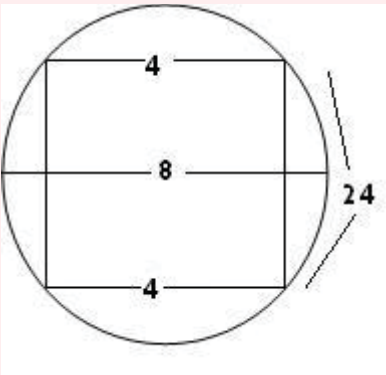
וארבעה טפחים בהיקף הגליל נדרש כדי שיהיה בקוטר שמונה טפחים (קוטר הגליל שווה לאורך צלע הריבוע), ובמקרה כזה, אומרת המשנה, יהיה בחללים שמתחת שני צידי הגליל חלל של טפח על טפח ברום טפח. המשנה נוקטת כמובן את היחס הידוע בדברי חז"ל, ולפיו היקף עיגול הוא פי שלושה מקוטרו, ולא יותר. יחס זה מובא במשנה הקודמת, כפי שהבאנו קודם.

כל מפרשי המשנה, החל מהראשונים וכלה באחרונים עומדים ותמהים: הכלל של "כל אמתא בריבועא, אמתא ותרי חומשי באלכסונא" סותר את המשנה באופן מוחלט. שהרי אם קוטר הגליל הוא שמונה טפחים, וזוהי גם צלעו של הריבוע הדמיוני העוטף את הגליל, אזי אלכסונו יניב לנו 16 חומשי טפח נוספים [מעבר לשמונת הטפחים של קוטר הגליל], שמונה חומשים בכל צד מצידי הגליל. אך הרי כדי לקבל טפח מרובע בצידו של הגליל איננו צריכים אלא שבעה חומשי טפח באלכסון, כי טפח בריבוע הוא טפח ושני חומשים באלכסון; אם כן מדוע קבעה

באהלות עוסקת בריבוע שניתן ליצור בצידי העיגול, מהו הקשר בין שני הדברים?

אמנם נראה שדברי הר"ח הם בכוונת מכוון - ודווקא לפי שיטת דייני קיסרי שיעורי המשנה והתוספתא באהלות מדויקים. נראה כי הכלל של "אמתא בריבועא - אמתא ותרי חומשי באלכסון" לא היה מקובל בידם, ואכן הכלל של 'אמתא בריבועא' אינו מוזכר במשנה כלל, לעומת יחס היקפו של עיגול שהוא פי 3 מקוטרו, והכלל של "מרובע יתר על העיגול רביע" הנזכרים שניהם במשנת אהלות (יב, ו). ויש לציין גם שהכלל 'אמתא בריבועא' אינו נזכר בירושלמי במפורש בשום מקום. מכיון שהכלל הזה לא היה נקוט בידם, כשיגיש התנא דאהלות לחשב את שטח החלל שבצידי הגליל, הוא לא נקט את הצעד הפשוט לכאורה - לחשב את אלכסונו של הריבוע שהגליל חסום בתוכו לפי הכלל של 'אמתא ותרי חומשי', אלא השתמש בשני הכללים שהיו מוחזקים בידו, היקף העיגול הוא פי 3 מקוטרו, והריבוע העוטף את העיגול גדול ממנו בשליש מלגאו שהוא רביע מלבר, וכזכור - התנא הבין שהכלל הזה נכון גם לגבי האלכסון! וכך: מכיון שהיקף העיגול [24] נותן לנו את הקוטר [8] שהוא צלע הריבוע, נוכל לחשב מזה כמה גדול הריבוע יותר מהעיגול, וכשם שביחס להיקף הוא גדל בשליש [8] הוא שלישי של [24] כך ביחס לאלכסון הוא גדל בשליש [2.66] שהוא שלישי של [8].

לפי הבנה זו יתכן שגם החצי השני של משפט דייני קיסרי "ריבועא דנפיק מגו עיגולא פלגא" מתייחס בדיוק לאותו עניין: עיגול החוסם בתוכו ריבוע - קוטרו גדול מצלעות הריבוע פי שניים (ראה שרטוט). וזוהי הרי בדיוק מימרת ריו"ח בסוכה ובעירובין לגבי סוכה עגולה וחלון עגול: קוטרו של העיגול גדול פי שניים מצלעו של הריבוע החסום בתוכו, נמצא שבעיגול שקוטרו שמונה [וממילא היקפו הוא 24] יוכל להיכנס ריבוע שצלעו ארבע, והקוטר של העיגול יבלוט שני טפחים מכל צד של הריבוע. שני הכללים של דייני קיסרי עוסקים אפוא במרחק שבין זוויותיו של ריבוע ובין העיגול החסום בתוכו, ולהיפך: המרחק בין קשתות העיגול ובין צלעות הריבוע החסום בתוכו. בקיצור: כמה רחוקה פסגת הצורה החוסמת מצלע הצורה החסומה.

לפי זה מתבארות המילים "ריבועא דנפיק מגו עיגולא פלגא", כפשוטן; אם הכוונה לשטח או להיקף אין הריבוע הפנימי חצי מהעיגול אלא שני שלישי [או בשטח, או בהיקף], כפי שהקשינו. אבל לדברינו דייני קיסרי מתכוונים בדיוק ליחס שבין העיגול לריבוע הפנימי, שכן הקוטר של העיגול הוא בדיוק פי שניים מאורך צלע הריבוע הכלוא בתוכו [לפי ההנחה שלהם שעיגול שקוטרו 8, יכיל בתוכו ריבוע שצלעו 4].

כמובן שכל הסבר זה אינו פותר את הקושי המציאותי, כפי שהקשו הראשונים, הרי לא שייך בשום אופן שאלכסון הריבוע יהיה פי שניים מצלעו. ולכאורה אף הגדלנו את הקושי הזה: כיצד יכלו דייני קיסרי להחזיק בחדא מחתא שני כללים הסותרים זה את זה באורך אלכסון הריבוע? הרי מהכלל הראשון [כפי הבנת רב חנילאי והתנא דאהלות] נגזר שאורך אלכסון הריבוע הוא אחד ושליש, ואילו מהכלל השני של ריו"ח נגזר שאורך האלכסון הוא פי שניים מאורך הצלע! צריך עיון, ויתכן כדברי התוספות שהכלל המקורי נאמר על שטח, ונתפרש בטעות לעניין האלכסון והקוטר. אבל מכל מקום נראה ודאי ששתי השיטות, הן של התנא דאהלות ורב חנילאי, והן של דייני קיסרי - לא היה מקובל בידם הכלל של "אמתא ותרי חומשי באלכסון".

חמירה נעימה

את חלקם של הגבאים תתן להם כחפצם...

וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ סָדוֹם אֶל אַבְרָם תֵּן לִי הַנֶּפֶשׁ וְהָרֶכֶשׁ כָּח לְךָ (יד, כא).

איש אחד מחשוכי בנים ל"ע, נסע הרבה שנים להרה"ק רבי אייזיק מזידיטשוב זי"ע, והתיישב בדעתו שישע להרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זי"ע.

האיש הזה היה קמצן מאוד, וגם איש גבוה ובעל קומה, ולא היה משגיח כלל על הגבאים העומדים בפתח. נכנס בתוך הבאים להרה"ק רבי מאיר ואמר לו: "דער רבי זאל זיך אויס'בעטען פאר מיר". לא רצה הרה"ק ליקח מעות מאתו, והבטיח לו ישועה. כשיצא לחוץ לא הניחו אותו הגבאים לילך עד שישלם להם - כנהוג, וגברו הטענות והוויכוחים ביניהם עד שנשמע בחדר הרה"ק רבי מאיר'ל.

קרא אותו הצדיק ואמר לו: הנה אגיד לך! הנה "ברע מלך סדום" היה איש כמותך, בעל קומה הרבה ובעל בשר, ולא היו לו בנים, והיה נוסע בכל פעם ל"רבי"... לשם בן נח ... והוא היה עושה לו "פדיונות", אבל לא הועיל. אחר כך שמע מלך סדום שקם "רבי" חדש ... אברם בן תרח ... ובא מלך סדום לרבו שם בן נח להתייעץ

עמו אם ליסע לרבי החדש. השיב לו רבו: אני איני מכיר אותו, וכעת הלך למלחמה, אבל בעת שיחזור מהמלחמה, אעשה עבורו סעודת ערב, ואדבר עמו, ואדע מה מהותו, ואומר לך. וכן היה, כשחזר אברהם אבינו מהמלחמה, ביקש שם בן נח את אברהם לסעודת הערב. ויהי בבוקר, כשבא מלך סדום אל רבו שם בן נח, אמר לו רבו: "לך אליו - כי הוא אש להבה"!

והלך מלך סדום ואמר לאברהם אבינו "תן לי הנפש והרכוש קח לך", היינו תן לי בן ואני אתן לך רכוש גדול. "ויאמר אברם אל מלך סדום הרימותי ידי אל ה' וגו' אם מחוט ועד שרוך נעל וגו' ולא תאמר אני העשרתי את אברם" - לא אקח ממך מאומה . אמנם "בלעדי רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים אשר הלכו אתי ענר אשכול וממרא הם יקחו חלקם", כי את חלק האנשים צריכים ליתן מכל מקום...

ופנה אליו רבי מאיר'ל ואמר לו: "וכמו כן אתה, הגם שאני לא

חמרי פלא

הראיה שהביאו המשכילים התהפכו לרעתם

ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש מיד כל חיה (ט, ה).

כתב הגה"צ רבי צבי הירש מייזליש ז"ל אב"ד ווייצען: בילדותי שמעתי, שבמדינת 'אונגארן', קודם התייסדות קהילות ה'אורטודוקסים', קמו החופשים לעקור הדת והשולחן ערוך, ורצו לכבוש כל הקהילות שלא יתנהגו על פי השולחן ערוך, והלכו בעניין זה להמלך 'פראנץ יוזעף' שיבוא לעזרתם. ביקש מהם המלך שיעתיקו לו איזה דינים מהשולחן ערוך - מה שהמה מתנגדים עליהם, והעתיקו לו מ"הלכות בית הכסא" ו"סדר הלבשת המנעלים", ורצו להראותו שהשולחן ערוך הוא כ"צחוק" - לצוות בני אדם בדברים שכאלה...

וקפץ המלך ואמר: אם כל כך גדולה הוראת ישראל, שגם במקום כזה, ובדברים פשוטים כנעילת והפשט מנעלים, יש להם סדר, סימן שיש להם פנימיות בכל העניינים, וההלכות הללו מדריכים את האדם לעשות כל שעל וצעד עם איזה כוונה, וזהו סימן לגודל קדושת עם ישראל! ומטעם זה העניק המלך ברבות השנים "אוטונומיה" לחרדים, שיוכלו להיפרד מהחילונים ולעשות קהילות 'אורטודוקסים', והיה בזה הצלה לכלל ישראל.

ואולי יש לומר שאברהם אבינו ברוח קודשו כיוון לזה באומרו "אם מחוט ועד שרוך נעל", היינו שכאשר ראה שבא לקראתו "מלך סדום", ביקש שלא יהיה לא לו ולא לזרעו שום שייכות וקשר עם הרשעים הללו, וזה שאמר "אם מחוט ועד שרוך נעל"

- שהם דברים העשויים לקשור בהם... כלומר: אין לנו ולכם שום שייכות וקשר כלל, אפילו לא בחוט בעלמא... ובזכות בקשה זו הצליחו בדורות הבאים להתפרד החרדים מהחילונים, ולא היה להם שום התחברות עמהם...

"שהרת יום טוב" (עמ' סב)

"עם סגולה"

י. חיימזון

סגולות לעשירות מדברי חז"ל

בספר "מלא העומר" למהרא"ל צינץ מביא: אמרו חז"ל (בבא מציעא נט, א) אין ברכה מצויה בתוך ביתו אלא בשביל אשתו, שנאמר (בראשית יב, טז) 'ולאברהם היטיב בעבורה' (- בעבור שרה), ולכן אמר רבא לבני עירו, 'כבדו את נשיכם ועל ידי כך תתעשרו. ואם כן הרי שעל ידי כיבוד האשה זוכים לעושר.

גם על ידי מתן צדקה זוכים לעשירות כמבואר בדברי חז"ל בכמה מקומות, אך יש חילוק בין העשירות הזו לעשירות הזו. הנותן צדקה יזכה שזכויותיו יהלכו לפניו לעתיד לבוא, כמאמר הפסוק (ישעיהו נח, ח) 'וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צֶדֶקְךָ'.

לא כן המכבד את אשתו עליו נאמר הפסוק (תהלים מט, יז) 'אֶל תִּירָא כִּי יִשָּׁר אִישׁ כִּי יִרְבֶּה כְּבוֹד בֵּיתוֹ וּבֵיתוֹ הַכּוֹנֵה לְאִשְׁתּוֹ,

רצייתי ליקח מאתך מעות, אבל חלק הגבאים תתן להם כחפצם..."
"חמדה גנוזה" (מכתב ידו של הרה"ק רבי סיני מז'ימגראד זי"ע)

סופרא דסופרא

צדיקים אוכלים גזל ואומרים כדרלעומר

פְּדָרְלֶעֶמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעַל מֶלֶךְ גּוֹיִם (יד, א).

במדרש פליאה (אות קלב) מובא: "צדיקים אינן אוכלין אלא מן הגזל, ואינן אוכלין אלא מן המבשל, ואומרים כדרלעמר".

ופירש בזה הגה"ק משפיטובקא זי"ע: שאומרים על כל דבר גזל, שזה ראשי תיבות גם זו לטובה, ו"מבש"ל", הוא ראשי תיבות, מסתפקין במה שיש להם, ואומרים "כדרלעמר", שהוא ראשי תיבות, כל מה דעביד רחמנא לטב עביד.

"ילקוט משה" (שער הפרפראות)

חמרי דרוש

מה גרם ללוט לצאת לתרבות רעה?

וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו (יג, יד).

כל זמן שהרשע עמו היה הדבור פורש ממנו, ולעיל שהיה אצלו וכתוב (בראשית יב, ז) וַיָּבֹא ה' אֶל אַבְרָם, אותה שעה כשר היה (רש"י)

מדוע באמת יצא לוט לתרבות רעה?

שכן מצינו בגמרא (כתובות דף עה) כי כל העולה מחוץ לארץ לארץ ישראל מתרומם למעלה יותר גבוהה - "וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו", והלא ידוע כי "כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו", וממילא מתגבר יצרו של זה ועליו להקדיש יותר פעולה ומוץ כדי לכבוש אותו.

לפיכך כשהגיעו עכשיו לארץ ישראל הרי אברהם אבינו, שכבש את יצרו, נתעלה עוד יותר בקדושתו; ואולם לוט, שלא כבש את יצרו המוגבר, ירד פלאים ויצא לתרבות רעה.

תמיד כך הוא הדבר בארץ ישראל: או שהאדם מתעלה במדרגות הקדושה, או שהוא יורד ונופל חלילה, מכיון שיצרו מתגבר שם.

"מלא העומר" (למהרא"ל צינץ) - בפרשתנו

סגולה על נושא מסדר הפרשה

שהיא שתי פעמים מעשר.

ויש לומר העניין כך הוא, דהנה כאשר אמר לו מלך סדום "תן לי הנפש והרכוש קח לך", לא רצה אברהם לקחת ממנו כלום משום שאברהם היה שונא מתנות, וטען מלך סדום, הלא אתה הצלת זאת מזוטו של ים והרי הוא שלך וכבר זכו העניינים במעות מעשר, ונהי דאתה יכול למחול חלק שלך אבל אין אתה יכול למחול חלק העניינים וקח לך ממני עכ"פ המעשר שיהיה לך ליתן לעניינים, והשיב לו אברהם כי לא יקח ממנו אפילו כדי שיעור מעות מעשר. כי כתיב "עשר תעשר" ואמרו חז"ל (בשבת קי"ט) עשר בשביל שתתעשר. נמצא דהמעשר גורם להתעשר ולא תאמר "אני העשרתי את אברם". ושאל אותו מלך סדום מה תעשה בממון של העניינים. והשיב אברהם שיתן להם המעשר מכיסו. נמצא דלא עשה אברהם עסק טוב עם מלך סדום, לכן נתן רק פעם א' מעשר. אבל יעקב היה ישן על מיטתו והמלאכים לקחו הכבשים מעדר לבן לעדרו. ובא לו הרווח בנקל לכן נתן שתי פעמים מעשר. היוצא לנו מזה דאם בא לאדם ריווח בנקל, אפשר דצריך ליתן ב' פעמים מעשר דהוא חומש, עכ"ד.

כלומר אין לייחס חשיבות לעושרו של

אותו אדם שזכה לה מפני שהרבה בכבוד אשתו,

'כי לא במותו יקח הכל לא ירד אחריו כבודו' - העושר הזה

לא יעמוד לו לעתיד לבוא.

ויש לפרש בזה מה שאמר התנא באבות (פ"א, מ"ה): ויהיו עניים בני ביתך וכך תזכה למצוות צדקה שזכותה קיימת לעד, ואל תרבה שיחה עם האשה שתנסה להניא אותך ממתן צדקה, היות שענינה צרה באורחים כי רצונה שתכבדה ותוקירה וכך תתעשר, אך עושר זה אינו קיים לעד, עכ"ד הנפלאים.

ובעניין צדקה יש לציין לדבר נפלא שחידש הרה"ק משינווא, דהמרוויח ממון בקלות ראוי שיפריש ממנו חומש. ואלו דבריו בספר "דברי יחזקאל" בפרשתנו (לך לך) על הפסוק "ויתן לו מעשר מכל": יש לדקדק, ממה נתן לו אברהם מעשר הלא לא לקח כלום ממלך סדום, כדכתיב אי"ז "ויאמר אברם אל מלך סדום הרימותי ידי וגו' אם מחוט ועד שרוך נעל". וכן יש לדעת, דכאן כתיב "ויתן לו מעשר מכל" משמע ועתה רק מעשר, ובפרשת יוצא גבי יעקב כתיב "וכל אשר תתן לי עשר עשרנו לך" ודרשו חז"ל שנתן חומש

מסולל דרך

הצצה זעירה למשנתו הברוכה של הגאון הצדיק רבי לייב מינצברג זצוק"ל בעל ה"בן מלך" ורבה של "קהל עדת ירושלים"

לקראת יום השנה השני לעלותו בסערה השמימה ביום ט"ז מר-חשוון תשע"ט

זי"ע, שכשם שצריך האדם להאמין בה' כך צריך האדם להאמין בעצמו, שהרי ה' אלוהינו פונה ומדבר 'אלינו' ודורש את העבודה מ'אתנו'. גישתו הייתה מוצקת שיש לאדם כוחות עצומים וכבירים, ומוטל עליו להוציאם לפועל.

מרכז חייו עמד תחת האמונה הבהירה והאיתנה בה' ובתורתו. כבר הגדירו אחד מגדולי הדור שליט"א שהוא זצ"ל היה ממנחילי האמונה בדור הזה, כאשר השריש והחדיר תמיד את חובת ההתבוננות והשינון ביסודות, וידעת היום והשבות אל לבבך, דע את אלוהי אביך. לא פסק מלדבר על אודות ידיעת ה', בכל שיחה פתח בהשרשת ידיעת ה' ובהפנמת האושר הגדול על שזכינו להיות בנים לעם ה', ולהגיע לכל רגשות הקודש המתבקשות מתוך ידיעה זו.

בכל משפט שיצא מפיו היה חי את השי"ת, לא פסק מלהודות לה' ולבקש מאת ה' אשר עשה ועושה לכל המעשים, שם שמים היה תמיד שגור על פיו באמת, ונוכחות בעולם היווה את תדיר הציר המרכזי בכל ישותו.

השגחת ה' הייתה בהירה בכל הליכות חייו, בידיעה ברורה שהכול מתנהל כפי רצונו יתברך, ואלוקים חשבה לטובה. כל ימיו ושנותיו לימד ושינן את יסודות התורה והאמונה, והראה לדעת כיצד כל יסודות היהדות מתיישבים על הלב ומתקבלים על הדעת באופן הכי פשוט וברור.

תשובות שאינו מגיע אליהם האדם מכוח עצמו גם הן דורשות את מבחן השכנוע העצמי. ומשכך, רק תשובה שהניחה את הדעת באמת השקיטה את רוחו. כך חשב וחשב וחשב, והעמיק חקר לדעת ולהבין כל דבר. תשובות הנסמכות על פתגמים וציטוטים לא פתרו לו את השאלה, זקוק היה לתשובה המתיישבת על הלב, ואם היא מתיישבת על הלב, שוב לא משנה כלל מבטן מי יצאו הדברים ואין כל הבדל היכן זה כתוב, קבל את האמת ממי שאמרו. ואכן אביר המחשבה היה, כל ימיו היה מעמיק וחושב. מכיריו מספרים על ימי נעוריו שהיה מסוגל להעביר שעות רבות בישיבה על אדן חלון רחב ומחשבתו שקועה בעניין אחד, כשהכול מתבוננים ותמהים מה יש לו לחשוב כל כך הרבה. מתקופות יותר מאוחרות מעידים חבריו על שעות ארוכות של הליכה מרוכזת במחשבה, כאשר לשם השגת מטרה זו אף היה נוקט בתרגילים מכוונים להצליח לרכז את כל חושי בנושא אחד ולבררו עד תומם. זמני הפוגה של ביני לביני, כמו נסיעות, המתנה בתור לרופא ולמשרד, ישיבה בשולחן הכבוד במעמדים ציבוריים, זמנים שאצל אחרים הולכים לריק כשמחשבותיהם משוטטות אנה ואנה, היו אצלו זמנים של מתנה, בשליטה מלאה על מחשבתו ניצל עתים אלו לעיון בסברא למדנית או למחשבה עמוקה על יסודות החיים והיהדות, אשר בכל עת ובכל שעה הגה וחקר בהם כשהוא יוצר נדבכים נוספים ויציבים לבניינו המקיף.

כמעין הנובע ואינו פוסק בתורה, ביראה, בחכמה ובדעת ה' במשך עשרות בשנים היה הגאון הצדיק רבי לייב מינצברג זצוק"ל רבה של קהל עדת ירושלים ובעל ה"בן מלך", וכך זכה במשך עשרות בשנים להשפיע מרוחו הגדולה והכבירה על המוני תלמידיו ושומעי לקחו את יסודות החיים הרוחניים מתוך משנתם של רבותינו גדולי ומאורי הדורות זי"ע.

רבנו נלקח בחטף לעולמו ביום ט"ז בחשוון תשע"ט, כשהוא מותיר אחריו המוני תלמידים שבורים ורצוצים הממאנים להינחם על הסתלקותו של עטרת ראשם רבם ומאורם הגדול זצ"ל שאילפם דעת חכמה ותבונה והעמידם על רגליהם בכל שטחי החיים, אולם צדיקים במיתתם קרויים חיים, וב"ה זכינו ורבנו הותיר אחריו מורשת רוחנית כבירה של דברי תורה ויראת ה' בדמות ספריו הנודעים 'בן מלך' על התורה, נ"ך, חידושים על מסכתות הש"ס, אגדות חז"ל, שבתות ומועדים, אמונה וביטחון, ועוד יסודות רבים ואיתנים בעבודת ה' הפרושים על פני כל שטחי ורובדי החיים, וכך זכה שאלפי תלמידיו וכן רבים וטובים בכל העולם כולו נאותים לאורו וצוועים בדרכיו גם לאחר הסתלקותו.

ואכן משנה סדורה ובהירה הייתה לו בכל יסודות החיים הנכונים על פי התורה, עיקריהם הלא הם כתובים על ספריו ושנויים במאמריו ושיחותיו לתלמידיו, ועל פיהם חי בעצמו, נאה דורש ונאה מקיים, סלד מכל שקר וזיוף ונמנע מלדבר גבוהה על מה שלמעלה מהשגתו, וכל התעסקות בעניינים שהם לוטים בערפל אשר השפעתם על הנפש היא מעצם ערטילאיותם היו לו לזר.

כוחות האדם

מרגלא בפומיה של רבנו אימרתו של הרה"ק ר' צדוק מלובלין

הבנה במשמעות של יום השבת. ציונו של רבינו

קנדערלאך, מיר ווייסן גארנישט!

גם שיחות חולין שלו סובבו תדיר על דרכי האמונה ועל השגחת ה' בעולם.

לפנינו שיחה נאה שנשמעה מפיו על דרך שאמרו רז"ל "שיחת חולין של ת"ח צריכה לימוד". ובאמת אמרו, אין לך שימוש תלמידי חכמים גדול מהטיית אוזן קשבת לשיחות החולין שלהם. זהו אפוא הסוד החביב ביותר על מבקשי ה' והמבינים בעם. את התורה המזוקקת ביותר, העמוקה והספונה ביותר, ניתן לשמוע ולהפנים דווקא בשיחות אלו, המתנהלות כבדרך אגב תוככי שיחת רעים, כאשר רוב המחסומים הטבעיים אינם, המחיצות נעלמות, ודעת התורה שופעת היישר מן הלב. אין אדם עומד על דעת רבו רק אם יתחקה בשום-לב לשיחות החולין שלו.

שיחת-חולין מעין זו שאת רישומיה אנו מבקשים להעלות כאן, שמורה עם כותב השורות במשכיות לבבו מאז נחשף אליה בשנת תשע"א, על יד שולחנו של הגה"צ רבי לייב זצוק"ל, בביהמ"ד המרכזי של "קהל עדת ירושלים" במנחת יצחק, בליל שבת קודש פרשת בראשית, בין 'ויכולו' של תפילת ערבית ל'ויכולו' של קידוש היום.

כל מי שזכה פעם להיות נוכח במעמד מעין זה, של שיחות הגר"ל זצוק"ל עם תלמידיו בליל שבת לאחר התפילה, לבטח נושא עמו בחובו פניני דעת ותובנות חודרות שקלחו מפיו מפיק המרגליות על פרשת השבוע וענייני דימוא בראי מאורעות הזמן והתקופה, מתובלים בדברי חיזוק והשקפה נכוחים, מתוך ארשת שבתית ענוגה שהייתה נסוכה על טוהר פניו זצ"ל בהשראה עילאית שהקרנה בבוהק זוהרה על כל סובביו.

כך גם באותו ליל שבת שידובר בו, הקיפוהו תלמידיו לאחר

סולל דרך

הגה"צ רבי לייב זצ"ל נודע ונתייחד בעיקר בפתיחת דרכי לימוד תורה שבכתב, ובהנחלת אפיקים חדשים בהבנת תורה שבע"פ, והדרכת המונים בעבודת ה' וקיום המצוות.

הגר"ל זצ"ל היה כל כולו חידוש, אך - כפי שהיה רגיל לומר - חידוש לאמיתתה של תורה נבחן בכך כאשר בטרם הבזיק, הקושי זועק לשמים, ואילו לאחר שעמדו עליו, הרי הוא כל כך פשוט ומבואר, עד שמתקשים להבין כיצד ייתכן בכלל לומר אחרת, ובעצם מה החידוש כאן..

איש ההגות והמחשבה

מה היה סוד כוחו, במה זכה דווקא הוא למה שלא זכו רבים וטובים? אין אנו יודעים את סתרי ההנהגה העליונה, אולם במה שנוגע אלינו, הרי שהוא הגיע לכל מה שהגיע מתוך שהאמין בכל ישותו כי יש תשובה ברורה ומובנת לכל שאלה, באמונה, בהשקפה, בתורה, במצוות, וכך בכל דבר ודבר במכלול חיי היהודי. כל עוד שהדברים לא היו ברורים ונהירים לו, לא נח ולא שקט. הגדרה שאינה בהירה דיה לא השקיטה את נפשו. וכך היה אומר: כל עוד שאין הדברים ברורים ומתיישבים על הלב, התשובה היא 'אינני יודע'. המקור הטוב והנאמן ביותר לתשובות על שאלות נמצא אפוא בתוככי האדם עצמו, שהרי גם אותם

שבת קודש במחיצתו של רבי לייב זצוק"ל

גם לאחר סעודת ליל שבת הארוכה והמרוממת לא פנו לישון, הציבור כולו היה יוצא אל תחת כיפת השמים, ושם היה עומד הגר"ל ומשמיע דברים עמוקים ונשגבים שזכו לכינוי 'לופט תורה' [תורה הנאמרת באוויר הצח], מתוך זמירות ונעימות של דביקות בשבת אחים גם יחד. מושגים עלומים מתורת הסוד, עניינים מרוממים ועדינים, היו מתחווים כשמלה כשהוא מסבר את אוזן שומעיו במשלים על גבי משלים כיד ה' הטובה עליו, ומקרבם אל הלב. בשעות הקטנות של הלילה החלה ה'באטע' - ישיבת עונג שבת, שהייתה מוקדשת לשירות ותשבחות ולדברי תורה על פרשת השבוע, ולא נותרה אלא שעה קלה לשינה ולמנוחה עד לתפילת שחרית בזמנה.

כך גם ביום הש"ק היה עומד ודורש שעות על שעות בסעודת היום, כאשר לקראת סיומה היה נוהג להקדיש את דבריו על ענייני חינוך הילדים ושלום בית. בסעודה ג' שוב היה נעמד הגר"ל ורומם את הקהל בשיחה ארוכה מאוד בחיזוק הלבבות ובביאור יסודות עבודת ה'. בכל הזדמנות שנקרתה לו היה מדבר על קדושת השבת, ורומם את כל שומעיו להרגיש ולהפנים את קדושת השבת, פתח עולם ומלואו כפשוטו במשמעות השבת, נחל נובע אין סופי של עומקים ורבדים בכל הבחינות של ש"ק, וחלק גדול מהדברים שנאמרו על ידו בשבתות הללו, הלא הם כתובים וערוכים עלי ספר 'בן מלך' על 'שבת קודש'.

אחד מעיקרי היסודות במשנת הגר"ל זצ"ל היה ה"שבת קודש", בשבת היו פניו קורנות ומאירות, כל ימיו לימד והנחיל את מעלת יום השבת ולא פסק מלדבר על קדושת השבת בהתרפקות הנפש. שנים רבות התעמקו בני החבורה יחד עמו ובהכוונתו במשמעותו של יום השבת, כשהם מבררים ומלבנים את הדברים בפרשיות התורה ובדברי חז"ל, כסוגיא עמוקה מני ים. שבת קודש, יומו של הקב"ה, יום שקדשו הקב"ה לשמו, בכיסופי קודש היה חוזר ומזכיר תמיד בערגה את מאמר חז"ל "מלך ומטרוניתא שמסבין זה עם זה", פסגת הקירבה שבין הקב"ה לישראל, כמאמרם ז"ל "אמר לו הקב"ה למשה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה... לך והודיעם".

זה קרוב לארבעים שנה נוסעים כידוע כלל חברי הקהילה מדי שנה בשב"ק פר' לך-לך לשבת התועדות באתרא קדישא מירון. השבתות האלו היו מנוצלות כל כולן לתורה ולקדושה, לשירה ולזמרה ולעונג שבת. הגר"ל היה הדורש הכמעט יחיד משך כל השבת, כאשר הציבור כולו שם את אוזנו כאפרכסת לכל הגה מדבריו, ושעות על שעות היה עומד ומלהיב את תלמידיו ברגשות קודש על מהות היום. עוד בטרם קידש על היין בליל שבת עמד ודרש שעה ארוכה במהות ה'קידוש', ובהמשך היה נושא את דבריו בשעת הסעודה שהייתה אורכת זמן רב, כאשר עיקר דבריו נסובו על קדושת השבת ועל דביקות בבורא.

שעברו בסך לברך ולהתברך ב'גוט שבת', ונעמדו סביבו בחצי גורן עגולה, ביניהם ת"ח מופלגים וגדולי תורה שהיטו אוזנם כאפרכסת לכל הגה מדבריו משובבי הלב והדעת, ובתוכם גם אברכים מן השורה שביקשו להרוות את נפשם במבועי ההגות והמחשבה, כשהם משתוקקים לשמוע עוד ועוד.

"אזא גרויסע וועלט, אזא שיינע וועלט, אזוי פיל חכמה, און די גאנצע זאך שטייט אין אַ פֿאַר פֿסוקים אין די תורה! געוואלדיג! "אבער באמת איז דאס נישט צו פארשטיין, וואס האט דער רבנו של עולם געדארפט די גאנצע זאך? נישט צו פארשטיין! וועגן וואס האט ער געדארפט די גאנצע זאך? אהה?".

[בתרגום ללח"ק: כזה עולם גדול, כזה עולם יפה, כ"כ הרבה חכמה, וכל זה נכתב בכמה פסוקים בתורה! געוואלדיג! אולם באמת נפלאה דעת ממנו, מדוע היה בורא עולם צריך את כל זאת?].

עמדו שם גדולי תורה ומחשבה, זה כוחו בנגלה, זה בנסתר או באגדה, הקשיבו אריות אלו לדברי רבם, מנסים לרדת לסוף דעתו. ואילו הגר"ל זצוק"ל, חציו תוהה חציו מתפעל, חוזר בשלישית ומתפלא נחרצות בטפחו על מתנו: "נישט צו פארשטיין, וואס האט ער געדארפט די גאנצע זאך?".

"דער רב'ה לערנט אונז דאך כסיידער" - ניסה אחד מהם להבין ולהתחקות - "שהקב"ה יש לו שני רצונות בעולם, להיטיב ולהתחסד עם הבריות - לרוקע הארץ וכו' כי לעולם חסדו, וכבוד ה' - לכבודי יצרתיו".

"גייין" - השיבו רבנו בתנועת יד ממאנת תוך כדי דיבור, "זה הכול לאחר מעשה. לאחר שנברא כבר עולם ואנו זוכים להעמיק ברצון ה' ע"י דבריו בתורתו הקדושה, אנו יודעים שהרצון המצופה מאתנו הוא להכיר בחסד ה' ובכבודו, אבל זהו הרצון מהעולם לאחר שנברא, אני מדבר על הרצון הקדמון בטרם בריאת העולם. - אילו העולם לא היה נברא, כלום היה חסר משהו חס ושלום?".

"ידועה האמרה הקדומה" - פתח משנהו ואמר - "שנתאוהו הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים". "יא יא" - השיבו תיכף רבנו - "זה נכון שהתאוות (גלוסט) אינה באה כדי למלאות חסר מורגש, ובוודאי נכון יותר לדבר בשפה זו כשאנו מדברים על רצון ה', אבל גם התאוות יכולה שתהיה רק אצל מי שחסר לו משהו, שהרי מי שיש לו הכול אינו מתאוה לשום דבר, ורק מי שחסר לו מתאוה, וזה אי אפשר לאומרו כלפי הקב"ה!"

שקועי מחשבה נאלמו התלמידים, מנמיכים ראשם מעט לעבר ידם, זה מגרד מצחו וזה אוחו בזקנו, ניכר בהם שמחשבותיהם מתרוצצות במוחם בסערה.

איננו יודעים מאומה!

ולעומתם פונה אליהם הגר"ל זצ"ל בקול רחב גם נחוש ומגלה את אוזנם: "אין לכם מה להעמיק כל כך. האט אזוי האט דער ראפשיצער געזאגט - מיר ווייסן גארנישט! מיר ווייסן ג-אא-ר-נ-י-ש-ט-!!!!. [כך אמר הרה"ק מראפשיץ זי"ע: איננו יודעים כלום], "כל מה שגילה לנו הקב"ה בתורתו הק', זהו אחר שיש עולם קיים. אין לנו שום ידיעה, ולא יכולה שתהיה לנו שום ידיעה, אודות הסיבה הקדמונית בגללה ברא הקב"ה את עולמו". אנחנו דיברנו כאן על הסיבות הידועות, הראפשיצער דן בטעמים העדינים והעמוקים בתורת הקבלה, הוא שוחה ומעמיק מתון מתון בכל אחד מהם, ואחר הכול הוא גומר ומסיק, צום סוף, ווייסן מיר גארנישט!". תלמידיו הגדולים של הגר"ל זצוק"ל זה עשרות בשנים היישירו מבטם לעבר פניו המאירות והנחרצות. זהו רבם הגדול שלימדם זה עידן ועידנים לחקור ולהבין ולדעת, לא לחשוש לשאול ולענות, זהו רבם שעבר בעיון על כל ספר יסוד אפשרי כדי להתעלות בהשקפת התורה המזוקקה, זהו רבם החד-בדרא בהבנת עולם הדעת, והנה האדם הגדול הזה עומד וחוזר ושונוה ומסבר את אוזנם פעם אחר פעם, "קינדערלאך, מיר ווייסן גארנישט!!!!".

"אין מלך בלא עם" - נשמע ברחש קול תלמיד. "ס'איז ריכטיג - נענה רבי לייב - אבער ווען עס וואלט נישט געווען א'עם, וואלט דען געווען א פגם אין גדלות ה' בכוחו זה? ח"ו!" שתיקה ארוכה, ושוב הגר"ל קוטע ואומר: "כך הוא לא רק ביחס לרצון של הבריא, כך זה גם ביחס לבריא עצמה. למה תפוח נופל לרצפה? אז חכמי הטבע חקרו והסבירו כי קיימים חוקים שונים, כמו כוח המשיכה וכדו', אבל כל זה אינו מסביר כלום, שכן מהו

קינדערלאך, מיר ווייסן גארנישט!. רבינו מוקף בתלמידים

ה', בתקופה עלומה שכתר מלכות ה' מתגלה בה בצורה ברורה, כשכל באי עולם מיתוזים בסערה סביב נגיף זעיר משערת נמלה, ושוב מוצאים את עצמם המון תלמידיו של הגר"ל זצוק"ל ביום היארצייט של רבם הגדול, עם שאלות וחידות שהם נושאים עמהם לאנחות, ומצפים לשווא להעלות ארוכה לנפשם על מה עשה ה' ככה, ומתוך חביון לבם עולה ובוקעת כמאליה הקריאה: אהה, רבנו הגדול והקדוש! אם רק היינו יכולים לשמוע מפיו את דבר ה' והשקפת התורה שכ"כ חסרה לנו עתה.

ובתוך בליל המחשבות הנוגות והמרחפות, כמין בת-קול מוכר ומפויס עולה ומפציע כאור שחר, חודר ללבבות, מציף געגועים, וממהדד קצובות: "קינדערלאך, מיר ווייסן גארנישט!!!!".

עשור בדיוק חלף עבר מאז אותה שיחת 'חולין', שיחת החולין שאין קודש ונשגב ממנה, ודווקא עתה היא נשמעת ברמה כמו אז: כה אמרו בראפשיץ, מיר ווייסן גארנישט!!!!.

תשו"ח לאברך החשוב הרב שלום רוטמן שליט"א מטובי אברכי "קהל עדת ירושלים" במודיעין עילית, שזכה להיות נוכח בשיחת לימוד זו ונעזרנו על ידו בעריכתה.

ההסבר לחוק עצמו? הרי הקב"ה יכול היה לעשות חוק אחר ולפיו התפוח יעמוד באוויר או יעוף כלפי מעלה, איך ווייס נישט וואס. עצם זה שיש חוק הגיוני אינו מסביר מדוע כל דבר נברא דווקא כך או דווקא כך. רק אחרי שכבר נברא העולם הרי הוא פועל בהתאם לחוקים שטבע בו הקב"ה, אבער יעדע זאך וואלט געקענט זיין אנדערש, ואז היו חכמי הטבע מסבירים לפי אותם חוקים מדוע זה חייב להיות דווקא כך".

"בסוף בסוף, אין אנו יודעים כלום! דער ראפשיצער האט שוין געזאגט, מיר ווייסן גארנישט!!!!".

וכך הסתיימה לה "שיחת החולין". התלמידים התפזרו לדרכם כשהם מתהלכים אנה ואנה, איש מהם לא שוחח עם עמיתו, פני כולם נטו לקרקע מהרהרים, מהרהרים וחוזרים ומהרהרים, וממהרים כל אחד לביתו לקדש את שם ה', מקדש השבת וזכר למעשה בראשית.

ושוב אנו עומדים בפרשיות של בריאת העולם ע"י המלך האדון

חזרו לסורם
לאחר פטירת
אברהם. ציונו
של אברהם
אבינו במערת
המכפלה.

בן יוחאי אומר:
אבן טובה היתה
תלויה בעזארו של
אברהם אבינו שכל
חולה הרואה אותו
מיד מתרפא.

(בבא בתרא טז, ב)

יוסף שרולוביץ

ציון קבר
אברהם אבינו

ואביהם זקן
באבימים,
וה' נרך את
אברום בכל

(בראשית כד)

בעקבותיהם של אנשי בית אברהם

לפשר היעלמותה של קהילת הגרים הענקית שהסתופפה בצילו של אברהם אבינו

חזרו לסורם! איך ומדוע אירע מפנה מחריד כזה?

הפלשתים החזירו לסורם

מדברי רבנו בחיי (כו, טו) למדנו, שקלקולם של גירי אברהם לאחר פטירתו היה בסיבת חברתם הרעה של שכני ארץ ישראל, הפלשתים. בכך פירש את המאורע המתואר בתורה (בראשית כו, טו) על הבארות שחפר אברהם ולאחר פטירתו סתמו אותם הפלשתים ומילאו בעפר. ומבאר רבנו בחיי, שהבארות הללו הם רמז לגרים שהתגוררו בימי אברהם, "כי הם קלים לקבלת האמונה כמו הבארות שהם קלים לקבלת המים, ופתיחת הלב הסתום באמונה יכנה הכתוב 'חפירה'". הפלשתים מחמת קנאתם 'סתמו' את אותם 'בארות', "כלומר סתמו את לבם והחזירו לסורם", וזהו 'ימלאום עפר', "כי תחת שמלאם אברהם חכמה ודעת את ה' באמונת היחוד, מלאום פלשתים אמונתם הרעה, כי יכנה הכתוב

לאברהם למול את עצמו ואת כל ביתו – מכוון כלפי אותם 'אלפים ורבבות' גרים שחשו בצילו. לפי זה נמצא שגם אותם מל אברהם במצוות ה', וכפי הנאמר שם 'ויקח אברהם את ישמעאל בנו ואת כל ילידי ביתו ואת כל מקנת כספו כל זכר באנשי בית אברהם וימל את בשר ערלתם בעצם היום הזה'.

התמיהה אפוא עולה מאליה: איפה היא קהילת ענק זו, גירי הצדק חסידי ותלמידיו של אברהם אבינו, בתקופה שלאחריו? מדוע אין אנו מוצאים ולו זכר קלוש לתנועת הרבבות של 'אנשי בית אברהם'?

והתשובה העולה מדברי רבתינו מצערת למדי: הם 'חזרו לסורם'! לאחר פטירת הרבי הגדול, אברהם אבינו ע"ה, איבדו את האמונה שהשריש בהם, וסרו מן הדרך, חזרו לשיקוצי עבודת האלילים שהיו שקועים בהם. הדברים מבהילים עד למאוד: מכל עבודתו ויגיעתו של אברהם אבינו להעמיד את אותם רבבות בקרן אור האמונה בה', לא נשאר לכאורה מאומה, וכל הגרים שגייר

משעה שהכיר אברהם אבינו ע"ה את בוראו, ביקש להאיר את עיניהם של כל בני דורו באמת של הבריא, "התחיל לעמוד ולקרות בקול גדול לכל העם ולהודיעם שיש אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד..." (רמב"ם ע"א, ג), וכך גם הקים את הפונדק בו היה מקבל את העוברים ואת השבים, ומשהיו אוכלים ושותים לימדם לברך לבורא 'ברוך א-ל עולם שאכלנו משלו' (בר"ר נד, ו).

אולם הוא לא הסתפק רק בהפצת ידיעת האמונה בלבד, הוא שאף לכך שחייהם של בני האדם ישתנו כליל לחיים של אמונה ודביקות בה', לכן "התחיל מגייר גרים ולהכניסם תחת כנפי השכינה" (שם לט, טז), "לשמור מצוותיו ולהתדבק בדרכי ממש" (עץ יוסף שם). כך ייסד בראשונה אברהם אבינו שבעצמו היה "תחילה לגרים" (חגיגה ג). את מוסד ה'גרות' בישראל.

אותם גרים שגייר אברהם אבינו, לא הלכו לדרכם ולמקומם, אלא חסו בצילו של אברהם, והלכו לאורו ובהדרכתו בעבודת ה', עד שכאשר עקר מארצו וממולדתו במצוות ה', הלכו גם הם אחריו, וכמו שפירש רש"י בפרשתנו על הפסוק 'ויקח אברם את שרי אשתו... ואת הנפש אשר עשו בחרן', "שהכניסם תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו".

'נתקבצו אליו אלפים ורבבות'

ביתר פירוט אנו למדים על קהילת הגרים שהתקבצה סביב אברהם אבינו, מדברי הרמב"ם (שם, ג):

"...והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה, עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא שנאמר 'ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם', וכיון שהיו העם מתקבצין לו ושואלין לו על דבריו, היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירוהו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות והם 'אנשי בית אברהם' ושתל בליבם העיקר הגדול הזה..."

מדבריו אנו למדים, כי תנועת הגיור של אברהם אבינו הייתה בעלת היקפים נרחבים ביותר, 'אלפים ורבבות'! שהתקבצו סביבו, והלכו אחריו בדרכו הישרה.

חידוש נוסף למדנו מדבריו, שהכינוי 'אנשי בית אברהם' – המופיע בסוף פרשתנו (יז, כג) בקשר למצוות המילה שציווהו ה'

'באר אברהם'. באר עתיק בבאר שבע המיוחס לאברהם אבינו

האמונה הרעה או העצה הרעה לעפר".

אמנם לפי דברי רבנו בחיי עולה, כי אותם גרים שחזרו לסורם אחר פטירתו של אברהם, שוב החזירים יצחק למוטב, כפי שהוא מפרש את הנאמר בהמשך הכתוב שם "וישב יצחק ויחפר את בארת המים אשר חפרו בימי אברהם אביו", כלומר שאחר כך "נתגבר עליהם יצחק, והחזירן למוטב". ואם כן לפי תוספת זו עדיין קשה מדוע לא נשאר זכר לגרים אלו בדורות הבאים. וייתכן שאחרי פטירתו של יצחק שוב התגברו הפלשתים והחזירוּם לאמונתם הרעה.

אברהם קירב אף את אלו שאינם ראויים

באופן אחר מבאר הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (פרי צדיק' לך, ט) את פשר חזרתם לסורם של גירי אברהם: אברהם אבינו שמידתו הייתה כידוע 'חסד', שהוא עניין של התפשטות, השתדל לפרסם את אלקותו ית' בהתפשטות רבה בכל העולם, לכן גייר גרים רבים בלי שיעור וגבול, מתוך תכלית ומטרה להכניס כל העולם תחת כנפי השכינה, ולכך אף קירב וגייר כאלו שאינם ראויים לכך, שלא הושרשה אמונת ה' בליבם כראוי, גירותם של אלו אכן התבררה בסוף כרעועה וחלשה, שחזרו לסורם אחר פטירתו של אברהם.

רבי צדוק הכהן מפרש בכך את דברי הקב"ה לאברהם 'לך לך' – 'לך לך מאותו התפשטות שבין האומות... 'ואעשך לגוי גדול' – והיינו התפשטות הקדושה בזרעך".

ומוסיף, כי לעומת דרכו של אברהם, מידת יצחק בנו היא הצמצום, שראה שמכל גיורי אביו לא נשאר מאומה, שחזרו לסורם, לכן צמצם קדושתו שלא להתפשט יותר מדיי בין הגויים, ולכן לא כתוב ביצחק שגייר גיורים רק ברמזו שדרשו חז"ל (בר"ר פד, ד) מן הפסוק 'בארץ מגורי אביו' – "מגיורי אביו", כי מעט היו הגרים שגייר, שלא גייר רק יחידים שהבין שלא יחזרו לסורם.

חסידי אברהם לא מצאו את מקומם אצל יצחק...

אם במשנת רבי צדוק מידת ה'צמצום' שנהג בה יצחק אבינו בתנועת הגיור נבעה מחזרתם לסורם של גירי אברהם אביו, הרי שמכבשונם של צדיקים אחרים למדנו כי אדרבה, שינויי ההנהגה בין אברהם לבין יצחק בנו, הם שגרמו לפיזורה של קהילת הגרים. כך נאמר בשמו של הרה"ק מווארקא זי"ע שאמר לרעו, הרה"ק מקאצק זי"ע בהקשר לדרכו והנהגתו עם חסידיו במידת הגבורה – בדרישה נוקבת ומחמירה לעבודה תמה ונקייה מכל סיג:

ידוע הנידון אם לאבות ולשבטים, שהיו לפני מתן תורה, היה דין 'ישראל', או דין 'בן נח'. והנה לפי הסוברים שהיה דינם כישראל, יש לדון מה היה דינם של הגרים שגייר אברהם אבינו, האם גם הם היה דינם כישראל, או שמא היו בדין בן נח.

ומצאנו בזה דברים מפורשים בדברי המהרי"ט (שו"ת סי' ו) שכתב וז"ל: "בימי אברהם כיון שהיה לו תורה, כדכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן', כל הגרים שנתגיירו עמו לא היו בכלל האומות, אם לא שנטמאו אחר כך". הרי שלדעתו היה דינם של הגרים כ'ישראל'.

אולם דעתו של הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע כי הגרים שגייר אברהם, היה דינם כבני נח. בכך ביאר (מאמרי שבתות

דיוקנו של הרה"ק רבי יצחק מווארקא זי"ע

"...התמיהה אפוא עולה מאליה: איפה היא קהילת ענק זו, גירי הצדק חסידיו ותלמידיו של אברהם אבינו, בתקופה שלאחריו? מדוע אין אנו מוצאים ולו זכר קלוש לתנועת הרבבות של 'אנשי בית אברהם'...?"

ישראלים, אבל כשמת אברהם והתחיל לנהוג יצחק את העולם ולהורות להם דרכי ה' נפרדו ממנו ולא היו רוצים להיות דבקים אצלו, כי לא נראה להם דרכו לאשר כי לא נהג כדרך אביו רק בדרך אחר, כידוע דאברהם חסד ויצחק גבורה, ולזאת כאשר לא נראה להם דרכו בקודש לאשר לא נהג בדרך אביו היו סבורים שאינו גדול כאברהם אביו והלכו ממנו ונעשו אנשים פשוטים מעט מעט עד שחזרו לסורן ונעשו גויים גמורים".

וסיים החידושי הרי"מ בהוראה נוקבת: "מזה נראה שאין לאיש לנסוע רק לצדיק דורו אף כי לא נראה לו דרכו, דאי לא, יפול ממדרגתו וגם במה שהיה לו מהרבי הראשון"! ("שיח שרפי קודש" בפרשתנו).

באותו מקור מובא בהקשר לכך את אשר אמר הרה"ק רבי העניך מאלכסנדר זי"ע, שהמשיך את דרך קאצק אחר פטירתו של החידושי הרי"מ, וכך אמר 'בתחילת הנהגתו': "הנה הרבי מגור היה יסוד לעבודת ה' ית', אמנם יסוד לבד אינו כלום אם לא יבנה להקיפו חומותיו וגג כי אז גם היסוד נרקב ולא נעשה כלום כאשר עינינו רואות וצריך תיכף ומיד לבנות סביב היסוד חומותיו". (במקום אחר

דינם של גירי אברהם - כ'ישראל' או כ'בן נח'

ה, א) את האמור במדרש (בר"ר סד, ד) "ר' יונתן משם ר' יוחנן אמר, אפילו הלכות עירובי חצרות היה אברהם יודע, 'תורותי', שתי תורות, שקיים אפילו מצוה קלה שבעל פה". הנה לעניין עירובי חצרות לא אמר שקיימה אברהם, אלא רק שהיה 'יודע'. ומבאר שזאת משום שלא היה יכול לקיים את המצוה, כי לא היה לו עם מי לערב, שהרי כל העולם היו גויים בני נח, וההלכה היא שעם הנכרי אי אפשר לערב, "ואם תאמר הרי היו הגרים ו'הנפש אשר עשו בחרן', בוודאי גם להם היה דין בן נח, ואברהם לימדם דרכי השי"ת יחודו ויראתו ואהבתו והלכות שבע מצוות שנצטוו".

(פרדס יוסף' בפרשתנו) הובאה גם האמרה בקשר לגירי אברהם אבינו בשמו של הרה"ק מאלכסנדר זי"ע).

כל הגרים שגייר אברהם - הרגם עשיו

דברים מופלאים בהקשר לסופם של גירי אברהם כתב ב'מדרש תלפיות' (ענף אליפז). הוא מביא מדרש לפיו "כל אותם גרים שהיה אברהם מגיירם ומל אותם, היה עשו הורגם והיה ממלא מערות מהם..."

בעל ה'מדרש תלפיות' מבאר את הדברים "שנראה חס וחלילה עוול בחיקו יתברך לתת כוח ומקום לעשו לשלוט באנשים הבאים תחת כנפי השכינה, ובפרט באותו זמן שעדיין האמונה רפויה, וזה אדרבה היה מחזיק לבו של עשו וסיעתו באמונות נכזבות בראותם ידם תקיפה בעם ה".

ומבאר לאור האמור שגייר אברהם אבינו חזרו לסורם לאחר פטירתו, "ובהיות כן, הקב"ה ברוב חסדיו על האדם לזכותו לעולם הבא אחר שהיו מתגיירים ומקבלים עליהם אלוקותו, היה עושה אופנים שיפלו ביד עשו להריגה, כדי שימותו זכאים ולא חייבים ויזכו לעולם הבא, כי הקב"ה עושה שליחותו על ידי הרשע ואח"כ מאבד לרשע על רשעתו, וכדי להראות לעולם חסדו ואמיתו השאיר גרים שלא ישלוט עשו עליהם שהם אותם שחזרו לסורם הרע שע"י כן מבינין החסד שעשה עם אותם שהשליט עליהם להמיתם כדי להנחילם עולם הבא, שאם היו בחיים היו חוזרין לסורם הרע, ובחר הקב"ה שימותו אותם שנתגיירו יותר מלב ומנפש, אבל ברוב פיתוי אפשר שיחזרו לסורם לכך קדם להמיתם זכאים, ואותם שחזרו לסורם לא גלגל הקב"ה שימותו כי מתחילה לא נתגיירו בלב שלם כי בוחן לבות הוא יודע".

עתידים גירי אברהם לחזור

האם עמלו של אברהם אבינו ע"ה להכניס את אותם רבבות תחת כנפי השכינה הייתה חלילה לשווא? ובכן, למדנו מדברי המקובל הקדוש הרמ"ע מפאנו זי"ע (מאמר צבאות ה' ב, יח) שאכן הגרים שגייר אברהם אבינו ע"ה לא הייתה גירותם בשלמות כפי הראוי, אולם באמת יש להם "מקורות גנוזים בעולמות העליונים שאם יזכו בהם יעלו אבר כנשרים לחסות תחת כנפי השכינה", "והוא היה המכוון בהם לאברהם ושרה אלא שהתחילו הקל הקל בתיקונם לפי מקומם ושעתם". ומשמעות הדברים שעוד עתידים לבא לתיקונם לעתיד לבוא להסתפח לנחלת ה' באמת ובאהבה.

עוד כתב הרמ"ע מפאנו במקום אחר (עשרה מאמרות), אם כל חי, ג, ו) ש"היו אברהם ושרה בכוונת היחודים שלהם ממשיכים אצלם כל הנשמות שהן עתידות להבראות לגרים הראויים להידבק בזרעו של יצחק, כטעם 'הנפש אשר עשו בחרן', ואמרו חכמים אברהם מגייר האנשים ושרה מגיירת את הנשים, כי לא על הגרים של אותה שעה בלבד הדברים אמורים... אלא על כל באי עולם להתגייר לעתיד ולהיות גרי צדק..."

אם כן אפוא נמצא שאף שהגרים של אותו הדור חזרו לסורם, פעולתם של אברהם ושרה לא הייתה לריק, שהרי בכך פעלו לקרב את כל נשמות גירי הצדק העתידים לבוא עד סוף כל הדורות!

היכל המעשה

סיפור לשבת
מאת: שמעון טיקוצקי

ועל ידי אמירת תהלים

שולחנות ארוכים ארוכים נערכו בקפידה, ממטבח הטירה היתמרו ניחוחות של דגים מבושמים, עופות ובשרים צלויים, ועוד שלל תבשילים.

לאחר תהלוכת ספר התורה והכנסתו בריקודים ולפידים לבית הכנסת, פנה הקהל כולו לטירתו של דוד יונה והתיישב סביב השולחנות, איש איש במקום שהוכן לו.

חלה אישית משוחה בדבש, מקושטת בשומשומין ופרג וצימוקים, קיבלה את פניו של כל סועד, כמאותת על רמת הסעודה שתוגש כבר. ובינתיים, עד שתחל הסעודה, עלו בזה אחר זה רבני העיירה להשמיע דברי ברכה, דרשנים ומגידים שהוזמנו ממרחקים כדי שהאירוע הזה ייחרט בוחרנו של כל מי שנכח בו.

כל הנוכחים ישבו והאזינו בנימוס, אך היה משהו אחד שלא היה מסוגל. זלקא שואב המים. זלקא הוא יהודי יקר, א צדיק פון א איד. כל דקה פנויה בחייו מנוצלת לאמירת עוד קאפיטל תהלים, בהתעוררות ושברון לב. מאחורי גבו קוראים לו בהערכה 'דער תהלים זאגער' – בעל התהלים.

מאז עלה השחר לא נתן זלקא מנוח לרגליו. מכתת הוא את רגליו אל באר המים, עם האסל והדליים הכבדים, כדי לספק מים לאחרון תושבי העיירה. הוא לא אכל היום מאומה ועם כל הכבוד לדרשנים הדגולים שאך 'פתחו בכבוד אכסניה', הוא אינו עומד ברעב, עוד רגע תפרח נשמתו.

כיון שמקומו באופן טבעי לא היה בשולחן המזרח, ליתר דיוק בקצה קצה מערב, סבור היה שאיש לא יבחין אם הוא ייטול ידיו ויכניס לפיו כזית חלה, עד ארגיעה. קם ממקומו, נטל את ידיו והתיישב, ברך המוציא והכניס לפיו חתיכת חלה...

הוא לא הספיק לבלוע יותר מכזית. 'חצוף שכמוך' התנפל עליו משהו כסופת הוריקן של כעס, "ליטול ידיים לפני כולם? אז מה אם אתה אומר פרקי תהלים, 'תהלים זאגער' שכמוך, וכי בגלל זה אתה יותר חשוב מכולם?!"... היה זה כמובן דוד יונה הנגיד, שלרוע מזלו של זלקא, בדיוק הבחין במעשהו.

זלקא קם ממקומו בפנים חיוורות, לא השיב מילה על הביזיונות, פשוט הלך הביתה. האירוע המשיך להתנהל כסדרו, לפי ה'תוכניה' הנוצצת. כל המוזמנים נטלו ידיים ברגע הנכון וזכו ל'שולחן עורך' שספק אם טעמו מימיהם, התקרית הלא נעימה שהתרחשה בראשית האירוע נשכחה כמעט מלב כולם.

בשעת ליל מאוחרת הסתיים המעמד, בעוד המשרתים עמלים על פינוי השולחנות וצחצוח המדשאות, התיישב לו דוד יונה בטרקליו הבית, עם ספל תה חם, ללמוד את שיעוריו היומיים, חוק ולא עיבור.

"מישהו קורא לך בחוץ" ניגש אליו פתאום משרת שפניו לא היו מוכרות לו. דוד יונה קם ממקומו, "כנראה שמישהו מהמוזמנים שכח משהו, או אולי הגיע משהו נכבד שאיחר להגיע למעמד".

ברגע שיצא החוצה התערבל סביבו האוויר, רוח סערה אימתנית אחזה בו ונשאה אותו כמה פרסאות, הוא מצא את עצמו צונח בליבו של אזור שומם. ספק מדבר, ספק יער דליל צמחייה. חושך מוחלט עטף אותו. נהמות של בעלי חיים הרעידו את החלל. "ריבונו של עולם, מה זה, למה

חלון הטירה היה פתוח, אוויר פסגות נשב דרכו פנימה.

יהודי בעל זקן צחור מסורק, בחלוק בית קטיפתי, עמד ושאף אוויר מלוא ריאותיו, מבטי ממעוף הציפור בעשרות גגות הרעפים, והבתים הנמוכים, שנראו מלמעלה כמו קוביות לגו קטנות.

טירתו של הנגיד ר' דוד יונה ממוקמת גבוה, בפסגתו של הר ירוק שמזדקר מבין בתי העיירה האוקראינית, לא הרחק ממצוד'בוז', עירו של הבעש"ט הקדוש.

"יש לך ברוך ה' הכול" לקח ר' דוד יונה שאיפה עמוקה, מתבשם משיחי הפרחים שטיפסו על אדן החלון. "בריאות, נחת, כסף, ברוך ה', אך חלום אחד טרם הגשמת: ספר תורה משלך".

"ספר תורה זו השקעה בטוחה, לטווח ארוך" טענו תמיד חושיו העסקיים, "גם כשאתה כבר לא תהא כאן, לאחר מאה ועשרים שנים טובות ובריאות, בבית הכנסת ימשיכו לקרוא בו וכל 'קריאת התורה' תיזקף כמובן בשמים לזכותך".

הרעיון החל להתבשל על אש גבוהה בליבו של הנגיד. "אתה לא תכתוב ספר תורה רגיל, כמו כולם" החליט דוד יונה, "זה יהיה ספר תורה שאף ארון הקודש לא ראה מימיו. ספר תורה שייכתב על עור צבי מהודר, בידי של הסופר הכי ירא שמים ומוכשר, אבל לא רק זה, בשרם של הצבאים שעורם ישמש כקלף - יחולק בחינם לתלמידי חכמים עניים".

עוד באותו יום החל דוד יונה לברר מיהו הסופר הנחשב ביותר באזור, ובתוך ימים ספורים הם נועדו לפגישה ממושכת שגלשה לאישון ליל והסתיימה בלחיצת יד ו'לחיים' על כוסית ברנדי יוקרתית.

בטירתו של דוד יונה הוקמה תוך ימים ספורים 'לשכת הסופר', בצמוד אליו נבנתה מקווה טהרה, יום יום הסתגר הסופר בין ארבעת הקירות, רכון על הגויליים המשובחים, טובל קולמוסו בדיו וכותב עליהם את האותיות האשוריות הבהקות, שקשה היה להאמין שלא יצאו ממכונה ממוחשבת.

מדי כמה ימים נכנס דוד יונה ועקב אחר העבודה בעיניים בורקות. "תעשה לי טובה, אל תמהר יותר מדי במלאכתך, כתוב בנחת, שייצא מושלם" זו הייתה סיסמתו הקבועה במשך עשרות החודשים שנמשכה המלאכה.

"ספר התורה מושלם" נשמעו זעקות שמחה בטירתו של דוד יונה, כשהסופר הגיע ל'לעיני כל ישראל'.

לרגע הזה התנקזו תכניותיו וחלומותיו של דוד יונה בשנים האחרונות. האות ניתן ושרשרת מעמדי השמחה יצאו לדרך, צעירי העסקנים הופקדו על הפקת 'הכנסת ספר תורה' שטרם נראתה כמוה בכל אוקראינה.

מדשאות טירתו של הנגיד הוסבו לאולם אירועים ענק, בו תתקיים סעודת השמחה לכבודה של תורה. הזמנה אישית נשלחה לכל אחד מייחודי העיירה מנער ועד זקן. והנה הגיע היום הגדול...

מצבת קבורת הרה"ק ה'אהבת שלום' זי"ע

זה?" נבעת דוד יונה.

"אל תיתמם" השיבה בת קול פנימית, "אתה יודע בדיוק למה זה קרה לך, כעונש על מה שעשית לזלקא שואב המים".

אחרי כמה דקות של הסתגלות קלטו עיניו נקודות אור מהבהבות במרחק, הוא החל לצעוד לעברן. כשהתקרב גילה להפתעתו בית, בודד, בלב היער. "כל הכבוד לך, הובלת את עצמך הישר למאורת גולנים, כפרי בשל" חלפה במוחו מחשבה מצמררת.

אך הסקרנות גברה עליו, הוא החליט להתקרב בכל זאת, להציץ מבעד לחלון. בצעדים חתוליים, עקב בצד אגודל, פסע אל הבית, הסתתר בין השיחים שהקיפו אותו, ואז גילה שטעה בהשערותו.

"שלוש מקום לדוד המלך" שמע לפתע הכרזה חגיגית מתוך הבית.

"שלום עליך דוד מלך ישראל" נשמע הקול כעבור רגע.

לא עוברים כמה רגעים והכרזה דומה נשמעת. "פנו מקום לרבי ישראל בעל שם טוב". ושוב, "שלום עליך רבי ישראל בעל שם טוב".

מפניתו הנסתר רואה דוד יונה את רבינו הבעש"ט, אותו מעולם לא פגש במציאות, נכנס אל הבית פנימה, ופונה מיד אל דוד המלך בשאלה: "מיהו היהודי היושב כאן בחוץ, מה מעשיו פה?"

"הזמנתי אותו לדין תורה" נשמע קולו של דוד מלכא משיחא, "וביקשתי שאתה, רבי ישראל, תהיה מליץ ישר עבדו". כעת הבחין דוד יונה בשלושה דיינים צחוריי זקן, עטופי טליתות, ישובים סביב השולחן, מוכנים להאזין לטענות הצדדים.

"מה טענתך כלפי האיש?" שאלו הדיינים את דוד המלך.

"אני ביקשתי ופעלתי אצל הקדוש ברוך הוא שכל מי שאומר תהלים, ייחשב כמי שלמד מסכת אהלות ונגעים, כאילו עסק בסוגיות החמורות ביותר בש"ס" נשמע קולו של דוד המלך. "והנה האיש הזה, דוד יונה, פגע בזלקא שואב המים בעירו, וביזה אותו לעיני כל בטענה שהוא בסך הכול 'תהלים זאגער' פשוט..."

"לא את זלקא בלבד ביזה האיש, אלא את ספר התהלים הקדוש וכל אומריו, ברצוני שתפסקו את דינו, מה מגיע לו על מעשהו..."

שלושת הדיינים הסתודדו ביניהם וכעבור דיון ממושך חרצו את דינו של דוד יונה: "מיתה בידי שמים..."

צמרמורת הקפיאה את ליבו של דוד יונה, אלא שבאותו רגע קם רבינו ישראל בעל שם טוב ממקומו.

"דיינים נכבדים, אם דוד יונה ישובק חיים וילך לעולמו, איש בעולם לא יידע כמה קדוש הוא ספר התהלים, וכמה חמור עונו של המזלזל בו ובאומריו. לפיכך הצעתי היא אפוא שדוד יונה יישאר בחיים, יחזור לביתו ויערוך סעודה נוספת, הפעם לכבודו של זלקא שואב המים, ויספר ברוב עם מה שאירע לו בגין זלזולו".

"דברי טעם" נענו הדיינים, "ברם טענה גדולה יש לנו עליהם, דוד יונה הרי מתגורר בעיירה ממש סמוכה למעזבוז, איך זה שהוא מעולם לא ביקר אצל ה'מליץ ישר' שלו, איך יכולים אנו לקבל את המלצתכם אם הוא עצמו לא טרח מעולם לבוא ולהתאבק בעפר רגליכם?"

"את זה הוא עוד יוכל לתקן אחר כך" נענה הבעש"ט.

לפתע נפתחה דלת הבית, אור יקרות שטף את כל המרחב. מישוה ניגש אל דוד יונה והציג את עצמו כשליח בית דין. "יש לך שתי אפשרויות" אמר והציג בפניו את שני הפסקים, "באיזה מהם אתה בוחר?"

"כמובן שאני מעדיף לחיות ולפייס את זלקא" נענה דוד יונה ברעד.

שליח בית הדין נכנס פנימה, כעבור כמה רגעים יצא החוצה והודיע לדוד יונה כי פסק הדין התקבל פה אחד. ושוב הסתחררה סביבו סופת רוח ונשאה אותו בחזרה לטירתו. בשעת ליל מאוחרת חזר דוד יונה ומצא את אחרוני המשרתים מפנים את השולחנות והציוד מהמדשאות.

"עצרו הכול, לכו לישון" פקד עליהם דוד יונה מבלי להסביר.

למחרת בבוקר הזעיק דוד יונה את המשרתים, "תערכו מחדש את השולחנות, תכינו מחדש תבשילים ומאפים כיד המלך, ברצוני לערוך עוד היום אירוע ענק, שלא ייפול מהאירוע שנערך אמש. ראשוני המתפללים בבית המדרש נדהמו לגלות את המודעה הטרייה שהודיעה על האירוע השני שיתקיים היום בסירתו של הנגיד, מיד לאחר תפילת מעריב.

בשעות הבוקר המוקדמות הגיע דוד יונה לבקתתו של זלקא שואב המים, נפל לרגליו וביקש את סליחתו השלימה על הביזיון שהנחיל לו לעיני כל העיר, זלקא מחל לו בכל ליבו.

תושבי העיירה שצעדו משתאים לטירתו של הנגיד, נדהמו לגלות את זלקא שואב המים יושב בשולחן המזרח כ'חתן האירוע', לצדו של דוד יונה. "מה קורה כאן" התלחשו משתוממים.

דוד יונה של היום שונה היה לחלוטין מזה של אתמול. כל זחיחותו ויזהרתו התנדפו כלא היו. בלב נשבר, בקול מרוסק, עמד וסיפר לכל הנוכחים את קורותיו בעשרים וארבע השעות האחרונות, כדי שיידעו כולם עד היכן מגיעה מעלת אמירת תהלים, ספרו של דוד המלך עליו השלום.

יומיים לאחר המעמד הגדול נסע דוד יונה למעזבוז, מיד בעמדו על מפתנו של הבעל שם טוב הקדוש נפל דוד יונה והתעלף, מיד שפכו עליו מים עד שהקיצוהו מעלפונו, כשפתח את עיניו רצה להתחיל לספר את מה שאירע, "אני יודע הכל" עצר בו הבעש"ט ומנע ממנו לספר את הסוד.

מאותו יום הפך דוד יונה לאחד מחסידיו המובהקים של רבינו הבעש"ט, והיה נוסע להסתופף בצלו בכל עת מצאו.

את הסיפור הזה סיפר הרב הקדוש רבי מנחם מענדיל מקאסוב זי"ע, בעל 'אהבת שלום', שהשבוע ביום י"ז חשוון, יחול יום הילולא קדישא שלו, זכות כל הצדיקים יגן עלינו ועל כל ישראל.

מקור: 'סיפורי יעקב' להגה"ח רבי יעקב סופר מדאבראמיל זצ"ל, הוסיאטין תרס"ד.

פסיפס

דמויות ♦ שיחות ♦ עבר
שמעון טיקוצקי

תחת אחד השיחים

פנינים משיחתם של אבות

המקום: בלב ים.
השנה: תר"ל.

מדוע זרק הרבי את ההמחאה לים?

סיפר כ"ק מרן אדמו"ר מצאנז שליט"א:
שמעתי מכ"ק מרן אדמו"ר (הגה"ק בעל ה'שפע חיים' מצאנז) זי"ע שבשעה שנסע הרה"ק ר' יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע לארץ הקודש, ערך עצירה בדרכו בעיר איסטנבול.
בהיותו באיסטנבול הכיר בו אחד מבני המקום כי אדם גדול הוא, והעניק לו על אתר בנקא"ט, שטר בנקאי, בסכום עצום, כך שכאשר הוא יגיע לארץ ישראל יהיה לו עבור הוצאות הדרך והשהות בהרחבה, ונטל הרה"ק השטר ממנו והודה לו.
לאחר מכן עלה הרה"ק משינאווא זי"ע על הספינה והמשיך בדרכו לארץ ישראל, וסיפר הרה"ק משינאווא כי בהיותו בספינה רצה לעמוד ולהתפלל אך הרגיש בנפשו שהתפילה משום מה אינה עולה כהוגן, התחיל לפשפש במעשיו מה גורם לעיכוב הכוונה בתפילה.
עד שעלה בדעתו שמסתמא זהו בגלל הסכום הגדול שקיבל מאותו יהודי, הכסף הזה פגם במידת בטחונו בהש"ת והוא המעכב את כוונתו בתפילה, מיד קם הרה"ק קרע את השטר לגזרים וזרקו לתוך הים, ואז נעמד להתפלל לפני ה'.
על פי המעשה הזה פירש כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע את הפסוק (בראשית י"ד כ"ג) "הרימותי ידי אם אקח ממך מחוט ועד שרוך נעל", ובתרגום "הרימותי ידי בצלוי (בתפילה)", והיינו שאמר לו אברהם "אם איהנה ממך מחוט ועד שרוך נעל, אזי לא אוכל להתפלל בכוונה, ועל כן אינני לוקח ממך מאומה" (בצילא דמהימנותא, צאנז).

הילולא דצדיקיא

שבת קודש, י"ג בחשוון:

הרה"ק רבי ברוך מקוסוב. בעל "יסוד האמונה" ו"עמוד העבודה". תק"ס.
הרה"ק רבי אהרן ב"ר מנחם נחום מבויאן – טשרנוביץ הי"ד. בעל "תולדות אהרן". תש"ב.

יום ראשון, י"ד בחשוון:

הרה"ק רבי אהרן ב"ר שמואל צבי ווייס מבענדקוביץ'. בעל "מדרש אהרן". תרצ"ג.
הרה"ק רבי אברהם אלימלך ב"ר ישראל מקארלין הי"ד. תש"ג.
הגאון רבי דוב בער ב"ר דוד שפירא. ראש ישיבת 'לב יהודה'. תשנ"ט

יום שני, ט"ו בחשוון:

הגה"ק רבי צבי הירש ב"ר מאיר הלוי הורוויץ מטשורטקוב. תקי"ד.
רבי לייב בעל הייסורים. תקצ"ז.
הרה"ק ר' יוסף משה ב"ר אברהם יהושע העשיל מאפטא. תרי"ב.
הרה"ק רבי שמואל ב"ר שרגא פייבל מדאראג. בעל "אמרי שפר". תרמ"ב.
הגאון רבי אברהם ישעי' ב"ר שמריהו יוסף קרליץ. בעל "חזון איש". תשי"ד.
הרה"ק רבי שלמה ב"ר נחום מרדכי מטשורטקוב. תשי"ט

יום שלישי, ט"ז בחשוון:

הגה"ק רבי עמרם ב"ר משה נחום 'חסידא'. תק"צ.
הגאון רבי אלעזר מנחם מן ב"ר עזריאל שך. בעל "אבי עזרי" וראשי ישיבת פוניבז'. תשס"ב.

יום רביעי, י"ז בחשוון:

הרה"ק רבי מנחם מנדל ב"ר יעקב קופל מקוסוב. בעל "אהבת שלום". תקפ"ו.
הרה"ק רבי יהושע ב"ר שלום מקאמינקא. תרס"ד.
הגאון רבי ראובן ב"ר שמעון כ"ץ. גאב"ד פתח תקוה, ור"י לומז'א. תשכ"ה.
הרה"ק רבי משולם זוסיא ב"ר חיים יצחק מטשערנאביל. תשמ"ח.

יום חמישי, י"ח בחשוון:

הגה"צ רבי ישעיה ב"ר ישכר ברדקי. תרכ"ג.
הרה"ק רבי יחזקאל ב"ר אברהם ישכר הכהן מראדומסק. בעל 'כנסת יחזקאל'. תרע"א.
הרה"ק רבי יעקב ב"ר יצחק מהוסיאטין ת"א. בעל 'אהלי יעקב'. תשי"ז.
הגאון רבי רפאל ברוך ב"ר יעקב טולידאנו, אב"ד מקנס. תשל"א.
הגאון רבי נחום ב"ר אריה צבי פרצוביץ. ר"י מיר, בעל 'חידושי רבי נחום'. תשמ"ז.

יום שישי, י"ט בחשוון:

הגאון רבי סאסי הכהן אב"ד ג'רבא. תרס"ה
הרה"ק רבי אברהם מרדכי ב"ר מנשה יעקב קלינגברג מזאלושיץ. תרע"ה.
הרה"ק רבי שלום ב"ר חיים שמואל מחנטשין. תרע"ט.
הגאון רבי יצחק ב"ר שלום מרדכי הכהן שבדרון. תר"פ.
הרה"ק רבי אהרן אלימלך שניאור זלמן ב"ר מרדכי דב מהורנסטיפל. תרפ"ד.
הגה"צ רבי דב ב"ר צבי יחזקאל יפה. משגיח ישיבת כפר חסידים. תשע"ח.

הא דאמרי אינשי פתגמים ואמרות מאוצר הדורות

בעל הבירה

"דער גוף איז פון אייזן אז ער ווערט נישט צופאל'ן פון אימת הבורא"...

הרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע
כלומר: "איך זה שגוף האדם אינו מתפורר מאימת הבורא, אין זאת אלא שהוא עשוי מברזל".

עדה המצבה הזאת מצבות מספרות

הבקשה המפתיעה רגע לפני הקבורה

ביה"ח בבני ברק

שמעתי מעמיתנו הנכבד הרה"ח ר' דוד נחמן רוטנר שליט"א:

סיפר לי הרה"ח ר' משה בנצלוביץ ז"ל, שהיה במשך שנים הקברן הראשי בביה"ח זכרון מאיר בבני ברק, כי בסביבות שנת תש"ל התקיימה לווייה של יהודי, אוד מוצל מאש, שהובא למנוחות בבני ברק. ברגעי הקבורה, לאחר

שהמיטה כבר הורדה אל הקבר, הופיע פתאום הרבי הקדוש מבאהוש זי"ע, פנה אל הקברנים וביקש שיעצרו ממלאכתם, ואמר:

"הנפטר דנן מסר את נפשו בימי השואה כדי להציל את אחד מצאצאיו של זקני הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע... ותיכף באמרו זאת הכניס הרבי את ידו אל חיקו והוציא מטבע, ואמר: "זוהי מטבע קודש של זקני הרבי מרוז'ין, ברצוני להעניקה לנפטר דנן, שישמו אותה בידו לשמירה".

(בקרב חסידי רוז'ין, אגב, מקובל היה לצוות כי לאחר מאה ועשרים, כשיניחו אותם בקברם, ישימו בידם את 'מטבעות השמירה' שקיבלו מרבותיהם הקדושים).
הרבי מסר לי את המטבע, סיפר הרב בנצלוביץ, ואני התכופפתי אל הקבר הפתוח והנחתי את המטבע בידו של הנפטר, כעבור רגע התעלפתי והתמוטטתי פנימה אל תוך הקבר... לאחר שעוררוני מעלפוני סיפרתי לחבריי כי מיד לאחר שהנחתי את המטבע בידו של הנפטר, הוא קפץ את ידו וסגר אותה בחוזקה, כשאצבעותיי עדיין בתוך ידו, ומרוב פחד ובהלה התעלפתי.

לאחר אותו מעשה קמתי ועליתי אל כ"ק מרן אדמו"ר ה'בית ישראל' מגור זי"ע וסיפרתי לו את המעשה המסעיר, והוא נענה מיד ואמר: "מה אתה כל כך מתפעל ונרעש? מטבע של הרה"ק מרוז'ין הרי יכולה גם להחיות מתים!"...

זוכר הנשכחות פניני הסטוריה יהודית

הכרעה מן השמים

השער שהקימו יהודי ירושלים לכבוד הקיסר

אני כי מן השמים מסבבים לי שלא אצא מארבע אמות של הלכה".

